

МƏММƏД ИСМАЈЫЛ

Һәгә
яшамара
сәјәр...

МƏММƏД ИСМАЈЫЛ

М. Ф. Икундаг эд.
Азәрбајҹан Республикасы
КИТАБХАНАСЫ

КӨНҮЛЛІК
БАКЫ
1981

ӨН СӨЗ

И78 Маммәд Исмајыл.
Гәлә јашамаға дәјәр...
ше'рләр вә поэма Б., Кәнчлик, 1981.

Мүасир ше'римиздә орижинал үслубу, тәмиз поетик нәфәсјлә сечилән, јашанмыш илләрин хатирәләрини чидди ичтимаи проблемләрлә, инсанын мә'нәви камиллик уғрунда мүбаризәси илә, Вәтәнин тәлеји вә мүасир нәслин вәтәндашлык дујуғулары илә мәһарәтлә говушдуран шаир Мәммәд Исмајылын бу китабыны бир нөв ијримийлик јарадычылык мәрһәләсинин јекуну адландырмағ олар.

Јарадычылык јолунун мүхтәлиф дөврләри бу китабда бәдин ахтарышларын вә поетик тапынтыларын рәнкарәнклији вә орижиналлыгы шәклиндә мүшәһидә олунур.

Бу әсәрләр өз мүәллифинә республика Ленини Комсомолу вә Н. Островски адына Үмумиттифаг мүкафатларыны газандырыб вә ән башлычасы исә охучу илә онун арасында е'тибарлы бир үнсijјәт, доғмалыг көрпүсү салыб.

Инанырыг ки, охучулар мүәллифин бу китабыны да мәһәббәтлә гаршылајачағлар...

Тәнгидчиләримиз јени китаблара рә'ј јазанда шаирләрин тохундуғу мөвзулары садаламағла, ше'рләри мөвзу үзрә группашдырмағла, бә'зи һалларда да бәндләри нәсрә чевириб изаһ етмәклә ишләрини битмиш һесаб едирләр. Һалбуки шаир шаирдән нәдән јазмасы илә дејил, нечә јазмасы илә сечилир.

Ше'р сәнәтинин инчәликләрини баша дүшән (баша дүшмәк аздыр, дујан) бу сәнәтин тапынтыларына тапынан, дејим тәрзиндәки усталыгы шаблондан сечә билән, шаирин башга гәләм саһибләриндән фәргләнән өзүнә-мәхсуслуғуну үзә чыхара билән тәнгидләрә аз раст кәлирик. Мән М. Исмајылын ше'р топлусуну охудуғча һајыфсыланыр вә истәјирәм ки, тәнгидчиләримизин ичәрисиндән хусуси ше'р арашдырычылары јетишә, јалныз бу ишлә мәшғул ола, ше'р сәнәтиндәки зәркәр инчәликләрини үзә чыхара.

Мәммәд Исмајылы бизә севдирән нәдир?

О, «Тәкрар» ше'риндә «Онсуз да ше'римиз тәкрарла долуб» — дејир. Әслинә бахсан, дүнјада дејилмәмиш сөз јохдур. Јухарыда дедијимиз кими, әсл мәсәлә нәји демәкдә дејил, нечә демәкдәдир. Мәммәд Исмајылын шпикајәтләндији тәкрар, фикир тәкрары дејил, көрүм вә дејим тәкрарыдыр.

М. Исмајыл мә'лум фикри өзү кими демәји бачаырыр. Она көрә ки, о, әтрафына шаир көзү илә бахыр. Шаир олдуғу үчүн дә өз көзү илә бахыб дүнјаны өзү

кими көрмөји бачарыр. Вај о күнө ки, өзүнү шаир не-
саб едөн шаир олмаја! Јазан, шаир олмајанда онун
дүнјаја өз бахышы да олмајачаг. Өз бахышы олмајанда
да дејиләнлери өзү кими дејил, өзүндөн эввэлкилерин
дедији кими дејөчөк. Сәнәт аләминдә тәкрат будур!

Сәһәрин ачылмасыны жүзләрлә шаир тәсвир едиб.
Мәсәлән, Сәмәд Вурғун дејир;

*Бахын сәһәрләрин јагут рәнкинә
Бәнзәјир шаирин сөз аһәнкинә.*

Пушкин дә өз зәмәнәсинә ујғун шәкилдә тәхминән
белә дејир: «Һөкмдардан эввәл сарај әјанлары кәлиб
шаһын кәлөчәјини хәбәр вердији кими күнәшдән эввәл
шәфәгләр көрүндү» вә с.

Ејни фикри Мәммәд Исмајыл да белә дејир: «Үфүг-
дә сәһәрин чичәји чыртлар». Намысында объект ејни
олдуғуна көрә бу дејиләнләрә тәкрат демәк олармы?
Гәтијјән! Бурда күнәшин доғдуғуну һәрә өзү кими хә-
бәр верир.

Инсанын јашы артдыгча оғул-ушаг гајғысы артыр,
өмүр јүкү чоһалыр. Бу фикри чоһлары дејиб. Мәммәд
Исмајыл һәмән фикри демәк үчүн инсаны ағача, инса-
нын јашадығы илләри ағачдан көјәрән будағларә бән-
зәдир:

*Дөнәр будағларә өмрүн илләри,
Асылар чийиндән оғул-ушағлар.*

Иәмин фикри һеч кәс бу чүр демәјиб.

Јахуд дәрдилик мұһарибәнин бизә нечә баһа ба-
ша кәлдији барәдә һамы јазыр вә јазачағлар. Амма
дәрдилик мұһарибәнин ағры-ачыларыны дејәнләрин
ичәрисиндә јалныз өзү кими дејәнләрин сөзү әзбәрлә-
нир, тарих үчүн галыр. Мәммәд Исмајыл мұһарибәнин
дөрд илини гатардан гырылыб галан дөрд вагона бән-
зәдәрәк јазыр:

*Фит верәр... Заманын сәси учалар
Кәлөчәк сәһәрләр чыхар гаршына,
Дөрд вагон гатардан ајрылыб галар
Дөрд нәсил јетишмәз мәнзил башына.*

Бурда фикир мә'лумдур. Дејим, образ исә тамамилә
јенидир.

Мұһарибәнин дәһшәтли мәһрумијәтләриндән бирн
дә әрсиз галмыш кәнч аналарын өз таһа дишләрини
чыхарыб нәфсләрини өлдүрмәләрн иди. Бу дәрди шаир
көрүн нечә дејиб:

*Бир ад долашырды сөз арасында
Үмиддән асылан гылынч кимидик,
Аналар гынындан сыјырыб бизи
Гојмушду нәфсилә өз арасында.*

Бурда шаир, нағылларымызда гәһрәманын өз нәф-
синә гәләбә чалмаг үчүн бир јатагда јатдығы гызла өз
арасына гылынч гојмасы әһвалатындан истифадә илә
көзәл бир образ јаратмышдыр. Нәфсә гәләбәнин бу
шәкли ше'римиздә тамамилә јенидир, бу, Мәммәд Ис-
мајыла мәхсусдур.

Елә бурадан да Мәммәд Исмајыл ше'ринин даһа
әсаслы бир чәһәти ортаја чыхыр:

*Ана лајласыјла ичирилән сәс
Дүнја гајғысыјла ундулармы?!*

дејән шаирин илһам чешмәси өз гајнағыны ана лајла-
ларындан, нәнә нағылларындан көтүрүр. Шаир дүнјаја
нағыл көзү илә бахыр, дүнјанын енини, узунуну, ширин-
лијини, ачылығыны, гәмини, севинчини бајаты јанғысы,
нағыл һикмәти илә өлчүр. Одур ки, мұһарибә илләриндә
нәфси илә намусу арасында дајанмыш кәнч аналарын
фачиәсини јазан шаир, о дөврүн ушағларыны үмиддән
асылан гылынча бәнзәдир, ону нағылларымыздакы ки-
ми нәфслә намусун арасына гојур. Бу, шаирин дүшүнчә

тәрзидир, дүшүнчә тәрзини сонрадан газанмаг олмаз. Бу, онун руһуна анасынын ләйлаларындан, нәнәсинин нағылларындан сүзүлүб. Елә буна көрә дә онун ше'р-ләриндә бајаты сафлыгы, нағыл мүдриклији вар.

«Бабаларын әмәк нәмәләри» силсиләсиндән јаздыгы «Әкин, әкин торпаглары», «Ишлә котаным, ишлә», «Хырман ач, вәли сазла», «Аһ бу саралан зәмиләр», «Дән кәтир, һеј дән кәтир» кими ше'рләри этнографик парчалардыр. Бу ше'рләрдә халгын руһуну, дүшүнчәсини, фикрини, арзусуну, тәбиәтини, зөвгүнү, дүнјакөрүшүнү, әмәјә вә мүһитә мүнәсибәтини, бир сөзлә халгын өзүнү көрүрүк. Халгы дәриндән танымадан, онун ағысына-ачысына дәриндән бәләд олмадан, онун арзуларыны өз арзун кими јашамадан белә ше'рләри јаратмаг олмаз.

Елм космополит, сәнәт миллидир. Милли олмајан сәнәт сәнәт ола билмәз. Мәнә көрә бәдин исте'дад колоритдир, милдиликдир, халгиликдир:

*Долајлары долајлајын,
Һоловары холајлајын,
Голунузу голајлајын,
Бугда сәпин, бугда сәпин!*

*Бу дары дарычады
Чәрәји сарычады
Бир габ чамыш гатыгы,
Јанында дары чады.*

*Нә инсафа кәлмисән
Һардан доғуб күн белә
Мән очагы галајым,
Сән хәмири күндәлә,*

Бајаты тә'сири бағышлајан бу парчалар этнографик нәмәләрдир. Бу парчалары башга дилә тәрчүмә елә көрүм нечә еләјирсән! Руһу, зөвгү тәрчүмә еләмәк мүм-

күнсә, бунлары да ајры дилә чевирмәк мүмкүн олар. Фолклордан кәлән «Елчи дашы», «Кәлинин башына ширни сәпмәк», «Он бармағын онуну да шам елә», «Евләринин далы јонча» кими дејимләр халгын руһу вә зөвгүндән ышгыран елә аңламлардыр ки, халгы билмәдән, танымадан, халгла нәфәс-нәфәсә јашамадан бунларын көзәллијини дәрк етмәк дә чәтиндир.

Бир инсан өмрүнүн хәритәсини чәкмәк асандырмы?

Лермонтов демишкән бир инсанын бир күндә чәкдикләрини јазмаг, бир халгын миниллик тарихини јазмагдан чәтиндир. Инсанын чәкдикләрини сәнәткар гәләми, халгын чәкдикләрини исә тарихчи гәләми јазыр. Сәнәткар инсан гәлбинин дәринликләринә, тарихчи исә кечишин гаранлыгыларына баш вурур. Инсан гәлбинин дәринликләриндәки зүлмәти ајдынлашдырмаг үчүн ора бәсирәт көзүндән, мә'нәви көздән, тарихин дәринликләрини ајдынлашдырмаг үчүн исә ора ағылдан, сүбүтдан ишыг салмаг лазымдыр.

Шаир инсан адындан «Мән дүнјајам» дејир. Бу дүнјада нә гәдәр ағылар, ачылар, севинчләр, арзулар, көзләмәләр, бүдрәмәләр, галхмалар, енмәләр вар. Бунлар һамысы мә'лум керчәкләрдир. Лакин «Бир дүнјајам»дан сонра шаир «Позулубдур бу дүнјанын игтисади хәритәси» дејәндә дајанмалы, дүшүнмәли олурсан..! Бурда јозмалар башланыр. Мәтләби һәр охучу өзү билдији јерә јозур. Јозмасынын дүзкүн олуб-олмадығыны кәсдирмәк үчүн ше'рин ардыны охујур: «Мә'дәм варды бир вахт дашы әридәси», «Игтисади» сөзү илә «мә'дә» сөзүнүн мәтләб ујарлыгы охучунун көмәјинә чатыр. «Хәритәси» сөзүнә «әридәси» гафијәсинин кәтирилмәси агла чәтин кәлсә дә шаирин демәк истәдији фикрин өзү гафијәдир, аһәнкдир. (Мән дејәрдим ки, «өлүмлә», «күлүм» дејил, «өлүмлә» «һәјат» гафијәдир, бу шәкли гафијә дејил, бу мәтләб гафијәси, фикир гафијәсидир, даһа доғрусу ујарлыгыдыр).

Инсан өзү бир дүнјадырса вэ бу дүнјанын игтисади хэритэси позулубса, бүтүн бунлар һамысы инсанын өмүрүндөн — дахили дүнјасындан кечиб кедир. Вахтилэ дашы эридэ билэн мә'дэ дэ заман кечдикчэ эввэлки им-канларыны итиир, дүнјанын һәрбэ-зорбасы гаршысында таслим бајрағы галдырыр. Артыг даш бир јана галсын, чөрөји дэ чэтин эридир. Бу, мәсэлэнин мадди тәрэфи, бундан сонра шаир инсанын мә'нэви дүнјасына кечир:

*Үрәјим дэ бир көзэлэ мүстәмләкә,
Күнаһларым мәнә ләкә
Бир балача өлкәјәм,
Бир аз мәһкумлуғум вар,
Бир аз да һакимлијим.*

Бу сон аккордда шаир, ше'рин эввэлиндэ дедији «Бир дүнјајам» сөзүнү дәлилләрлэ «сүбүт едир». Демэк инсан сијаси вэ игтисади хэритэсилэ һәнгәтөн бир дүнјаја, бу дүнјанын ичиндэ гэрар тутуб «бир көзэлэ мүстәмләкә» олан бир өлкәјэ бәнзәјир. Бу әсл мәнтиги ше'р өрүјидир:

Мәммәд Исмајылын ше'рләринин көзәллијини, өзүнә-мәхсуслуғуну ачмағ, онун мөвзуларында башга чүр јени ше'рләр јазмагдан чэтиндир. Чүнки онун ше'рләри ағла дејил, һиссә јөнәлир. Ағла јөнәлән ше'рләри ағыл вэ мәнтиглэ ачмағ, изаһ етмәк асандыр, лакин һисслэ, һәјечанла јазылан ше'рләри ачмағ үчүн һәмин ше'рләрин мүәллифи олуб, мүәллифин өзү кими һәјечанланмағ, вәчдә кәлмәк лазымдыр. Бир сөзлэ онуң ше'рләри изаһа, тәһлилэ чэтин кәлир. Адам горхур ки, бу ше'рләрдәки көзәллик, әриплик тәһлилдән һүркүб гача биләр. 1

*Гызыл сүфрә дүшәр јашыл талаја,
Кечәјэ тушланар чајын, ишығы.
Ајылар субһәчән шәфәг јалајар
Сүзүләр бал кими ајын ишығы.*

Үчүнчү мисрадакы «ајылар» сөзү илә сәтрин сонундакы «јалајар» гафижәсинин јаратдығы көзәллији бир тәрәфә гојағ. Әсас мәсәлә бурадакы бәнзәтмәләрдәдир. Ај ишығында мешә... мешәнин ичиндән ахан чај, Чајы шәфәгләндирән ај ишығы мешәнин гаранлығына тушланыб... Бәндин сон ики мисрасындакы «ајы» вэ «бал» јухарыдакы идиллик мәнзәрә илә маддилик бахымындан ујушмаса да өз араларындакы ујарлыг (мешә ајылары бал јејәр) тәсвирин поетик көзәллијини артырыб ону тамамлајыр. Шаир ајын шәфәгләрини балдан сачылан телә бәнзәтмәклә онларын арасында һәм мадди, һәм дэ поетик аһәнк јаратмышдыр. Бах буна дејәрләр әсл поезија. Амма һеч билмирәм бу көзәллији, бу поетик кәшфи ача билдимми? Шаирин шаиранә тәсвирина мәним тәһлилим хәләл кәтирмәдими?

Мәммәд Исмајылын ше'рләриндәки тәбиәт, јалныз тәсвир хатиринә мәнзәрәси чәкилән тәбиәт дејил. Бу, инсан кими данышан вэ инсаны да данышдыран, дағын-дашын архасында инсан нәфәси дајанан, бизи һәјечанландыран вэ дүшүндүрән тәбиәтдир:

*Јарпағлар дүшдүкчә өз будағындан
Өмүр күнләрини бир-бир сајырды.
Гышын кәлишини санки бу заман
Јерин гулағына пычылдајырды.*

Пајызда јарпағ төкүмү ади һалдыр. Лакин јердә сүрүнән јарпағларын јерин гулағына гышын кәлмәсини пычылдамасы шаир бахышы, шаир јозумудур.

«Әкәр истәјирсән көнлүн ачылсын, көнүл вер торпаға» — дејән шаир, инсанын дүнјаја вердији вэ верә биләчәји бүтүн суалларын чавабыны вэ бүтүн дәрдләрин дәрманыны торпагда, ана тәбиәтдә ахтарыр. Шаир бир заман гојнунда бејүдүјү кәндиңә кәлир. «Тәзә чаванлар ону танымыр» бурда инчә бир кинајә вар. Арзуларына чатмағ үчүн кәнддән шәһәрә кәлән кәнчләр

бир мүддәтдән сонра доҗма кәндинә јадлашыр, кәнд дә ону танымыр. Шаир бу уму-күсүнү чох инчә бир ејһам-ла арадан көтүрмәк, бојнунда һагг-сајы олан кәндин көнлүнү алмаг истәјир:

*Сәнин гуҗағында арзуладығым
Күнләрдән гајыдыб кәлмишәм сәнә*

Бу ики мисра о гәдәр долу, о гәдәр тутумлудур ки, «арзуладығым күнләрдән гајыдыб кәлмишәм»ин нә демәк олдуғуну дәнә-дәнә дүшүнмәк, чох дәринликләрә баш вурмаг кәрәкдир. Бу дүшүнчәнин, бу бәшәри инчиклијин сәбәбини вә чавабыны шаир башга ше'риндә верир:

*Бирчә күн унутсам сәни дүнјада
Өзүмә кәлмәрәм, Шуша, кәлмәрәм.*

Тәбиәтлә бу бағлылыг, өзүнү тәбиәтдә, ана торпаг-да таппаг демәкдир:

*Ич сүбһүн көзүндән күн ишығыны,
Чыхсын варлығындан ағры-ачылар.
Көрсән гөнчәләрин ачылдығыны
Бәлкә дәрдинин дә сирри ачылар*

Шаир инсан гәлбинин мүәммалы сирләрини јенә тәбиәтдә ахтарыр, она көрә ки, инсан өзү дә ана тәбиәтин өвлады олмагла онун үзви бир парчасыдыр:

*Дәнәм тәбиәтин бир парчасына
Јаралы көнлүмү сағалда бәлкә,*

Она көрә ки;

*Һоп мәним руһума ај јашыл мешә
Сәндән ајрыланда руһум јадлашыр*

Шаирин кәлдији бу нәтичә тамамилә доғрудур.

Мәммәд Исмајылын охучуларә тәгдим олуна бу нөвбәти китабында көзәл бир шаир дүнјасы јашајыр. Бу

дүнјада нә варса һамысы шаирин өз бахышындан, өз дујғуларындан сүзүлмүшдүр. Ше'рдән-ше'рә, китабдан-китаба јеткинләшән бу шаир өз сәмимижәти вә мүдриклији илә, һәр шејдән әввәл, бизи дедикләринә инандыра билир. Чүнки о, гәлбинин дили илә данышыр. Сәнәтдә исә үрәк дили илә даныша билмәк сәнәткарын сәнәткарлығынын гүдрәтидир. Мән әминәм ки, охучуларымыз бу китабдан бир чох суалларына чаваб тапа биләчәк вә мәнним фикримә шәрик олачаглар.

Бәхтијар Ваһабзадә

ВЭТЭН

Досту бу дүнјада сечиb тапарлар
Дост-дүшмән сечиләр, Вэтән сечилмәз.
Гајаны јонарлар, дағы чапарлар
Даг-гаја кичиләр, Вэтән кичилмәз.

Кечәр талејиндән, өмрүндән кечәр,
Говушмаз карвана, јовушмаз көчә,
Көчсә, гүрбәт елдә гәлбинә көчәр
Ағыр елли-күнлү Вэтән көчүлмәз.

Үрәјин Вэтәнин өнүндә — зәррә,
Андыны дәјишмәз гызылла, зәрлә.
Вэтәнин јолунда чандан кечәрләр
Кечилмәз галады, Вэтән кечилмәз.

Көјләри — улуду, күнәши уча
Јерләри көзүнү, көнлүнү ачар.
Ағачы бөјүјүб көкүндән гачар, —
Һа гачар көкүндән сјрыла билмәз.
Дост-дүшмән сечиләр, Вэтән сечилмәз
Даш-гаја кичиләр Вэтән кичилмәз
Кечилмәз галады, Вэтән, кечилмәз!

Һардаса, һардаса бизи дујан бар
Һәлә јашамада дәјәр бир аз да

КӨКСҮМДЭН КӨЛЭРЭН АРЗУ

ЕҮ ҮРӨК...

Еј үрөк, гојдугму өзүлү мөһкөм
Гурдугму арзулар лајиһәсини.
Тәнгидчи бәдкүман, охучу өткәм,
Батырмаг олмаз ки, һаггын сәсини.

Кечә гулағына јалан охујар
Јыхыл јат, әлләшмә, ачылар сабаһ.
Тәсәлли илһамы верәр јухуја,
Тәләсмә, сабаһ вар, сабаһ вар, сабаһ!

Сабаһ тәсәллидир — ешит, инанма,
Нә гојуб кедирик өмрүн јазында.
Јашын отуз беши һаглајыб, амма
Адын кәнч шаирләр сјаһысында.

Үрөк ки, илһамла әлбир олмады
Сача-саггала да вахтсыз дән дүшәр.
Шаир ки, севилән шаир олмады
О адам кими дә һөрмәтдән дүшәр.

Әлиндән чыхдымы илһамын әли
Дөјүб синәсинә өзүнү өјмүр,
Кәнчлик карваныны сүрүб кедәли
Севки мисралары көксүнү дөјмүр.

Мән нечә көзүнә сәнин дик бахым
Иситмәз әлини сојујан әлим.
Бағышла, бағышла инадкар чағым,
Сән мәни бағышла он ил әввәлим.

Демә ки, хошуна кәлдим чохунун
Бәс нәдир көксүнү көјнәдән һәвәс? —
Илһамын олмаса, бојун бухунун
Лап чинар олса да көзә көрүнмәз.

Сәсин сечилдими әсрин сәсиндә
Ким сәни һаглады, өтдүн сән кими? —
Ди кәл, бу нәсилләр мәнкәнәсиндә
Үјүн дәјирмана дүшән дән кими.

Елә бил дәјишиб көјләрдә күн дә,
Кечикмиш арзулар күнаһ кимидир.
Илһамсыз үрәјим дүшмән өнүндә
Күлләси түкәнән силаһ кимидир.

1975

ТАЛЕЈИМ

Бөјүмүшәм нечә көздә, нечә көнүлдә,
Инсан өмрү кәләчәјә кедән ахындыр.
Бир арзума говушдугча кәлән һәр илдә
Дујмушам ки, сәадәтим мәнә јахындыр.

Елә ағыр, елә чәтин күнләрим олуб,
Үмидими кәләчәјә бағламышам мән,
Үрәјимә сығышмајан севинчдән долуб,
Ан кәлиб ки, һөнкүр-һөнкүр ағламышам мән.

Бир гатарын гучағында шәһәрә кими
Арзуларда, дујгуларда кедиб чатмышам.
Дујгу олуб үрәјиндә сәһәрә кими
Бир көзәлин көзләриндә јуху јатмышам.

Ганадында арзу кими апарыб мәни —
Неч гушун да үрәјини ганатмамышам.
Гисмәтимин өзү кәзиб, ахтарыб мәни.
Нә шөһрәтә, нә һөрмәтә чан атмамышам.

Тәнһа күлүн көзүндәки јашы көрәндә
Онун зәриф үрәјинә сирдаш олмушам.
Үзәрини мамыр басмыш дашы көрәндә,
Јол үстүндә дүшүб галан бир даш олмушам.

Үрәјимдә сәнәт өзү јурд-јува салыб,
Јохса елә јанылмышам мән өз пешәмдә
Севән көзүм бир көзәлин көзүндә галыб
О көзәли кизли-кизли бәјәнмишәм дә.

дымдадыр ад алдығым алын тәримлә,
зәдәтим јува гуруб өз әмәјимдә.
рузуларым ағыр олуб әсәбләримә,
лүб һәјат јолларында бүдрәмәјим дә...

әјалында нечә аләм гулар үрәјим
ечәләри гәлб јатмырса, мән нечә јатым.
илјонларын үрәјиндә вулар үрәјим,
илјонларын әлиндәдир мәним һәјатым!

ҲӘЛӘ ЈАШАМАҒА ДӘЈӘР

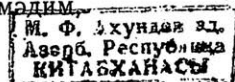
Мешә чығырлары дөнүб бир чаја,
Торпаг јағышлардан бәһрәләнибдир.
Нечә көзәл олуб тәбиәт, аллаһ —
Гуру көтүкләр дә пәһрәләнибдир!
Кәзмәк истәјирәм дүнјаны јазда —
Һардаса, һардаса мәни дујан вар,
Һәлә јашамаға дәјәр бир аз да.

Тәклији кечмишә өтүрмәлијәм,
Өмрүмә бир јолдаш кәтирмәлијәм, —
Бачым арзудады,
анам муразда.
Һардаса, һардаса мәни севән вар,
Һәлә јашамаға дәјәр бир аз да.

Јоллар ениш-јохуш
бәлән-бәләнди,

Јоллар
Мин илдир ки, кедиб-кәләнди,
Тәзәјди,
көһнәјди,

нәјди, билмәдим.

Талада чыгырлар гафијәләнди...
Бу күн Бетһовени чалдылар сазда,
Һардаса, һардаса бизи дујан вар,
Һәлә јашамаға дәјәр бир аз да.

Мәним бир кечикмиш мәнһәббәтим вар,
Дөнүб нағыллашан һәгигәтим вар.
Сәни сәсләјирәм, ај ев јијәси,
Сәсимә сәс версин о тајда ким вар.
Додагларда донан бир бусә кими
Һарда көрүнүб ки, сөнә арзулар.
Гыврыла-гыврыла бир күрзә кими
Әсрин овсунуна јатыб Араз да.
Дүнјанын ишини нә билмәк олар
Һәлә јашамаға дәјәр бир аз да,
Һәлә јашамаға дәјәр бир аз да!

ЧАТАЧАҒЫМ БИР АРЗУ ВАР

«Одлар дијары» силсиләсиндән

О, доғулуб анамызын лајлаларындан,
О, бөјүјүб әфсанәләр,
Нағыллар гәдәр.
Кечмиш илә кәләчәјин вахт экранында
Шимщәк кими чахыб кетмиш оғуллар гәдәр,
Гарыш-гарыш кәздијимчүн фәхр еләмәјим,
Гој сахлајым әл алтында еһтијат јери.
Көрәчәјим көзәлликләр түкәнир бир аз,
Һәлә галсын истәјимин гол-ганад јери.
Һәлә галсын Шаһ дағынын гарлы зирвәси,
Дәлидағы бәлән-бәлән аша билмәјим.

Даға вургун,
Даша вургун сәјјар арзумун
Өмрү нә вахт чатачагдыр баша билмәјим.
Ачачағым сәһәр кими
галсын Борчалы,

Галсын Мәрәнд,
галсын Сәһәнд,
Көјчә маһалы,

Бу арзуму көрмәк үчүн
өмүр борч алым.

Узаг јерә јетәчәјим бир арзу галсын,
Хәјалларла өз-өзүмү јандырым, јахым,
Көзүм һәлә көзәллијә тамарзы галсын.
Көзләри тох бөјүмәсин ушаг марағым.
Әлим-голум јетишмәсин гучагламаға,
Торпағымы бирдән-бирә дәрк еләмәјим.
Көрәчәјим јерләр галыб,
Күнләр галынча,
Нараһатлыг дујғусуну тәрк еләмәјим!
Саға-сола пәһрәләним өмрүм узуну,
Чашбаш салым чәһәтләри, мәсафәләри,
Јаддашыма сығышмасын ени, узуну.
Бир түкәнмәз нағыл олсун вәтән торпағы,
Һа јол кедим чатаммајым сәрһәдләринә —
Күн дүшмәсин сон аддымы атдығым күнә.
Бирдән-бирә говушмајым һүдудларына, —
Хәләл кәләр гәлбимдәки бөјүклүјүнә!

ИЛК БЕШИК, ИЛК ЈУВА

Илк бешик, илк јува —
ана гучағы;
Өвлад бир ишыгдыр,
ана бир очаг:
Узаға дүшдүнмү, Вэтэн торпағы
Сэни сәсләјәчәк, һарајлајачаг.

Нәдир о көнлүнү ојадан һәвәс,
Өмрүн илк баһары јадында вармы?
Ана лајласыјла ичирилән сәс,
Дүнја гајғысыјла унудулармы?!

Күкрәјир көксүнүн Күр мәнәббәти,
Араз да гәлбинә ган верән дамар.
Узаға дүшдүнмү, Вэтэн һәсрәти
Јухуну гачыар, гәлбинә дамар...

Һајанда кәслиб көбәјин сәнин,
Һајанда илк дәфә имәкләмисән,
Кимәсә илк дәфә «ана» демисән,
Атланар о јерә үрәјин сәнин.

Улу галаларым чарпан үрәкмиш,
Сәрһәд ајрычында, гаја башында.
Мән инди билдим ки, нечә кәрәкмиш
Мәнә, ајағыма дәјән дашын да.

Еј Вэтән, севкинә сөзүм јох сәнин,
Сән варсан, дүнјада чаван чағым вар!
Еј Вэтән, өмрүндә көзүм јох, сәнин
Бир гарыш јериндән умачағым вар!

Илк бешик,
илк јува —
ана гучағы,
Ана бир очагмыш,
өвлад бир ишыг.
Сэни дүјмаг үчүн, Вэтэн торпағы,
Гојнундан кәнара чыхмалыјмышыг.

1974

КӨКСҮМДӘН КӨЈӘРӘН АРЗУ

Бурда јазын әли даш алтындадыр,
Орда баш гәлдырыб новруз күлләри...
Баһар суларынын баш алтындадыр
Гызыл вадиләрин мави көлләри...

Чөлләрдә баһарын сәхавәт әли,
Јанар дағда, дүздә илк нүбарлары.
Күнәшә диз чөкәр гышын һејкәли,
Әријиб төкүләр зирвә гарлары.

Бурда гар алтында галар јамачлар,
Бир јаз арзусујла јатарам инди.
Кечәләр гәлбимин јаз күнү башлар
Кечәләр јухуму гатарам инди.

Бурда сорағыдыр һәрә бир јазын,
Мән оддан төрәмиш нар дәнәсијәм.
Көрән сопу вармы гоча Гафгазын,
Мән онун нечәнчи силсиләсијәм?!

Сәпилән тохуму ахтар жығымда
Бәлкә бир зәмијә чеврилди бир дән.
Мәним пислијим дә, јахшылығым да
Сәнин ајағына јазылыр, Вәтән...

Нијә билмәмишәм ахы, бир заман,
Једијим-ичдијим рузу — Вәтәнмиш.
Күнәшдән көзләри гыҗылан ушаг,
Јамачда мәләјәң гузу — Вәтәнмиш.

Өзү-өз сәсинә ујујан булаг,
Руһума чиләнән о су — Вәтәнмиш,
Баһар ајларында јашыл зоғ кими
Көксүмдән көјәрән арзу — Вәтәнмиш!..

1974

ГӘБӘЛӘМ, ГӘБӘЛӘМ...

Илк евим-ешијим
гәбиләм,
Севинчим,
кәдәрим,
гәләбәм,
Гәбәләм,
Гәбәләм,
Гәбәләм!!!

А мәним тарихә дөнәним,
Күләклә данышыб, динәним,
Бу күнә кәрәкли дүнәним —
Тур дағым,
Бир овуч фәрәһли торпағым.

Де, сәнә мән нечә хор бахым —
Бир јанын Човурлу,
Бир јанын Гарачај.
Јолундан гала вахт
јолундан гала чај.
Шөһрәтин учалыб
галача-галача.
Әсрләр ордутәк совушуб,
Ордулар әсиртәк
Өнүндә әјилиб.
Дүнәнин гәрибә.
Бу күнүн гәрибә.
Илк евим-ешијим,
гәбиләм,
Севинчим, кәдәрим,
гәләбәм.
Гәбәләм,
Гәбәләм.
Гәбәләм!!!

ӘЛИНЧӘ ГАЛАМ МӘНИМ

Башымызын үстүндә
Әлчатмаз бир арзудур
Әлинчә.

Бабаларын дүшмәнә;
Дағларын вугарындан
Көзүнү јығ, әлини чәк! —
Чавабыдыр Әлинчә.
Ордулар әлдән дүшүб
Зирвәсинә кәлинчә
Нечә-нечә фәтәһин

Јерә вериб хышыны,
Сәчдәсинә әҗилиб
Тејмурләнкин гошуну —
О бир гарагорхуду;
Даша дөнүб әфсанә —
Оху «Дәдә Горгуд»у.
Қаһанын гулағында
Нечә гилү-галым вар.
Галам вар, hej,

галам вар:
Шөһрәтинә, адына
Бурда өлүб галан вар!
Өтән күнүн далынча
Дәрәләрә даш атдым.
Ләпирләрим

даш ләпир,
Аддымларым
даш аддым.

Бабаларын руһуну
Јеришимдә јашатдым.
Бурда башдан-ајаға,
Мән һәвәсәм, марағам,
Сағ јанымда Нахчыван,
Сол јанымда Мараға.
Әлинчәнин гардашы,
Бабәкин јадикары
Бәзз учалыр о тајда —
Әлим чатмаз, үнүм јетмәз —
нә фәјда!

Бу уча зирвәләрдән
Бәлкә ешидәр дејә
Бағырарам дүнјаја:
— Араз hej!
Әкс-сәдам

Бүрчләрә, мазғаллара,
Әсрләрә, илләрә
Дәјиб кери гајыдар:
— Кечмишләрдән данышдын,
Кечмишләрдән бәсинди.
— Бәс инди?!
Бәс инди?!

РЈАЗАН МОТИВЛӘРИ

С. Јесенина

Титрәдәр гәлбини бурда һејрәтин, —
Көр, кәлин говаглар нә тәзәтәрди.
Онлары шә'рдән ајырмаг чәтин,
Онлар Јесениндән тәрчүмәләрди.

Нијә ләнкимәди шимшәк чахмаға?!
Көрпә ушаг кими ојаныр фикир:
Шаир тәлејинә шәрик чыхмаға
Јахшы дејибләр ки, кимсә кечикир.

Онда ки, говаглар нәғмә дејирмиш,
Гәфил бир хәбәрдән гырылыб галыб.
Јоллар да һараса тәләсијирмиш,
Өлүм дәнкәсиндә бурулуб галыб.

Бу да јарпагларын пәјыз нәғмәси,
Торпаға тапшырар өмрүнү бир-бир.
Үрәјимдән кечән өлүм кәлмәси
Сүкута атылан күллә кимидир.

Де, һансы инсанын талеји тәкдир,
Һаны о адашым, ахтарыб тапам:
Мән дә бир «намә'лум гадына мәктуб»
Мән дә аҗрылыгдан кәлән чавабам.

Оғулму арајыр о көзләри нәм,
Јохса, үмид кими көзәрир очаг?!
Бирдән, Рјазанда елә билирәм,
Гаршыма килејли анам чыхачаг.

Бу нәдир, көзәриб јаныр арзуда
Төкүлүр синәмә дујғулар чајы.
Уддугум һавада, ичдијим суда
Јәгин Јесенинин руһу јашајыр.

Тәбиәт бир чарпан үрәкди бурда,
Јашыл фәвварәдир шимал гызлары.
Нә Иран нәғмәси кәрәкди бурда,
Нә дә Мәрдәканын сүд һовузлары.

Бир күн ајагларын бахмаз сөзүнә,
Учалар көксүндән ағыр бир нида.
Елә ан кәләр ки, өзүн-өзүнә
Дејәрсән көрүшәк, гардаш, әлвида!

Еһ, кәлин гајынлар нә тәзәтәрмиш,
Бурда елә кәләр еһ, сәнә һәрдән
Дүнја Јесенили хатирәләрмиш;
Елә дүшүб галыб хатирәләрдән.

1975

НӘСИМИНИН МОСКВА КӨРҮШҮ

600 ил шахәләниб 600 елә,
Сән Һәләбдән Москваја кәлиб чатмысан.
Еј күнәшим, сән күнәшин өзүнә белә
Јерин күнәш гүдрәтини хатырлатмысан.

Заман-заман тарихимә гара јаздылар,
«Узагвуран топ» кимидир шаир илһамы.
Јәгин сәни бизә көрә танымаздылар,
Мәни, бизи сәнә көрә таныјыб һамы.

Парлаг олур нәһәнкләрин бәхт улдузлары,
Кәһкәшаны нахыш-нахыш, илмә-илмәди.
Дүнән мәни «бәјәнмәјән» шимал гызлары
Бу күн сәнин көрүшүнә дүшә билмәди.

Еј дүнәним, еј сабаһым, гисмәти улум,
Бир күнлүјә шакирд көтүр мәни јанына.
Ичазә вер, һеч олмаса мән дә гошулум
Сәнин өлмәз, әбәдијјәт кариванына.

Сабирәми тапшырмышдын еј адил киши
Сәндән сонра фикримиздә туфан етмәји.
Биз чаванлар һәлә сиздән өјрәнмәмишик
Арзумузун јолларында гурбан кетмәји.

Өјрәнмишик кечикмәјә чаванлы, јашлы
Гаранлыгдан күнә чыхдыг бахдыг,
гамашдыг.

Охучунун нә күнаһы, ағыллы-башлы
Биз шаирләр һәлә сәни охумамышдыг.

Торпагда тохумду, гөнчөдө күлдү.
Ачылмаг истәјир һәлә бу анлар,
Бир дә кечмәјәчәк әлә бу анлар!

Чәкил, еј көзүмүн дүшмәни јатмаг,
Чалышыб кечәни күндүзә гатмаг.
Күндүзү бир аз да чәкиб узатмаг...
Ким дејәр тәләји Аразды, Күрдү,
Ахы кечәләр дә јары өмүрдү.
Әснәјә-әснәјә бахар јоллара
Тәпәләр гашында гәбир-лиманлар:
Ај ана дөшүндән сүд әмән ушаг,
Ај илк севдасына јол кедән чаван,
Ај узаг сәфәрдән гајыдан гоча
Бир дә кечмәјәчәк әлә бу анлар.

Кәзәр тәләјиндә вахтын әлләри
Заман сачларында сырсыра бағлар.
Дөнәр будаглара өмрүн илләри —
Асылар чижиндән оғул-ушаглар,
Чыхса да јолуна дәрәләр, дикләр
Илк ешгин одуну јадында сахла;
Кәрәмә нејләјәр гарлы кәдикләр,
Әсли севкисидир, Ләлә, бу анлар,
Бир дә кечмәјәчәк әлә бу анлар.

О тајдан јүксәлән «Аразбары»дыр,
Кечә билмәјирәм Араз барыдыр.
Көр нечә һәсрәтин Араз барыдыр.
Чаја бах, сујунда дағлајыр бизи,
Алыб кәмәндиңә сахлајыр бизи.
Тиканлы мәфтилдән тәлә, бу анлар,
Бир дә кечмәјәчәк әлә бу анлар.

Бу сәнин өмрүнүн Короғлу дөврү,
Бу сәнин өмрүнүн Бабәк чағлары.
Дуруб әлверишли мәғам кәзирсән
Икидлик замана, вахта бахмајыр.
Тәләјә,
гисмәтә,

бәхтә бахмајыр.

Күләк дә сөндүрмәз кур очаглары!
Јатма о вәзифә хумарлығында —
Нә вериб кәлишин обаја, елә?
Бир күн чырпынарсан вахт дарлығында,
Әлинә кечдими вахты мум елә,
Сәнин әлиндәдир һәлә бу анлар,
Бир дә кечмәјәчәк әлә бу анлар!

МӘНЗИЛ БАШЫНДА

Гырхынчы илләрин гәдәми ағыр...
Јерә чыңгы дүшдү...

Бир дилим алов
Ајлары, илләри бөлдү јарыја.
Дава, күлбитирмәз,
чиңәкјетирмәз,
Сәрһәд золағытәк дүшдү араја.

Гара-горху доғду һамилә дүнја;
Сүдәчәр пәһрәләр јанды, бүрүшдү...
Чәркәјә сонунчу кәлән әскәрин
Боју да дөрд бармаг ашағы дүшдү.
Бурдан күнәш доғар,
ордан ај батар,
Јахшы ки, заманын,
вахтын сону јох.

Беләчә сабаһа шүтүјәр гатар,
Амма ки, арада дәрд вагону јох.

Фит верәр...

Заманын сәси учалар,
Кәләчәк сәһәрләр чыхар гаршына.
Дәрд вагон гатардан ајрылыб галар,
Дәрд нәсил јетишмәз мәнзил башына.

Көрпә синәсини вериб габаға
Архадан һәвәслә кәлән нәсилләр.
О бош вагонлары чәкиб сабаһа
Узаг кәләчәјә апармаг истәр.

Һардаса ахына говушар ахын,
Бөјүјәр сәнкәрдә сыхылан илләр.
Чәкәр нөвбәсини нечә дэзкаһын
Сојуг дәстәјиндән јапышан әлләр...

Ојанды дәрд или сусан һәвәсләр,
Тәзәдән ојнады дамарда ганлар.
Долду бешикләрә илаһи сәсләр,
Һејиф, дөјүшләрдә галан чаванлар...

Гырхынчы илләрин «јарпаг төкүмү»...
Һаны ағсаггаллар
јетмиш јашында —
Нәнәләр отуруб јол көзләмәзләр,
Нөвә-нәтичәни әзизләмәзләр,
Гочалар көрүмәз доггаз башында!

1974

«АТА» КӘЛМӘСИ

Гызым Күлзара

Өзүн Бақыдасан...

учурур мәни

Сәсин Москванын күчәләриндә...
О «ата» дедијин ширин кәлмәни
Кәзмишәм арзумун илк сәһәриндә...

Ағладың, гәлбимә од салдың, гызым.
Јохса, һәсрәтиндә Араз чағлады.
Мәнә елә кәлди, гочалдым, гызым,
Телин о башында анам ағлады.

Јадына кәлдими де сир-сифәтим,
Кими хатырладың, гызым, бәс кими?!
Сәнә сәһирлијди сөзүм-сәһбәтим
Узаг дүнјалардан кәлән сәс кими...

Дејим, о илләрдә, гызым, нә варды,
Орда Күлзар адлы бир нәнә варды.
Бир дә корун-корун алышан очаг,
Бир дә бир ушаг —
Соруб бармағыны јол көзләјирди.
Јоруб марағыны јол көзләјирди...

Беш илми, он илми кечиб о вахтдан
Гызым, бу әлләр ки, сәнә бешикдир:
Сүнбүл топламагдан, јер шумламагдан,
Тикан дашымагдан дешик-дешикдир.

Ешитмэк истэдим о иллэрдэ мэн,
Ешитмэк, илаһи бир сәс, ај ғызым.
Инанма, јүз ғоһум, јүз гардаш ола,
Бир ата јерини вермәз, ај ғызым.

Көнүл бағлајардым мән кимә онда,
Ғәлә јазылмамыш чанлы әсәрдим.
Үмид күләјинин сәмтинә онда
Нанә јарпағытәк әсәр, әсәрдим...

Ол ата сарыдан әмин-архајын,
Мән ону итирдим ушағлығымда...
Јоллара бахырығ —
сән ики ајын,
Мәнсә отуз илин узағлығындан.

Күл, ата өмрүнүн сөзү, күлүшү,
Сәнин ки, көнлүндә гәм үјүшмәјиб.
Бизим арамыза ајрылығ дүшүб,
Ај ғызым, јахшы ки, дава дүшмәјиб.

АҒАЧДӘЛӘН, ДӘЈ ҒАҒЫМЫ

*Јолум һәрдән-һәрдән кәндимизә дүшүр. Орда анам-
дан өмүрлү, мәнән вәфалы евимиз һәлә дә тәк-тәһә
дәјүшләрдән кери дәнмәјән атамы көзләјир. Ғағысы
бағлы галан јетим, тәһә евимиз. Бу дәфә пайыз чәниндә
кәлмишдим ата јурдуна. Һәјәтә чатар-чатмаз сәс ешит-
дим, кимсә ғағымызы дәјүрдү... ајағ сахладым. Елә бил
кәлишими ајларын-илләрин ширинли-ачылы хатирәләри
илә голбојун олан евимизә кимсә хәбәр верирди... Па-
јыз чәниндә ғајғысыз ағачдәлән евимизин көһнә, чүрү-
мәкдә олан ғағысыны димдикләјирди. О ким иди? Бәл-*

*кә атамын руһујду, бәлкә анамын, бәлкә вахтын, зама-
нын, ја бәлкә мәним арзуларымын бармағларыјды, ја
да еләчә һәгигәтән јем ахтаран ағачдәлән иди, билмә-
дим. Көзүмдә дәјүшләрдән ачы јадиқар кими јетим ға-
лан евләр чанланды, бир дә бирчә ағачдәләнләрин дәј-
дүјү ғағылар...*

Јол азмысан бу пайызын чәниндә
Ағачдәлән, ағлын итиб сәнин дә,
Дән кәзирсән сачларымын дәниндә
Атамоғлу аз ғағымы дәј көрүм.

Бу чығыры бу гара ким бүрүјүб?
Бурда кимин јанан гәлби киријиб?
Һәјәтини гара јелләр күрүјүб
Башымыза нәләр кәлир гој көрүм.

Һачаначан көзләмәјә кәлмисән?
Јохса мәнә сөз демәјә кәлмисән?
Ја борчуну истәмәјә кәлмисән? —
Өз дилиндә үнванымы сөј көрүм.

Мән дүнјаја ата, ана борчујам,
Үнваным вар, бу үнвана борчлујам.
Бир чаным вар, бирчә чана борчлујам,
Өзкә нәјә, тараг-тараг сәј көрүм.

Булаг кими батан бәхти ачылмаз,
Һәр икидин, атам, бәхти ачылмаз...
Һәлә јатыр, јатан бәхтим ачылмаз,
Јатанларын јухусуна ғыј көрүм.

Елдән ајры өмүр олмаз, күн олмаз,
Ели севән үрөклөрдө кин олмаз.
Нәдән Араз арзуларым чин олмаз
Начаначан јухуларда чај көрүм?

Ованд ишим нәһсә дүшүб дејәсэн,
Вахт мәнимлә бәһсә дүшүб дејәсэн.
Гулагларым сәсә дүшүб дејәсэн,
Шимшәк чохсын, курулдасын көј көрүм.

Јаваш-јаваш чүрүмәдә тахта, бах.
О тахтада овхам олан вахта, бах.
Инад олуб нә дејүрсән бахта-бахт —
Ачылмајан дүјүнләри дүј көрүм.

Елә јаныр дејүшләрин јанғысы
Нә тәсәлли сөндүрәчәк, нә дә су.
Мәним гапым јер үзүнүн гапысы
Ағачдәлән, деј гапымы деј, көрүм.
Башымыза нәләр кәлир, гој көрүм...

ВАХТ

I.

Елә ки, әлиңлә гәлбим исинди
Көрдүм ки, арзумун илк ганадысан.
Көксүмдә вуран да сәнин сәсиндир
Неј ахан, үјүнән гум саатысан.

Өмрү јетирән дә, итирән дә сән
Ахырда борчуну бизә чыхырсан.
Гумсалда су кими батырсан һәрдән
Гајада күл кими үзә чыхырсан.

Далғасан, еләчә кендән кечирсән,
Сән бәлкә көјләрин јердә әлисэн.
Өмүрдән кечирсән, күндән кечирсән,
Ширин арзуларын кәлһакәлисэн.

Сахламаг олмаз ки, гылынчы гында
Билән јох һеч, кинин гуллуғундасан.
Бурда бир көрпәнин гығылтысында,
Орда бир көзәлин гылығундасан.

Биз ки, чох сынадыг вәдәни сәнин
Өмүр вахт гынындан сыјрыла билмир.
Фикрим көјләриндир, бәдәним сәнин
Фикрим бәдәнимдән ајрыла билмир.

II

Ганым дамарымда өтүрдү пәсдән
Гулаг ешидәни көз күдә билмәз.
Башымда сачым да дүшүб һәвәсдән
Вахт үзә күлмәсә, күзкү дә күлмәз.

Динчини алмаға торпаг гар истәр
Аман, бу әввәлин сону нә сирдир?
Јағырды саралан јарпаглар үстә
Гыш гызыл пајызы дәфи еләјирди.

Заманын мәнзили һәлә узагдыр
Јахшы ки, гуртармыр о сәндә, мәндә.
Бәлкә уддугумуз һава да вахтдыр
Һава да түкәнәр, вахт түкәнәндә.

Инсанын кечәси, күндүзү сәрвахт
Бәлкә өтән ахшам кәлән сабаһдыр.
Хәзәрдә керижә чәкилән дә вахт,
Орда, Гобустанда донан да вахтдыр.

Илләрин јаында өмүрләр бир ох,
Нәдир палтар кими бу үзән бизи?!
Вахт, сәни сечмәјә имканымыз јох,
Сән бизи сечирсән бизи, сән бизи.

Гәрибә гурулуб гәрибә дүнја
Дүш арзу далынча, јүјүр, һа јүјүр.
Билмирәм биз вахтла бој атырыг, ја
Елә вахтын өзү биздә бөјүјүр.

СИРЛИ ЧЕВРӘЛӘР

...Дүнјаны доланыб кери дөнәндә,
Бәлкә һеч өзү дә билмәјиб нәдән
Бир чеврә чызмышды Бәһлул Данәндә,
Демишди: — Оғулсан чых бу чеврәдән.

Икидләр дедиләр: — Еһ, бу нә сирди? —
Чеврәдән чыхмаға дүшдүләр јола,
Нә тез ачылмаға сирр тәләсирди,
Нә Бәһлул Данәндә кәлирди јола.

Һәвәси чошурду инсан оғлунун,
Ганы дамарында дөвр еләјирди.
Инам дејирди ки, чашма јолуну,
Шејтан чызығындан чыхма дејирди.

Нәһәјәт ахтаран фикир јоллары,
Кәһ көһнә ерадан кери гајытды,
Кәһ тәзә ерадан кери гајытды.
Марсдан, Венерадан кери гајытды.

Сонра чеврәләнди сирли чеврәләр
Сонра дөврәләнди сирли дөврәләр,
Фәсилләр доланды, илләр доланды.
Демә нә әввәли, нә дә сону вар,
Дүнјаны бурулан бурулғаны вар...

Јох, дедик, чеврәјә сыға билмәрик,
Магнит саһәсијмиш бу ел, бу Вәтән!
Чыхмаг истәсәк дә чыха билмәрик,
О Бәһлул Данәндә чәкән чеврәдән.

ГАПАЛЫДЫР ДҮНЈАМЫЗ

Бәлкә Адәмдән бәри,
Бәлкә бир аз о јана
Илк дашынан, дүшүнән
Дујан адамдан бәри —
Гапалыдыр дүнјамыз,
гапалы!

Дурмушуг арзуларын
Имкан мәсафәсиндә.
Заманын баш јолунда
Космонавтлар јол кедир
Узаг ишыг илинә,
Дүнјамызын үзүнә
О мә'лум, о намә'лум
Үфүгү ачмаг үчүн!

Күмүшү јоллар үстә,
Бирчә көзүмүз ачыг.
Бирчә алнымыз ачыг.
Бабамдан бу тәрәфә

Узанан ералардан,
 Нәвәмдән о тәрәфә
 Узаг сфералардан
 Оғулсан ғыраға чых!!
 Гапалы додағымыз
 Фикримизин ғыфылы.
 Ачылмаг истәсә дә
 Көксүмүзүн алтында
 Үрәжимиз гапалы.
 Күрәмиз ушаг шары,
 Гәлбимизин охшары,
 Өзүнү верәр күнә,
 Күнү чалајар күнә,
 Јашајар милјон илдир
 Гоншу планетләрин
 Чазибә гүввәсиндә.
 Кәләр иш нөвбәсинә,
 Дөнәр иш нөвбәсиндән!
 Дүнјамызын үстүндә
 Нәһәнк бир фикир кәзәр,
 Ејнштејн гафалы.
 Гапалы бир сирри вар
 Јерин, көјүн гапалы!

БАБАЛАРЫН УНУДУЛМУШ ӘМӘК НӘГМӘЛӘРИНДӘН

ӘКИН, ӘКИН ТОРПАГЛАРЫ

Әкин! Әкин!

Бүркү дөјән,
 мүркү дөјән
 торпаглары!

Јамачлары лај-лај әкин.
 Нәгмә әкин, лајла әкин!
 Шәфәгләри хыш еләјин —
 Бухарланан бугда

сәпин.

Долајлары долајлајын,
 «һолавары» һолајлајын,
 Голунузу голајлајын
 Бугда сәпин,

бугда сәпин.

Талалары фәтирләјин,
 Сүфрәләри әтирләјин.
 Өлдүрүн ки, дирилсин о,
 Торпаг безиб дарыхмада —
 Ачын, ачын јахасыны!
 Хам олмајан

хамламасын,

Ғырын, ғырын јухусуну.
 Ишләмәјән-дишләмәсин, —
 Јазын, јазын баш дашына
 Тәнбәллијин, әталәтин
 Салын, салын даш башына,
 Вејл кәзән оғулларын, —
 һарынларын, оғруларын

Алданмајын даш-башына.
Тохумлары даш-кәсәкдән,
Гәлби хылтдан тәмизләјин.
Балыг кими әлдән чыхар,
Әзизләјин, әзизләјин.
Јад көзләри јығын-јығын,
Јығын, јығын
 бахышлардан
Чәкин-чәкин торпаглары,
Әкин-әкин торпаглары!

ИШЛӘ, КОТАНЫМ, ИШЛӘ

Базардан дошаб алдым
Дошаб бал чыхды нејним.
Базардан гарпыз алдым,
Кәсдим, кал чыхды нејним.
Ушаглар көкә истәр,
Сүнбүл гылчыгды, нејним.
Өкүзләрим дирәниб,
Чөлләр палчыгды, нејним.
Ишләмәсән пас тутар
Ишлә, котаным, ишлә!
Оғул, ушаг јас тутар
Ишлә, котаным, ишлә!

Јолдан бир атлы кечди,
Атлы сөз атды кечди:
— Көзлә, а чүтчү гардаш,
Көзләринә гум дүшәр,
Арпа-бугда јеринә
Јерә даш тохум дүшәр, —
Јериндә даш көјәрәр.

— Сән атыны, а јолчу,
Кет, о јанда мähмизлә.
Тохум чохдан тәмизди,
Сән көзүнү тәмизлә!
Тохума көзүн дәјәр...
— «Јолдан бир атлы кечди,
Атын ојнатды кечди».
Ишләмәсән сөз тутар,
Ишлә, котаным ишлә.
Јолумузу көз тутар,
Ишлә, котаным, ишлә...

А шүкүр кәрәминә,
Бу нә јағыш, нә гарды,
Рузумузу апарды.
Аман вер көрәк, аллаһ,
А сәнә фәда олум,
Чых, сәмәни-сәмәни
Көјәр, а чөрәк—аллаһ.
А гызыл дәним мәним,
Арандан, јел башлајыб,
Сүнбүл-сүнбүл сачаглан
Гызыл јеләним мәним.

Сач асыбды гыз, кәлин,
Көрпәләр көкә истәр.
Габагдан пајыз кәлир,
Субај оғлан нә истәр?!
Дәдә Горгуд саз тутар,
Ишлә котаным, ишлә!
Ел-оба аваз тутар,
Ишлә котаным, ишлә!

**ХЫРМАН АЧ,
ВӘЛИ САЗЛА...**

Јериндә битди калыш,
Һа чалыш ки, һа чалыш.
Јериндә битди чајыр
Демәк ишин ахсајыр.
Јериндә битди буғда
Сүнбүлләри топугдан.
Јериндә битди арпа
Дән дашы торба-торба.
Јериндә битди дары
Сүнбүлләри сапсары...

А торпаг, ортаг олаг,
Дөзүмү сәндән олсун.
Бәрәкәти таңрыдан,
Зәһмәти мәндән олсун.

Дүшәк чөлүн чанына
Дәрәләјәк, дүзләјәк.
Алағыны арыдаг,
Дашыны тәмизләјәк.

Дүзләри чәпәрлијәк,
Әкинләри вәрлијәк,
Өтән гыш сојуг кечиб,
Бир дојунча тәрлијәк.

Чиловлары тәнлә кәл,
Атлары јүјәнлә кәл.
Торпаг да ағыз ачыб
Дән истәјир, дәнлә кәл.

Битдими, көјәрдими,
Јерин тохум күманы?!
Зәминин гулағындан
Дартдымы бој думаны?!

Көјләри күнлү јағыш
Гөвси-гүзәһләдими?!
Үстүндән думан кечән
Зәмиләр шәһләдими?!

Чырмала, атам оғлу
Балағыны дизәчән, —
Бил ки; зәмидән кечир
Јолун биздән сизәчән.

Бу чығыр бу зәминин
Ичиндә нә арајыр?!
Ја чөлләрин сачыны
Ики јана дарајыр?!

Көзлә, јола дән дүшәр,
Ајағыны аста бас.
Ахы, узун сачлынын
Муразы јердә галмаз.

Тәзәчә һөрүк һөрүб,
Сачлары хурмалыды.
Дән тутуб, гылчыг атыб,
Сачда говрулмалыды.

Бу дары дарычады,
Чөрәји сарычады.
Бир габ чамыш гатығы,
Јанында дары чады.

Тогганы бөркит көрөк,
Габагдан бичин кәлир,
Бир элиндә ораг вар,
Бир элиндә чин кәлир.

Сүнбүлләр уғунду ки,
Мөһкәм елә бәндәми.
Өзләри вағам олуб,
Јохса күнаһ мөндәми?!

Дојунча дән тутса да,
Бели инчә-минчәди,
Он дәрзи бир пенчәди.

Хырман ач, вәли сазла,
Сәндә һәрәкәт олсун.
Хәлбирләрдән әләнән
Хејир-бәрәкәт олсун.

Тунч јахалар ачылыр,
Тунч биләкләр чырманыр.
Көзүнә күнәш гатыр
Күлөк дә бу хырманын.

— Әс көрәк, һејдәр баба,
Әс көрәк һејдәр, һејдәр,
Әс көрәк пејдәр, һејдәр.

Пенчәләри вәллијәк,
Вәллијәк, әмәллијәк,
Чевирәк, күрәклијәк,
Совураг, күләклијәк.

Бәлимини галдыраг
Үзү күләјә сары.
Шаналардан әләнсин
Күнәш ғығылчымлары.

Чыхсын дәнә, самана.
Јығаг, бизи сахласын
Кәлән ил бу замана.

АҺ, БУ САРАЛАН ЗӘМИЛӘР

Һарда галыб бичинчиләр
Галыб-галыб, һәшәм олуб,
Бухарланыб јашыллығы,
Күнәш дејүб көвшән олуб.
Баһар көрсә дәли олар —
Аһ, бу саралан зәмиләр!

Өтән ғышдан-гардан јуху,
Кечәдән сүд ајдынлығы.
Күнәшдән дә нурлу гәтрә,
Торпагдан да илк хатирә,
Гузугырпым көрпәлији,
Буғум-буғум ушағлығы,
Сачаг-сачаг чаванлығы,
Очаг-очаг бәрәкәти —
Көрән биләр, дујан биләр
Аһ, бу саралан зәмиләр!

Күндүз олду, кечә олду
Сүнбүл олду,
пенчә олду!
Дәрзләрин хырман јери —

Сэрчэлэрин лиман јери
Бир обанын күман јери,
Нарда галды бичинчилэр —
Аһ, бу гочалан эмилэр,
Аһ, бу саралан зэмилэр.

Элэк-элэк элэнэчэк
Күрэлэрдэ бэдрлэниб,
Күлфэлэниб, тэндирлэниб,
Чөрөк-чөрөк бөлүнөчэк...
Сэнэ чатар, мэнэ чатар,
Габар-габар, чадар-чадар...
Анамы салды јадыма
Аһ, бу саралан зэмилэр!

ДЭН КЭТИР НЕЈ, ДЭН КЭТИР...

Ики гаја парчасы
Бир охда гардашласыб.
Дэјирманчы, ајыг ол,
Көзлө, јејэр даш-дашы.

Дэн кэтир неј, дэн кэтир,
Дуру јериндэн кэтир,
Гуру јериндэн кэтир,
Јохса ишин јаш олар,
Кефини корлајарсан.
Дашы хамырлајарсан.

Бу ки, халис јармады,
Дабаныны аз ејлө.
Дишимизи дәјишөк,
Бир аз ағнағаз ејлө.

Сонра нөвбө чатанда
Үјүдэрсэн ардыны.
Өзү нө, шаһады нө,
Сэнэ бэсди ард уну.

Нө инсафа кэлмисэн,
Нардан доғуб күн белэ?!
Мэн очағы галајым,
Сэн хэмири күндөлө.

Сабаһа бир сабаһ вар,
Көзлө очаг сөнмэсин.
Билирсэн элө дүшмэз
Тэзэ унун көмбөси...

...Дэјирман өз ишиндө
Дөрд апарыб чахчағы.
Пәнчөрөдөн ај дүшөр
Кечэлэрин ағ чағы.
Тэкнэдэ нур думаны
Көзлэринэ дан кэлэр.
Санки үјүнэн унун
Бир учу ајдан кэлэр.

Бу дәјирман дашымы
Јохса дөнүб хырмана?!
Сөһөрдөн ахшамачан,
Ахшамдан сөһөрөчөн
Фырланар, неј фырланар!

Илан кими јалманар.
Чај сулары пэриндө.
Әли-ајағы гуру
Бир чүт гаја парчасы
Ишлөјир үзэриндө.

...Чај кәнары сувадаг,
Булаг башы суватлы,
Сел кәлиб һеј, сел кәлиб
Биз пијада, су атлы.

...Јоллары буз бағлајыб
Су кәсилиб дәннәдән
Хәбәрин вар еһ, нәдән.
Балта илә, линклә кәл.
Бузлары чиликлә, кәл!

Дәјирманчы, әлли ол
Дишә диши төкүлүб —
Дашындан хәбәрин јох.
Евимдәки бир чәтән
Гошундан хәбәрин јох.

— Дәјирманчы, әлли ол
Тез елә үјүт дәни.
Дағдағанлы, ләпәли,
Буғдалы говут-дәни.

— Дәјирманчы, әлли ол,
Үјүт, үјүт тој уну,
Көрәк оғул тојуну,
Көрәк нәвә тојуну.

Әл-ајаг јығышыбды,
Габагдан пајыз кәлир.
Нечә оғлан бәј олсун,
Нечә көзәл гыз—кәлин.

Дәјирманчы, әлли ол,
Ел-оба варланыбды.
Бир-биринин далынча,
Тојлар гатарланыбды.

ГЫРАТ ДА БИР АТЫҖДЫ

I

Мәрдлик нишаны
Ешгин эзәли; —
Әсрдән әсрә
Ат үстә кәлиб.

Короғлу бурда
Нә'рә чәкибдир.
Мисри гылынчы
Күрә чәкибдир.

Бәлкә о вахтдан
Од галыб Күрдә.
Ишыға дөнүб
Минкәчевирдә.

Беләдән-белә
Кимдир о чапар
Милдә, Муғанда
Ат сүр'әти вар.

II

Короғлунун Гыраты
Сәнә зарафат кәлир.
Јолдакы тоз-думандан
Билирдин Гырат кәлир.

Ајаг инчә, бел инчә,
Гырат да бир атыҗды.
Тәпәләрдән јел кими,
Дәрәләрдән сел кими
Јоллары ганадыҗды.

Елә гурбан олум мән,
Ичиндә адын олсун.
Короғлусу мән оллам,
Тәки Гыратын олсун!

Ај аман сәбр еләјәк,
Һәлә далда мазә вар.
Һәлә кечилмәз бәрә,
Һәлә Кечәл Һәмзә вар..

Чаны чапара бағлы,
Ат дишиндән гочалар,
Саһиби гүрбәт елә
Дүшән күндән гочалар.

III

Әлинә вермәз јүјәни
Еһ, олмаса көнлү атын.
Сәнин гәдәр билмир јә'ни,
Еһ, анасы өлүб атын.

Атлананда гәлб атланар.
Ат ганаддыр, ат мураздыр.
Инадлансан инадланар,
Һәлә аты минмәк аздыр...

Чиловуну бурахдынмы
Мәрчи көј кәһәр апарар.
Ахшам евә гајыданда
Бојнунда нәмәр апарар...

Сәнә көнүл версә әкәр,
Кечилмәјән дағдан адлар.
Сәни јердә көрсә әкәр
Бағры чатлар —
атлар, атлар...

БИР АХШАМ КЕРИЈӘ ГАЈЫДА БИЛСӘК

УЧА БИНАЛАРЫН ӘҤАТӘСИНДӘ

Уча биналарын әһатәсиндә
Дарыхар,
 карыхар,
 јери дар мәсчид.
Гулағы көјләрин имдад сәсиндә,
Лејләк боғазыны узадар мәсчид.

Өмрү узун имиш сирли јаланын,
Аллаһа инам да о сирдән кәлир.
Елә бил минбәрдә өтән молланын,
Сәси сәккизинчи әсрдән кәлир.

Көр нәјә бәнзәјир о минарәләр,
Батмыш кәмиләрин дор ағачына.
Молла да минбәрә чыхыб һәр сәһәр,
Сәсиндән чәкиләр дар ағачына.

Фикри дә дәјишиб үрәји кими,
Сөзү-сөһбәти дә дилиндә галыб.
Булуд да «аллаһ»ын әтәји кими
Чырылыб молланын әлиндә галыб.

БУ ЖОЛЛАРЫН БАШЫНДА

Бир гапы дөјүлөчөк бу жолларын башында,
Пәнчэрэ ишыгындан диксинөчөк бу кечө,
Бир үрөк дөјүнөчөк бу жолларын башында,
Буза дөнмүш арзулар исинөчөк бу кечө.
Ачачаг голларыны хош кэлэн гонагына,
Күлөчөк бир ананын диварлары, дашлары.
Бир севинч гышгырачаг кечэнин гулагына: —
— Бакыдан оғлум кэлиб, башында
жолдашлары!..

Јағдырачаг ајларын, иллэрин килејини,
Ачылачаг көнлүнүн дон вуран арзулары,
Гоча гарылар кими өз-өзүнө дејиниб,
Нефэсини дэрөчөк мүркүлөјөн бухары.

Бир гапы дөјүлмөди бу жолларын башында,
Еј кимсэн дејилмөди.
Пәнчэрэлэр кор кими тутду олуб-кечэни.
Јох, бир ана гэлбинин ишыглары јанмады
Дөјөчлөдим гапыны, гучагладым кечэни,
Мөним ана һајыма — Еј кимсэн! — ојанмады.

Ачмады, ачылмады кечикмиш гонагына,
Күлмөди бир ананын диварлары, дашлары.
Бир севинч гышгырмады кечэнин гулагына;
— Бакыдан оғлум кэлиб башында жолдашлары!

Гоншулары јухудан ојатмады бу хөбөр,
Бу хөбөрдөн бир гызын үрөји дөјүнмөди.
Көзмөди јурд јерини бир оғул сөһөр-сөһөр,
Бахыб оғул бојуна бир ана өјүнмөди.

Мәнә елә кэлир ки,
Ја бу күндөн, сабаһдан, ја да хатирэлөрдөн
Гајыданда сөфөрдөн,
Бир гапы дөјүлөчөк бу жолларын башында.
Бир үрөк дөјүнөчөк бу жолларын башында.
Еј, кимсэн дејилөчөк,
Еј, кимсэн дејилөчөк!..

ЈАМАН ДАРЫХМЫШАМ СЭНИНЧҮН АНА

О. Раҷабова

Нефэсин үзүмө дөјмир нө вахтдыр
Әллэрин гапымы дөјмүр нө вахтдыр
Интизар галмышыг көр бир нө вахтдыр
Јаман дарыхмышам сөнинчүн, ана.

Дүшмәрәм бир өзкө арзуја сәнсиз.
Кечәләр кетмәрәм јухуја сәнсиз.
Јијәсиз бир евдир бу дүнја сәнсиз
Јаман дарыхмышам сөнинчүн, ана.

Сәни бу һөфтәләр, ајлар истәјир
Сачынтәк ағаран чајлар истәјир
Дүнјанын өзү дә лајла истәјир
Јаман дарыхмышам сөнинчүн, ана.

Өмрүм бир гајыгды лиманы сәнсэн,
Һәјатын бешији, үнваны сәнсэн.
Күмансыз көнлүмүн күманы сәнсэн
Јаман дарыхмышам сөнинчүн, ана.

БИР АХШАМ КЕРИЈЭ ГАЈЫДА БИЛСӘК

Гәфил гапы кими ачам сәһәри,
Кечдијим јоллардан, изләрдән јығам
Архамча гырылан гејбәтләри дә,
Унваныма јаған сөһбәтләри дә...
Биләм мөндән сонра галан сөзләри,
Бир ахшам керијә гајыда биләм.

Көрәм ки, ким кәлир мәним јеримә —
Евимизә дөнән јоллары кәсәм.
Бир күн јолдаш олам Әли Кәримә.
Көрән ким инанар бу гәфил сәсә —
Јәгин ки, јолдашым гапыны ачар,
Бахар, биз-биз олар башынын түкү,
Өзү дедијитәк әкәр севирсә
Өлмәсә, дәлијә дөнәр јәгин ки, —
Бир ахшам керијә гајыда билсәм

Ондан ајрыланда, ондан күсәндә
Мән кимә, мән нәјә архајын идим?
Нардан дөнәчәкдим өтән күнләрә,
Нардан чатачагды әлим илләрә,
Намә'лум илләрә,
мә'лум илләрә?

Узаг әсрләрин әјиб гәддини
Дағыдыб заманын сәрһәд хәттини
Бир ахшам керијә гајыда билсәк,
Әкәр дөнә билсәк дүнәнимизә —
Икинчи бир өмүр вериләр бизә
Ишыг сүр'әтинә јахынлашарыг
Бабәк чүр'әтинә јахынлашарыг
Бир ахшам керијә гајыда билсәк!

ИЛК ҮМИД, СОН МӘКАН

Ајағымын алтында
Гар јатыр хырып-хырып.
Јохса, гисмәтим мәни
Гыша гонаг чағырыб.

Аман, чыхар јахамдан,
Гәлбим нечә дөјүнүр...
Чај кәнары, дәјирман...
Хатирәләр үјүнүр.

Бу да далғын сөјүдләр —
Гыровланыб сачлары.
Бахар, көзү јол чәкәр,
Тәк ев,
гоз ағачлары...

Сујуна даш атылмаз, —
Дон вуран чајлар шүшә.
Атам бурдан кедибдир
Бир заманлар дөјүшә...

Илк үмиддир, сон мәкан,
Ким јурдуна хор бахар;
Анам бурда бир заман,
Тапшырылыб торпаға.

Гарышыб кәпәјинә,
Әләнибдир әләји.
Бу онун гар бешији,
Бу онун гар бәләји.

Кечиб гарлы дүзәни,
Ачым гарлы торпагы:
Гучагына дүшәни
Торпаг көждәр ахы?!

Бурда бир үрәк жанар,
Үстүндән чырпыб гары —
Кәнарда бухарланар,
Гаратикан көллары...

Хатирәләр үстүнә
Нарын-нарын гар жағар.
Нечә аҗаг басасан,
Ана җатан торпаға?!

1975

КЕДИРӘМ...

Күнләр өмрүмүздән дүшүр будаг тәк,
Бир-бир лиманлары тәрк едир кәми...
Јоллар аҗрычында битән говаг тәк,
Кедирик, ушаглыг бизи көзләмир.

Тәзәдән сәсләнсә ана лаҗласы,
Дүнҗа мышыл-мышыл җатар деҗирсән.
Көр нечә җахындыр өмрүн илк җазы
Әлими узатсам чатар деҗирсән.

Бу сәһәр дүнәнки сәһәрди бәҗәм,
Нә белә заманын әлиндә гулсан.
Севкини үрәҗә, күлү гөнчәҗә
Илләри керижә гаҗтар оғулсан.

Бәлкә, ушаглығым, сән олмамысан
Ким мәнә инанар, вармы сүбутум.
Де чаҗсан, булагсан, җа ахар сусан,
Ја да ки, чығырсан учундан тутум.

Кедирәм үрәҗим сөзүмә бахмыр
Кедирәм дағлара бахым җахындан.
О чаҗ дәрәләрин дибиндән ахмыр
Ахыр җаддашымын ушаглығындан.

Кедирәм орда ки, атам-анам вар,
Ачылыр өмрүмүн илк сәһәрләри...
Кедирәм орда ки, әкс-сәдам вар
Көмәҗә чағырсын шаһид җерләри.

ҮМИДДӘН АСЫЛАН ГЫЛЫНЧЛАР

Ағлымыз тәзәчә кәсирди онда
Бир һәсрәт кәзирди дәрәни, дүзү,
Бир ад долашырды сөз арасында,
Үмиддән асылан гылынч кимиҗдик.
Аналар гынындан сыҗырыб бизи
Гоҗмушду нәфсиҗлә өз арасында.

...Елә ки, иш үстә шәр гарышарды,
Күнәш дағ далына оғрун дүшәрди.
Ана көзләринә енәрди ахшам
Кәлинләр җатаға јорғун дүшәрди.
Ким исә гапыны деҗәрди онда:
— Ач,

мәнәм

кәлмишәм — деҗәрди онда

Үрәјә дүшәрди аддым сәсләри
Тәзәдән гајыдыб дөнәрди кери...
Кәлин аналарын јухуларында
Әскәр аталарын бош галан јери...

Вар иди сәһәрә галан ағрылар,
Вар иди...

ешидиб билән јох иди.
Гар иди евләрә кәлән чығырлар
Гар иди... евләрә кәлән јох иди...
Чығырлар итмишди нечә һәјәтдә
Јоллар үзә дуруб дајанмышдылар...
Јухуја бүрүнән о гарлы кәнддә
Тәзәчә пөһрәләр
ојанмышдылар.

Үмиддән асылан гылынч кимијдик —
Итијдик, —

«севирәм» сөзүндән ити!
Итијдик, —

ијнәнин көзүндән кечән
Һәрис бахышларын өзүндән ити.

Бир кәлин һарајы, е'тиразлары
Бир ана гәлбини чәтин исидәр.
Өлмүшдү һиссләри, еһтираслары
Өлмүшдү мәһәббәт вәрдишләри дә...

Һара чатасыјды өмрүн ахыны
Алыша-алыша сөндүләр онлар.
Шәнләдә-шәнләдә әр очағыны
«Намус очағына» дөндүләр онлар!

Верин, балынчларын таныш ијини,
Боғулан, соғулан һәјәчанлары....
Верин, аналарын кәлинлијини
Бир гәлбдә јашајыб өлән чанлары...

Бизим өмрүмүздә өмүр пајы вар
Бәлкә дә аналар сәһв еләјибләр.
Верин, кәлинләрин нә күнаһы вар?

Ағлымыз тәзәчә кәсирди онда
Бир һәсрәт дидирди үрәјимизи
Бир ад долашырды сөз арасында,
Үмиддән асылан гылынч кимијдик —
Аналар гынындан сыјырыб бизи
Гојмушду бәхтијлә өз арасында.
Бу јерлә,

бу көјлә,
бу дүнја илә
Ешгијлә, әһдијлә өз арасында!...

1974

ВИЧДАН ЭЗАВЫ

Елә иш тутмады елә јараша,
Шејтан кәләкләди, корлады иши.
Гоншу чәпәринин үстүндән ашан,
Будағы доғрады Ибраһим киши.

Күнүнү күлшәндә ахшам едәрди,
Даш-кәсәк гојмазды чығырда, издә.
О, он бармағыны он шам едәрди
Јанарды, сөнәрди дәрәдә, дүздә.

Будағы кәсәндә нәјди истәји,
Јухусу гарышыб, кефи гарышыб.
Јухуда нечә јол үзр истәјиб,
Јухуда нечә јол күсүб, барышыб.

— «Ахырда тамаһ да сәни алдадыр,
Бир учуз өлүм дә јохду өләсән.
Өзүнә күлдүрдүн гонуму, јады,
Торпаг сәнинкијди сән дә бөләсән?!»

О ки ел ичиндә бәднам дејилди,
Бир көр нә иш тутду бу гоча вахты.
Бахды, он бармағы он шам дејилди,
Бахды, һәр бармағы ганлы бычагды.

Бир иш тутмамышды елә јараша,
Шејтан кәләкләјиб гатмышды иши;
Гоншу чәпәринин үстүндән ашан,
Будағы кәсмишди Ибраһим киши...

ТОРПАҒЫН ҲАГҒЫ

Мән өз кәнчлијимин илкин чағында
Бу јердә јамјашыл мешә көрмүшәм.
Гоча вәләсләрин һәр будағында
Мин севинч көрмүшәм, нәш'ә көрмүшәм.

Палыдлар аз гала чатарды көјә,
Бахырам һәр јана,
инди бәс ханы?
Јенә пәј-пијада дүшүб кәзмәјә,
О үмид,
о севинч,
о һәвәс ханы?

Дујғусуз, чәкдијин ләвһәјә бах, сән,
Тәбиәт утаныр өз варлығындан.
Мән һардан кечирәм,

бош бир дүзәндән,
Јохса, мешәләрин мазарлығындан?!

Демә ки, јашамаг еһтијач дејил,
Һәјат мүгәддәсдир, һәјат улудур!
Кәсдијин он метр бир ағач дејил,
Јерин бир әсрлик өмүр јолудур.

Нијә хәчаләтдән олмурсан пул-пул,
Сәнин дә гәлбин вар, инсансан ахы!
Сәнин «зәһмәтинсә» газандығын пул,
Бәс, кимдән чатачаг торпағын һаггы!

Бу јердә күләклә кәләрди дилә
Арзунун көврәји, сөзүн һәзини!
Дағытдын бир анда балта сәсилә
Мешәнин мин иллик хатирәсини.

Нә дејир кәсилән о налә, о сәс,
Демә ки, әмәлим үз ағлығымдыр
Санырам,
талада тәк галан вәләс,
Мәним јетим галан ушағлығымдыр.

АШЫГ ГАРДАШ

Ашыг гардаш, көклә сазын
зилини зил, бәмини бәм,
Билирсән ки, мән илһамын
дәли-долу көһләнијәм.

Билирсэн ки, мән илһамсыз
эталәтәм, көһнәлијәм.
Сән чаланда мән саз үстә,
мән сөз үстә көкләнирәм.

* * *

О саздырмы, —
әлләриндә Дәдә Горгуд ачары вар,
Чал бир көрүм, тилсимләри
ахы, нечә ачмаг олур.
Гыз чеврилиб көрүм бирдән
нечә гызыл башмаг олур.
Чал, гәзанын гәдәриндән
көрүм нечә гачмаг олур?!

* * *

Ашыг гардаш, көклә сазын
зилини зил, бәмини бәм.
Бир бута вер учбатындан
нечә-нечә бәла көрүм.
Кедим-кедим сәһраларда
бир сеһирли гала көрүм.
Дүнәними бу күнүмә,
сабаһыма чала көрүм.

* * *

Ашыг гардаш, кир мејдана
дөвран елә, мејдан сула,
Чал, дүнјаја тәзә-тәзә
кәләнләрин башы үстә
Говушмамыш арзу нә чох —
отур «Елчи дашы» үстә.
«Көзәлләмә» күлаб төксүн
көзәлләрин башы үстә!

Ашыг гардаш, көклә сазын
зилини зил, бәмини бәм,
Дүшмәнләрин габағына
сазлы, сөзлү, гоша чыхаг,
Гоч Короглу бојларыны
бир ичимдә баша чыхаг,
Ел јолунда нә етмишик
чыхаг өмрә, јаша чыхаг!

БИР САЗ ОХУЈАРДЫ...

Бир саз охујарды, бир ев јанарды,
Бир ев алышарды ещг атәшиндә.
Сазын телләrimi далғаланарды,
Үрәк телләrimi јаз күнәшиндә?!

Јох, нә гурумушду севки дәнизи,
Нә дә дүнја белә дөрд диварыјды.
Онда бизим үчүн севилмәк һисси,
Бир дә севилмәмәк дәрди варыјды.

Тәпәләр гашында нур дамла-дамла
Јанырды, сөнүрдү, көздән итирди...
Дәвә карванлары һәрби низамла,
Ајын гаршысындан кечиб кедирди.

Вурмушду өзүнү гара-гошуна,
Орда—үфүгләрдә јаз сәһәријди.
Күнәш дә дөнмүшдү товуз гушуна —
Шәфәгләр ачылан ләләкләријди.

Зəмилəр аnamы хатырладырды,
Зəмилəр аnamын мугəддəс анды.
Кəјлəрдəн јерлəрə сүд јолу варды,
Јоллар јол дејилди, карвангыранды.

Иллəрин узанмаг мүмкүнү варды,
Һələ чаванлығым ев јіјəсијди.
Ғаршыда упузун јај күнү варды,
Үрəкдə—мəһəббəт эрəфəсијди.

Бүтүн көнүллəри имтаһан ејлəр,
О саз мəһəббəтин һагг-диваныјды,
Јај күнү јајлагда јајлајан еллəр
Ғыш күнү ғышлагын ағ думаныјды.

О од ғəфəсинин алову нарын,
Теллəр əл олмушду еһ, бу нə сирди?!
Санки тој күнүндə биз ушағларын
Башынын үстүндəн ширни сəпирди.

Əли нур, телі нур, ағ сағгалы нур,
Сығал симлəри дə дөндəриб нура,
Ишығ теллəри дə белə охујур,
Ајын шəфəгиндə бəрг вура-вура.

О саз охујарды сəһəрə гəдər,
Тəбиəт ујујар, нəфəс дэрəрди.
Бағда дил ачарды шəһли гөнчөлəр
Севən үрəклəрдə сөз кəјэрəрди.

Нечə ки чавансан көнлүнүн гушу
Өтəр ширин-ширин будағын үстə.
Һər ағач алтында бир сүрү јатар,
Јүз шамама битəр бир тағын үстə.

Елə ки, гочалдын дүшəрсən дəрдə,
Сазын пəсдəн өтəр һеј пəрдə-пəрдə.
Јарындан јаралы пəрванөлəр дə
Јанар шамын үстə, чырағын үстə.

Көнүл тəбиəтдəн көр нəји сорду,
Өзүнə мəзармы өз доғма јурду; —
Һəјатда сиррə бах, барама гурду
Өзүнə тор гуарар јарпағын үстə.

Һаны илк мəһəббəт — о ширин анлар,
Бир чандан чан алыб көр нечə чанлар.
Ахырда Мəчнуна дөнəр чаванлар
Бир көзəl, бир лалə јанағын үстə.

Ај Мəммəd, сабаһдан кəлсин сорағын,
Вахтында гəдрини бил јашамағын.
Демə, ворушуруг беш аршын ағын,
Бир дə ки, бир ғарыш торпағын үстə.

ҒƏРИБ АХШАМЛАР

Ғајалар ујујур думанда, сисдə,
Дағлар дүшүнчəли дүшүб үзүстə.
Ғартал ғанадыны кəндимиз үстə
Кəриб ахшамлар,
ғəриб ахшамлар.

Илијә ишләјәр бу кечә һәсрәт,
Нә сәс вар, нә сәмир,
 һәзин сүкунәт.
Јохса нәфәсини ана тәбиәт
Дәриб ахшамлар,
 гәриб ахшамлар!

Өтән дурналармы көјүн овсуну,
Хәјал әршә чәкәр көз јухусуну.
Һичран пәрдәсини, гәм дујғусуну
Сәриб ахшамлар,
 гәриб ахшамлар!

Сирли-сәһрлидир о сәс, о сәда,
Бир анда нәләри кәтирди јада.
Мән һардан биләјдим бу кен дүнјада
Бир гәриб ахшамлар.
 гәриб ахшамлар.

О Л У Р

Әввәлин сону вар, сонун әввәли
Бәхтинә пәј дүшән бу һәјат олур,
Јахандан тутанда көјләрин әли
Сәнә диләкләрин гол-һанад олур.

Кетди боғазлардан кечән лоғмалар.
Галды узағларда сыхма-боғмалар
Тамаһын күчүјлә бизә доғмалар
Тамаһын күчүјлә бизә јад олур.

Үрәк арзуларла күсдү, барышды,
Кечәјә, күндүзә башы гарышды.
Өмүр тәбиәтлә кедән јарышды
Һа чалыш, ахырда инсан мат олур.

Шәфәгләр өнүндә булуд гатыјмыш,
Сәһәр јох, күнәшин батһабатыјмыш.
Кәнчлик тәбиәтин зарафатыјмыш
Ај аллаһ, белә дә зарафат олур?

Хәзан... Ағачларын тачы төкүлүр,
Үзүндән, көзүндән ачы төкүлүр.
Сифәти гырышыб, сачы төкүлүр
Көр јазын пәјызы нә бојат олур.

Һарамдан һалала јетишмәз маја
Мән бу үмиддәјәм, бу инамдајәм.
Гәм јемә кайнат дәнсә дамлаја,
Ахырда дамла да кайнат олур.

*Будапешт шәһәри
18 ијул 1981-чи ил.*

КИЛАСЫМ, ТӘЛӘСМӘ БАР КӘТИРМӘЈӘ

Бојуна ким белә әлини чәкди,
Гышын чилләсиндә бу нә чичәкди?
Бу вахта инанма көһнә һәрифди,
Бир көр нечәсинә үз кәстәрибди.
Кирәвә ахтарыб гәлбә кирмәјә
Һәлә чох дилини дишләјәчәксән
Баһардан гышачаң ишләјәчәксән
Киласым, тәләсмә бар кәтирмәјә.

Жанмага мүнтөзир—одсуз очагсан
 Бир аздан өзүнү жандырачагсан.
 Бир аздан кэлчэк өмрү, багарын
 Узаг жоллары вар чичэккө барын
 Вај онда, туфана дүчар оласан
 Өзүн өз гэлбинә ачар оласан
 Кедәсән, көзләрин јери сечмәјә
 Башынын үстүндө һагын сәси вар
 Гаршыда ајрылыг мәнкәмәси вар
 Тәләсмә, һәр шејин өз вәдәси вар
 Ај гызым, тәләсмә ешгә дүшмәјә.
 Барсыз ағачын да үмид бары вар,
 Јоллар, мәсафәләр јахын-узаглы
 Талейин гәрибә гапылары вар,
 Кимәсә ачыгды, кимәсә бағлы.
 Өзүн демирдинми һәјат әсәрди
 Ачыг вәрәгләри тәләсик өтмә.
 Өзүн өз күнүнү башындан етмә
 Јохушлу јолларда өмүр сүрмәјә
 Даһа бундан белә јол мүхтәсәрди,
 Ај үрәк тәләсмә сону көрмәјә!

СУ ЈОЛУ, АРЗУ ЈОЛУ...

*Чинарлы, гүббәли мави бир лиман
 Мәни о лимана апараммазсан.*

Назим Никмәт.

Ордан, о саһилдән бир ушаг бахар,
 Сәссиз фәрјадлары сулары јахар:
 — Ај кәми, ај кәми, мәни дә апар
 Сән чанын, ај әми, мәни дә апар,
 Узаг обалара, узаг елләрә,
 Абад саһилләрә, јад саһилләрә.
 Јүз дәфә мәрч кәләр өзү-өзүјлә

Бахар кәмиләрә фалчы көзүјлә
 — Дајанды,
 јан кечди,

јох дајаначаг!

Чохму арзулары «јох»да јаначаг?!
 О чылпаг саһилә јан алмаз кәми
 Чыхмаз о оғланын арзулары чини.
 Ордан о ушағын хәјалы кими
 Һаваја милләнәр бир ағ көјәрчин.
 Ахшам гүрбуна батар о саһил
 Арзу лиманында галар о ушаг.
 Таледи отуран вахт сүканында
 О мәнәм керижә ганрылан анчаг
 Дөзүб әзабына, јағышын, гарын
 Дуруб кәнарында тозлу јолларын
 Өтүшән замана әл ејләјирәм
 Ја бәхтә, күмана әл ејләјирәм
 — Ај машын,

сән башын мәни дә апар
 Олум јол јолдашын мәни дә апар.
 Өјләјиб машыны отур дејән јох
 Сәссиз һарајымы һисс еләјән јох.

Ај тох арзуларым јатмысан ајыл,
 Дүнја да ишыглы, көлкәли һәлә.
 Нә биләк нә гәдәр Мәммәд Исмајыл
 Арзу үнванына јол кәлир һәлә.
 Ај ушаг, гој өпүм көрпә јашыны
 Һәләми адына јетим дејән вар?
 Сүрүчү әлләрим әјлә машыны
 Көрмүрсән дүнәндән әл еләјән вар?!

МӘНӘ ЕВ ТИКИРДИК...

Мәнә ев тикирдик о ғышын жазы.
Сәһәри ачардыг сојуг дәјәдә
Бизим гәлбимиздә сәһәр дүнјасы
Үмидлә бахардыг кәләчәјә дә.

Мәнимки дејилди әлим, ајағым,
Кәлиши башгајды ғышын, јазын да.
Дөнүб ғызыл гуша чаванлыг чағым
Јува бағлајырды ғыш ајазында.

Јер дә ганадлыјды, көј дә ганадлы
Учмаг ешгинә бах, торпағын, дашын
Онда нә биләјдик мәһәббәт адлы
Күнләри башлајыб 18 јашын.

Севилән евләрин архасы јонча
Күн сәнин, ај сәнин, заман сәнинди.
Ширин арзуларын уч архасынча
Ајыг ол, гәлбинә даман сәнинди..

Гејбдән кәлирди илк ешгин сәси,
Көз кими күнәшли көј—вә'дә иди.
Ачылан үрәкләр овчу бәрәси
Мәһәббәт гисмәтим бәрәдә иди.

Көјүн чағрышына јер әмин олар
Мән нечә инандым о сиррә билсән.
Кечәләр көрдүјүн јухун чин олар
Балынчы тәрсинә чевирә билсән...

Бәхтимдә һиләнин әли јохујду
Арзум сорағыјды узаг илләрин.
Һәлә дағ башында јели јохујду
Гаршыма чыхачаг сазаг илләрин!

Беләјмиш, беләјди өмрүн әввәли
Јазырам, горхурам үрәк унуда
Әввәли кәтирән гисмәтин әли
Гаршыма чыхарар бир күн сону да.

Елә һеј демишәм өмрүм бојунча
Бәхтинә бичилән заман сәнинди.
Ширин арзуларын уч архасынча
Ајыг ол, гәлбинә даман сәнинди.

Көјләр дә кечикиб вердији вә'дә
Мән дә кечикмишәм арзуја, ишә
Накам арзуларым тәрс кәтирсә дә
Вахт тапыб балынчы чевирмәмишәм.

БИР ДӘФӘ

Бир дәфә торпаға тохум сәпилир
Бир дәфә саралыр, зәми, бир дәфә.
Бир дәфә дүнјаја кәлән нә билир.
Бир дәфә севәчәк, чәми бир дәфә.

Икинчи севкидән етмә килеји
Атылан ох кими учма һәдәфә.

Инсана дүнјанын эн ээиз шеји
Бир дэфэ гисмэтди чэми, бир дэфэ.

Сэн ај икибашлы мән ахтаран
Күнүн күнортасы күл олма кефэ
Бир дэфэ сәнв едир минаахтаран
Өмрүндэ бир дэфэ, чэми бир дэфэ.

Чалыш чалдыгыны чал сары симдэ
Бу кибрит күнлэр ки дүзүлүб сэфэ;
Јүз дэфэ чан вермэ,
кэлэн өлүм дэ
Бир дэфэ кэлэчэк, чэми бир дэфэ.

АЧДЫҒЫМ ГАПЫЛАР, КЕЧДИЈИМ ЈОЛЛАР...

В А С И Л И

Бу вахтын чалышдығы,
алышдығы дүнјаја
Нэ олсун ки, мэн сәндән
он ил габаг кәлмишәм...
Одессадан чыханда јолларда таныш олдуг,
Елә шән оғланыјдын
бирчә анын ичиндә
јох еләдин он или,
Аһ, Васили, Васили!...
Саламында зәһмәтин тәмкини, бөјүклүјү
Донбас шахталарында
бәркимишди әлләрин
Нечә елләрин ганы
гарышмышды ганына.
О әскәрлик етдијин Русија чөлләринин
Һавасы көзләриндән әсирди сәрин-сәрин...
Кишинјова кедирдин гәбул имтаһанына
Дејирдин: —
нечә илдир гардаш, бир шеј чыхмајыр
Бу сонунчу сәфәрди,
сонунчу «или, или»...
Нэ олду, нечә олду
сәс-сорағын чыхмады
Јарычаным јанында
Аһ Васили, Васили...
О мәним бығларыма
лағ еләјән көзәлләр

Бир топа күлэ дөнүб
учдулармы һаваја.
Мән дөнүјүн учундан
ширин бал кечәләри
Сәни һеч нәјин үстә,
тутдулармы «даваја».
О көзләрин өнүндә
Сөзсүз бир лал олардым
Ганымын арасына
кирмәсә «севки дили».
Аһ, Васили, Васили...

Иш-күчүнү бурахыб
дөнүб бәләдчи олдун,
Кәлдин һагсыз-миннәтсиз
бир нәфәрин карына.
Шәһәрләрдә шәһәрли,
кәндләрдә кәндли олдун
Дөндүн Емунесконун
гылынч мисраларына
Бир торпағын, бир елин
азадлыг арзусуну,
Дојналарын одуну
чәмләмишдин өзүндә.
Азыјды, ја чохујду
учалмағы бахмадын,
Бир халгын бөјүклүјү,
бир нәфәрин көзүндә
Инсанларын гәлбими,
ја Бучаг дүзләrimi
мәһәббәтин мәнзили —
Аһ, Васили, Васили!

АМСТЕРДАМ ШӘҺӘРИ

Бир-биринә гарышыб
күчәләри, чајлары.
Шәһәр трамвајлары,
дәниз трамвајлары.
Күләк олса ғышланар,
Күнәш олса јајланар.
Бакыја бәнзәрин вар,
Амстердам шәһәри.

Музеј мејданларында
Рембранты, Ван Гогу,
Дәмир чәрчивәләрдә
дүнјанын вары, јоху.
Кечәләр көзләриндән
де, нијә гачыр јуху —
Амстердам шәһәри...

Өзүлү су, ады су,
су ахар јолдан, издән,
Истәјирсән суларын
ајнасында тәмизлән.
Јохса, су пәрисидир
тәзә чыхыб дәниздән
Амстердам шәһәри,

Бәхтимизә јазылан
еһ, бу да бир јазыдыр.
Көрүшүнә кәләндә
чәлләриндә јаз иди.
Дејирләр ки, дүнјанын
шимал Вәнетсијасыдыр,
Амстердам шәһәри...

Көрпүлөрдөн кечөндө
санырсан тунелдөсөн,
Дөниздөсөн, чајдасан,
каналда, ја көлдөсөн?
Гызларынын дилијлө
өлөсүјөм-өл десөн! —
Амстердам шөһөри.

Бу бешкүнлүк дүнјада
беш күн гонағам сөнө,
Көрүшүнө кэлмишөм
ачылыб јахам сөнө.
Сөн дөниз шөһөрисөн,
дөниздөн бахам сөнө,
Амстердам шөһөри.

О ач марағын ки, вар,
сабаһ да чатмаз сона,
Ахшамлар рекламларын
кирсө белө мин дона.
Дабаныны галдырыб
Бојланырсан Лондона,
Амстердам шөһөри.

Көл-көл дејиб чағыран
витринлөрин баһалыг,
Көзлөrimi охшамаз рекламларын
чығалы.
Јорулмуш гадын кими
јахасы ачыг галыб
Амстердам шөһөри.

Билмөк олмур шималлы,
билмөк олмур шөрглисөн,
Нөдөн белө тэзадлы,
нөдөн белө фөрглисөн?

Астарын дөрд ичиндө,
үздөн белө бөрглисөн
Амстердам шөһөри.

Фөргми вар инсанларын
ағында, гарасында,
Ајрылыг ахтармысан
пулунда, парасында?
Нө заманды галмысан
одла су арасында,
ики даш арасында,
Амстердам шөһөри...

БӘХТИН ҮЗҮ ДӨНӨНДӨ

Ајағынын алтындан јер гачыб Напалеонун,
Талеми үз дөндөриб, бөхтми дөнүк чыхыбды.
Нечө күндүр кефинө соған доғраныб онун
Нечө күндүр гисмөтин өлиндөн ачыхыбдыр.

О көрүнмөз гүввө дө көмөјинө чатмады,
Дашы гызыл өјлөјөн күчү, гүдрөти һаны?!
Үмид нөғмөси кими диллөрдө көзмир ады,
Бу Вөтерлоо чөлүмү бөхтин сынаг мејданы?!

Рүзкар да үз дөндөриб һаны назы, гылыгы,
Бөхтин астар үзүнү көстөрмөјө төләсмиш.
Шөјтанмы оғурлајыб руһундан јахшылыгы,
Јохса хөбөр тутмајыб дүнја өвөз-өвөзмиш.

Јохса ајагларына чилов вурулуб, нөдир,
Јел кими учан атлар өлө јөјиндө сајыр.
Тоггушан гылынчларын сөдасы түк үрпөдир,
Мөзилө чатмаг үчүн пијадалар ахсајыр.

Күчүн варса, көмөк ол танры, Бонопарта сән,
Онсуз да күллэлэри јетишмәјир һәдәфә.
Үз чевириб, јан кечиб бирдәфәлик дејесән,
Өмрү боју үзүнә күлән тале бу дәфә.

Ватерлоо, апрел 1978.

КӨЗ ЈАШЫ ГҮЛЛӘСИ

Амстердам шәһәриндә дәниз саһилиндә «Көз јашы гүлләси» учалыр.

Белә дејирләр ки, әрләри туфанлы далғалара синә кәрән гадынлар бу гүлләләрә чыхыб көз јашы төкүб, дуа едәрмишләр. Јадыма мұһарибәдән сонракы илләрдә-ки кәндләримиз әүшдү, чәбһә јолларына гулағы дик олан кәндләримиз.

Дәниздә балыгчы кәмиләри вар,
Кәмиләр дәнизә чыхар һәр кечә
Гадынлар саһилдә дуруб бојланар,
Кишиләр туфанлы сулардан кечәр.

Көз јашы гүлләси учалдын һарда?
Һардады чөрәји судан чыханлар?!
Дәниз дә јорулмаз, балыгчылар да,
Јорулмаз саһилдә дуруб баханлар.

Беләчә узанар ајлар, фәсилләр
Илләр дә гышындан, јазындан кечәр
Суларда һәсрәтә говушан әлләр
Чаван кәлинләрин назындан кечәр...

Үмидә чеврилән саһил узагдыр,
Орда үфүгләрин бүкүк гәдди вар.
Дәниз дә сулара чеврилән вахтдыр,
Гәмин саһил адлы сәрһәд хәтти вар.

Дадмышам Вәтәндә бу интизары,
Көр бурда јадыма кәлирди нәләр?
Әлибош гајыдан чәбһә јоллары,
Бојну әјри битән кәндләр, шәһәрләр.

Көр нечә тәпәјә чеврилиб кәдәр,
Чаван кәлинләрин көјнәји чәтин-
Бирчә јашларындан вахт өгүб-кечәр,
Азалмаз мәнзили бу мәнәббәтин.

Ахыр арзусуну дилә кәтирди,
Ағлаја-ағлаја көздән оланлар! —
Нејләјәк бизимки белә кәтирди,
Бизә охшамасын биздән оланлар.

Ојатма тәзәдән о јаддашлары
Онсуз да арзулар чилик-чиликди.
Јоллар кәнарында гәбир дашлары,
Накам мәзарларын гулағы дикди.

Ујујур севинчлә, кәдәр јанашы,
Јерин бир үзү гыш, бир үзү јаздыр.
Көз јашы гүлләси һәр аддымбашы.
Севинч гүлләләри һејф ки, аздыр.

Әскәр јолларынын үстүндә битән,
Кәндләрдә көз јашы тәпәләри вар.
Әрләри бир заман чәбһәдә итән,
Гадынлар һәлә дә Гәрбә бојланар...

Амстердам, апрел 1978.

Еј көјөрчин нэ кэзирсэн
пәнчэрэмнн өнүндө.
Инди гөриб гуш кимијем
Мән дэ сәнин күнүндө,
Дән кэзирсэн,
јохса, елә
кәтирмисән дән мәнә.
Кәлдин, севки мәктубуну
хатырлатдын
сән мәнә.
Һајандаса бир синәни
јарыб чыхан үрәксән
Ја тәлөјин гисмәтинә
учуб кәлән мәләксән,
Сусдурулмаз, сөндүрүлмәз,
јатырылмаз дүјгүсән,
Ја Вәтәнин бир парчасы,
ја аһамын руһусән.
Еј көјөрчин нәдән белә
наһаһатсан, наһаһат
Нә билирсэн бир алычы
гуш кимидир бу һәјат.

ҮЗ-ҮЗӘ.

Үз-үзәјәм о дустагла,
Рејхстагла мән.
Бағлы сәрһәд,
Бағлы гапы,
бағлы гутулар.
Һесабымы нә чүрүдүм өтән вахтла мән
Архасынча гу сөјләсәм, гулаг тутулар.

Бу Рејхстагды, үзү Гәрбә,
архасы мәнә
Јәгин билир архасыны јерә вуран ким.
Гынамырам, үзү јохду бахасы мәнә
Мә'лум ишди утанан ким,
утандыран ким.
Бу Рејхстагды, бәхти дүшүб Гәрби Берлин
Илан иди, әтрафына зәһәр јайырды.
Бу Рејхстагды, бәхти дүшүб Гәрби Берлинә
Еһ бурда да јенә бизи сәрһәд ајырды.
Илан иди... зәһәр диши чәкилиб инди
Нә дејим ки, јас нә олур,
көрүб јасыны.
Бирчә галыб гуру үзү,
шәкили инди
Сојунубду хач нишанлы идејасыны,
Бу Рејхстагды, бу да мәнәм,
раһат јат ана,
«О дүнјада» гырылмасын узун јухун да.
Күндүзләри әтрафында кәзиб-доланнам
Кечәләри кечәләрәм гоншулуғунда.

Дост-дүшмәнин мәним кими кәлә јасына
Бах, беләчә мәнзилинә чата истәји.
Нә фәјдасы һа дөшәјим габырғасына
Һа Рејхстагдан ата умум, ата истәјим.

Јахшыны да, јаманы да јетирир заман
Кәлиб дурур көз өнүндә өмрүн әввәли.
Илан кими бу јувадан чыхыб бир заман
О јағынын гундағыма узаныб әли.

Биз нечә ил сығышмадыг евә, ешијә,
Фәрјадымыз гулағында сәсләниб онун.
Рейхстагын бәнзәри вар сыныг бешијә
Гучағында мұһарибә бәсләниб онун.

Бурда дөнүб бир заманлар дүнјанын үзү
Дүзләримиз әкин олуб өлү тохума.
Кечәләри гырт тојуға дөнүрәм дүзү
Ујудумму балаларым кирир јухума.

Инди билдим елин кини нијә дашырмыш,
Даша дәјиб милјонларын дуасы бурда.
Гарғалары нијә елә гарылдашырмыш
Јаваш-јаваш дағылырмыш јувасы бурда.

Товуз һара,

Бакы һара,

Рейхстаг һара,

Нечә гары үмидинә тикир јоллары.
Көзүмүз дә, көңлүмүз дә дөнүб габара
Еһ, һәлә дә сәфәрдәдир фикир јоллары.

О јоллар ки, әр сораглы,

синә дағлыдыр

О јоллар ки, кедәйләрин јолу бағлыдыр
О јоллары биз арзујла кечиб-кедәрдик.
Каһ хәјалла, каһ јухујла кечиб-кедәрдик.
Онда һәлә үрәјимиз гәм дустағыјды
Онда һәлә јувасында Һитлер сағыјды
Нифрәтләрин сон һәдәфи
Рейхстаг иди...

Даш диварлар тутдуғундан галыб хәбәрсиз
Нечә ана, нечә бала күнләри сајыб.
Елә бил ки, аналары оғулсуз, әрсиз
Балалары јетим гојан неч бу олмајыб.

— Көрүм елә о Һитләрин еви јыхылсын
Оту битиб, сују ахыб,

оду јанмасын,

Зәмсиндә сүнбүлләри далғаланмасын.
Бу јаздығым аналарын аһ-наләсијди
Көјүн сәси, јерин сәси,
сиррин сәсијди.

Рейхстагы дөврәләјән галын һасардан,
Вахт хәбәрдар еләмишди онлары һардан?

Галхан аһлар үнваныны сәһв еләмәди
О илләри бар вермәди әкинләр, ана.
Рейхстагы тәк ордулар мәһв еләмәди,
Мәһв еләди о нифрәтләр, о кинләр, ана!

БУҢЕНВАЛД

Бурда һәјат —

экспонат

Торпаг лалды, сәма лалды

Өлүм өзү лал еләјиб

Буһенвалды.

Һәјат көчүб

Күлләләнән үрәк галыб,
Сачларындан ләчәк галыб
Дәрисиндән әлчәк галыб...
Кәзиб-долан аддым-аддым
Јери өкәј,

көјү јадды.

Буһенвалдды, гардаш, бура

Буһенвалдды...

Җашыл мешә таласында
Өлүм јурду—гара ләкә.
Һаны алман әкинчиси
Кәлиб бурда әкин экә.
Еһ, торпағын нә кұнаһы
Инсан өзү әлиганлы
О тиканлы

мәфтилләрдән
үзү бәри
Мешә бахар ачы-ачы
гарағачы—дар ағачы
Көзү чыхыб кәлләсинә
Өлүм көрмүш бу ағачлар
дәлиганлы.
Тәбиәтин нә кұнаһы?

Инсан өзү әлиганлы...
Елә нәдән гачырамса
Тәрс кими гаршыма чыхыр,
Кәлиб өлүм собасынын
Түстүсү башымдан чыхыр,
Көјү шаһид,
јери шаһид,
Бурдан чөрәк әтри кәлмәз.
Ган гоһујан нечә бача
Ағыз ачыб еһтијача
Нечә шәһид...
Јерин сәссиз һарајындан
Гулағыны тутуб гачар.

Аман аллаһ, дәрәд јашында
Бу нә вүчуд, бу нә шәкил
Әлләр сүмүк, голлар сүмүк,
Үзү, башы бир овуч түк,
Көзләри бәрәлә галыб
Һитлерин әмәлләриндән.

Ај, гојмајын боғду мәни!
Һара гачым чөрәк дејән
О ушағын әлләриндән?!
О ки мәнәм
Өз-өзүмдән һара гачым,
Һәрбин ағыр јүкү мәнәм,
Фикирләрим — дар ағачым...
Бу јерин әли ганлыдыр,
Дөврәси гәм тиканлыдыр.
Бу чәпәрин арасында
Гара торпаг гара валды,
Сәссиз өлүм нәғмәләри
Зәлил едиб Бүһенвалды,

Үстү булуд, үстү думан
Кечәләр ај јахын дүшмәз.
Күндүз күнәш көлкәләнәр,
Бахыб шаһид көлкәләрә.
Ишди, бирдән дөнүб бахса
Һагг өзү дә ләкәләнәр...

Бүһенвалдын алты дашды
Торпағы да даша дөнүб,
Оту, сују булуд олуб
Булуду да јаша дөнүб.
Өлүм тапыб үнван бурда,
Бир мәзарда гардаш олуб,
Бир мәзарда јолдаш олуб,
Нечә-нечә инсан бурда...
Күрәјиндән күлләләниб
Јолдаш Ернст Телман бурда
Алман, Телман...
Фашист ајры, алман ајры...

Шәкил чәкә билмир әлим,
Көзүмә чәкмишәм сизи,
Көнлүмә чәкмишәм сизи,

Бу торпагың һәр гарышы
Ган гарышыг, тәр гарышыг.
Бу торпаға шәр гарышыб
Нә хејри, нә бәһәри јох.

Дрезден—Берлин гатары.

МӘНӘ НӘ ДЕЈӘЧӘКДИН.

*Биздән әввәлки нәсилдән, ата-бабадан, әми-дајыдын
бир әмим галмышды. Нәслин сонунчу естафет агачыјды.
Нәји варса бизә өтүрмәлијди. Гәфилдәнчә хәстәләниб
мәним 70 јашлы, чәфакеш, үзүјола әмим Сон анда оғула
да бахмајыб, арвад-ушага да. Сорущулар нә истәјир-
сән, де верәк? Сон арзуну сөјлә јеринә јетирәк. Бирчә
мәни истәјиб, бирчә мәни сон нәфәсиндә. Она да чатма-
дым. Гуруча шәклимә чан вермишиди мәним Мәһрәли
әмим. Чохдин јазачагдым синәми көјнәдән, белими ғыран
бу һаггы. Амма нәдәнсә өзүм дә көзләмәдән кәлиб Бу-
һенвалд јолларында тәләјимә гошулду бу ше'р. Бу бәлкә
она көрәдир ки, әмим өмрүнүн ән агыр күнләрини мүнә-
рибә илләриндә бу јолларда кечирмишиди...*

Нәјди кизләдијин ғыздан, оғулдан
Мәнә аллаһ билир нә дејәчәкдин.
Пулдуму, гисмәтин јохујду пулдан
Дүнјадан һалалча әлини чәкдин.

Гадынлар кәдәрин дүшүб бәһсинә
Қими ағлајырды атам, билмирәм.
Доғма адамларын сон нәфәсинә
Көр нечә бәдбәхтәм чата билмирәм.

Бир нәслин давамы чан јаддашымда
Һардаса сонунчу бәлән мәнијдим.
Пајыз думаныјды бу јас башымда
Нә билним, бәлкә дә өлән мәнијдим.

Гејбәт јағышлары башымдан јағар
Уму-күсүләрден әһвалым ислаг.
Бу мәнәм, кәлмишәм ди галх ајаға,
Ај мәним шәклимә чан верән инсан.

Бу уму-күсүләр валлаһ, әбәсди,
Валлаһ, белә кетсә дағылар синәм.
Мәним өз чәкдијим өзүмә бәсди
Мән нәләр чәкирәм өзүм билирәм.

Көзә көрүнмәјә нә доғру, јалан,
Ғышдан әвәзини ғајтарар баһар.
Фәһлә бәдәнинди ортада галан
Руһун чыхыб бизә узагдан бахар.

Ғабарлы әлләри торпаға бағлы
Дүнјанын гуртармаз иши сән идин.
Еһ, бизим нәсилдә башыпапағлы
Бәлкә дә сонунчу киши сән идин.

Һаггын, чығырларын дүшмәз бојнуна,
Нәзиләр, үзүләр, өләр, инчәләр
Сән дә динчәләрсән,
сәни гојнуна.
Анамыз торпаг да алыб динчәләр.

Баш ача билмирәм неч бу дүјүндән,
Нә еркән беләчә түкәнди вахтын.
Бәлкә јер алтына көч етдијиндән
Мәнә јер үстүнү тапшырачагдын,

Нәслимиз борчлуду елә, Вәтәнә
Јери, борчумузу вер дејәчәкдин.
Бәлкә көрмәдијим атамдан мәнә.
Нәлә билмәдијим сирр дејәчәкдин.

Бәлкәләр әлиндә галыб өмүр-күн
Нечә ки, сағыјдын сөнмәз очагдын.
Бәлкә јетим галан јурд-јувам үчүн
Мәни сөјәчәкдин, данлајачагдын.

Мән кәрәк заманы тутуб сахлајам,
Бағланыб өмрүмүн китабы бурда.
Јох, даһа башымнан бура бағлыјам
Нијә јашајырам, чавабы бурда.

Бу күн јазылыбмыш гара бахтына
Чатмадым сон анын савабы үчүн.
Гыјыммы өмрүмүн галан вахтына
Бу мәчһул суалын чавабы үчүн.

Сән мәнә олмазын дағыны чәкдин,
Бу гәм дәнизиндә гәлбим ададыр.
Мәнә аллаһ билир нә дејәчәкдин
Нә билим, чавабын о дүнјададыр.

ТУРИН МЕШӘЛӘРИНДӘ

Јолумузун үстүндә
Гәриб ахшам мешәси.
Олуб Новруз нағылы
Узаныр шам мешәси.
Бүрүнмүшүк тәзәчә
Бичилмиш от әтринә.

Утанмагдан кечмишәм
Чпјәләјин хәтринә.
Дәрәдә фындыг кәзән
Дәләләри марыгда.
Бизим бөјрүтиканды
О гаралан моруг да
Сизин, бизимки, һансы
Бир фикирләш дәриндән
Итирмишәм мигјасы
Турин мешәләриндә...

Мәнә елә кәлди ки,
«Нәғмәләр тала»сында
Ајыны да маһнија
Гулаг асдыра билләм.
Неч өмрүндә бир мисра
билмәјән инсана да
ше'р јаздыра билләм.
Дүз шамлар арасында
Әјрилији сынаға
чәкиб аздыра билләм
Турин мешәләриндә...

Көрдүм нечә бөјүдүр
тәк оғлуну тәк ана.
Күл өзү дә күлдү ки,
Мөһтач олур тикана.
Торпаг пәнаһ апарыб
бир әбәди тәкана.
Јарпагларын учунда
Мин бир ојун чыхарыр
Күнүн гүрүб шүасы,
Валлаһ, дүнјаја дәјәр
Миниллик ағачларын
Бу идиллик дүнјасы.

Көзүм јох, бир кимсәнин
Чалында, чәпәриндә
Дүнја бирлик дүнјасы
Туриң мешәләриндә...

Ејзенак, Туриң мешәси 27 ијул 1980.

КҮЛБАБА

Дунај чајынын Буда саһилиндә бир түрк гәбри вар.
Һамы бу гәбри мүгәддәс сајыр. Дунај саһилләриндә илк
дәфә бағ салыб, күл бечәрән Күлбаба инсанларын гәл-
бини гылынчсыз, галхансыз фәтһ еләмишди. Бәлкә буна
көрәдир ки, ады, хатирәси тарихин јаддашында әбди
галыб.

Биз пијада
тарих атлы...
Ајаг чыхыб үзәнкидән,
Гантаргадан әл үзүлүб
Чох фәтеһләр јыхылыбды
Тарих адлы
кәһәриндән
дүшүб өлүм дәрәсинә.
Варам тарихин дәрсинә.
Дөрд јүз или
јол кәлирсән, күллү баба
Сән ај күл көңүллү баба.
Башын үстә күн, ај күлүб
Күлүб, күллү Дунај күлүб
Бу саһилми, мәһәлләми?

Дөнүб олуб күл мәһәми.
Гызылкүлүн гызыл тижә
Сыјрылыб гөнчә гынындан.
Дунај галыб баха-баха
Сулар галыб ахынындан.
Бабам, сиррин башга сирди
О заман ки, сағда-солда —
Әлиндә сијирмә гылынч
Гардашларын баш кәсирди
Дунај јенә ишиндәјди
Сән дә, сән дә өз ишиндә
Дәрвиш баба, күл әкирдин.
Дүнја јенә ишиндәјди,
Әввәлки кәрдишиндәјди.
Инсан зүлмә бојун әјмәз
Көзәллијә бојун әјди.
Онда кимин вахты варды
Адын илә өјүнәјди.
Дүнја јенә ашды-дашды,
Дунај јенә ашды-дашды.
Дабаныјла халгы эзән
Дабанына бахыб гачды.
Бир сән галдын, күллү баба
Галдын Дунај саһилиндә
Күл Дунајдан көрпү салды
Күл көндәрди Буда Пештә
Дөрд јүз или.
Көзүн јолда, әлин ишдә
Галдын дүнја саһилиндә.
Хош көрмүшүк күллү дијар
Саламат гал, күллү баба.
Мән дә вердим үрәјимн
Түрбәнә көңүллү баба.

Һамысыны севиндирин,
Һамысыны.
Бирчә ширин, хош тәбәссүм
бәс еләжәр

бағлы боғча үрәкләрин
ачылыб төкүлмәжинә,
гарагабаг ушагларын күлмәжинә.
Сиз аллаһ, күлмәжин ушаглара,
Тәлејини ајағыјла бу јоллара
Јазан јетим ушаглара,
челкашлара, гаврошлара.
Сиз аллаһ, күлмәжин
имканындан чыхан,
Сабаһыны данышан
ушаглара.

ӨМҮР-КҮН СЕВДАСЫ

ТӘРӘДДҮДЛӘР

Нә гәдәр үзмәк олар
илһамын мәһәлли суларында, —
Нә гәдәр бахмаг олар ики јана.
Һәлә мејдан сулајырыг
тәрәддүдләр дөврәсиндә,
Фырланырыг бир үрәјин
дар хатирә чеврәсиндә,
Хәзәр кими
јол тапмырыг океана!

ИКИ НӘФӘР

О һансы күн иди
јер ишә дүшдү,
Тәлејин кәрәми кәлди инсафа?!
Ким билир,
нә заман,
һарда көрүшдү,
Бабамыз Адәмлә,
нәнәмиз Һәвва?!

Сонра јердәјиши јағышын, гарын,
Кечиб өмрүмүздән нечә ғыш, баһар;
Бабадан нәвәјә кедән јолларын,
Нәвәдән бабаја гајытмағы вар.

Инсан ағачынын көкү дәриндә,
Јүз јол бошалса да, долса да дүнја.
Икичә адам вар јер үзәриндә,
Икичә адам вар:
Адәмлә, һәвва!

Сәнин бу гәрибә титрәјишиндән
Билдим ки, фырланыр бу дүнја балам,
Бәлкә дә бурдадыр сирри дүнјанын
Доггуз ај бир евдә өмр еләсәк дә,
Үзүнү көрмәјиб әзизләсәк дә
Амма билмәјирик бу дүнјаја сән
Оғул кәләчәксән, гыз кәләчәксән.
Замана гошулуб јолларын сәнин,
Кизли сахлајырсан өзүнү биздән
Өмүр јолларына гәдәм гојмусан.
Бу өмүр сәнинлә башлајыб јола;
Бир дә һансы ата истәмәз көрән
Ешгинин илк бары бир оғул ола!
Бәлкә кәлишинлә јанылдачагсан —
Јалан едәчәксән дүз күманымы:
Еһтијат сахлајым гыз күманымы!

Доггуз ај бир евдә өмр еләсәк дә
Үзүнү көрмәјиб әзизләсәк дә
Амма билмәјирик бу дүнјаја сән,
Оғул кәләчәксән, гыз кәләчәксән.

БӘНЗӘЈИБ

Дејирләр ки, гыз бибијә охшајыр,
Мәним балам халасына бәнзәјиб.
Анасынын бачылары бир дејил,
Үзүндәки хал һансына бәнзәјиб?

Дам долусу тоју чәкиб биринә,
Ширинликдә сују чәкиб биринә,
Учалыгда боју чәкиб биринә, —
Балача Гыз галасына бәнзәјиб.

Анасыны чыхармајыб јадындан,
Од алыбдыр көзләримин одундан,
Ад алыбдыр нәнәсинин адындан, —
Ширин-шәкәр лајласына бәнзәјиб.

Кирпикләри јаранышдан һөркүдүр,
Тәбиәтин тәшбеһидир, көркүдүр,
Икимизин арасында көрпүдүр, —
Бир аз мәнә, бир аз она бәнзәјиб...

Кәлишиндән евимизә күн дүшүб,
Гоншулара һарај дүшүб, үн дүшүб,
Һансы алма будағындан кен дүшүб
Көрпә чејран баласына бәнзәјиб.

Нә аз, нә чох, он ај кечиб илиндән,
Тәзә-тәзә сөзләр битир дилиндән.
«Јаныглыјам» анасынын әлиндән, —
Нә јахшы ки, халасына бәнзәјиб.

Нейтрона, протона
 (Айрылыгын үзү вар ки,
 бир утана!)
 Булуд жохду гаршылашам,
 Шимшэк чахам,
 дүзә јағам, даға јағам.
 Јолум узаг —
 тәк ајағам
 Чәким ағыр —
 тәрәзинин бир көзүјәм,
 Јарым бурда,
 јарым һарда.
 Бүтөв олан кечмишимин
 Тозлу шөһрәт торанлығы
 Бу күнүмә јарајыр да,
 јарамыр да.
 Гашым ики, көзүм ики,
 гәлбими ки,
 Бир арзуја бағламышам
 гәлбими ки
 Бүтөв олум, сөзүбүтөв,
 Амма нечә?
 Әввәл-әввәл бир үрәјин
 кәрәк олсун өзү бүтөв.
 Әсримиздә
 Өлкәләрин бөлүнмәси адиләшиб
 Адиләшир атомларын бөлүнмәси,
 Адиләшир адамларын бөлүнмәси.

КӨРЭСЭН...

Бағча ушаглары
 дурна гатары
 Јапышыблар бир-бириндән —
 Дүзүлүбләр ләләк-ләләјә,
 этәк-этәјә.
 Нәләлик ирадәләри бөүкләрин әлиндә
 Гарышыб бир-биринә
 дилләри, рәнкләри,
 бәлкә дә үрәкләри...
 Онларын бу бирлији
 јашыл ишыг јандырыр,
 машынлары дајандырыр.
 Бәлкә ордулар да дајанар
 бу бирлијин өнүндә,
 ким билир?!
 Гәрибә бир суал ојаныр мәнә:
 Көрәсән бөүјәндә нечә?
 Бөүјәндә, бөүјәндә...

КЕЧИКМИШ ГӘМ

С. Таһирә

Гардаш, јығышмышыг кечикмиш јаса,
 һачандан дәрәд бәлә хошгәдәм олуб?
 Вахтында кәләјди о неч олмаса,
 Онсуз да севинчин дашгәдәм олуб.

Сојумаз бу гәмин вулканы сәндә,
 Јәгин ки, јерин дә бағры ган олуб.
 Торпаг да ојанар ана көчәндә,
 Көрүнүр она да кеч әјан олуб.

Дүз бир ил гэм өзү јуху јатмајыб,
Үнвана јетмәмиш таб еләрдими?!
Сәрһәд дирәјинә кәлиб чатмамыш
Бүдрәјиб јыхылан тәпәләрдими?!

Жоллары бағламыш Тәбриз жоллары,
Голлары бағламыш Тәбриз жоллары.
Әжилиб Араздан су ичмек истәр,
О чијәријанмыш Тәбриз жоллары...

Булудлар долубса, јағар жағыш, гар,
Нә себин, нә дә ки, гаралт ганыны.
Јетиб-јетмәмәјин кечи-тези вар
Һачан сәһв салыбды гәм үнваныны?

Гардаш, бу көрпүдөн кечир һәр инсан
Севинчлэ јанашы, гәмлә јанашы.
Сәнинчүн бир ил дә кеч өлдү анан,
Бир ил дә кәнч галды о гәмин јашы...

Һалына мән җандым эзэлдән бәри,
Гәмин дә

Бир заман күл ачыб, күлән арзумуз
Синәси ганамыш лаләми олду?

Күр, Араз гэлбимдә хатирә бағлар,
Бир көзүм күлсә дә,
 бир көзүм ағлар.
Чошгун шөлаләләр, дилли булаглар,
Әбәди фәрјадмы,
 наләмн олду?

Арзум да,
Араз да бөлүндү ики,
Женә биз-биз олду башымын түкү.
Нифрәт о күнә ки,
о замана ки,
Бир гәлбин ики чүр аләми олду.

Савалан дүшмәнә јағы дајанмыш,
Синәси дағлыдыр, дағы да јанмыш!
Гәзәбдән сачынын ағы да јанмыш,
Тәбризин өвлады беләми олду?!

Сән нэдэн билирсэн хансы хејирди
Вахтсыз енмэјинми, учалмағынмы
Чаван галмағынмы, гочалмағынмы?
Бу хэлэ таледи, бу хэлэ сиррди...
Сән нэдэн билирсэн хансы хејирди...
Чых вер үрэјини чағлајан јаза,
Алгышла торпағын илк мүждэсини.
Бир гыз синэсиндэ ешгэ мүнтэзир
Ачылмаг истөјөн күл гөнчэсини...
Үсјаны өнүндэ јанан күллэрин

Бу галхан чивэлэр,
 енән чивэлэр
Столлар, стуллар,
 бу вәзифэлэр
Мәнә бош көрүнүр,
 күлүнч көрүнүр...

О кимди пахыллыг галыб чанында,
Билинмир варлыгы бу күнә кими,
Кәсилиб сәнәтин имтананында
Батыр көзләринә корш ијнә кими
Мәним хош рәфтарым,
 хош гылығым да
Беләси јанында тәлҗимә бах
Јамана чеврилиб јахшылығым да.
Беләчә мәнимлә арасы сәрин
О гара батмышын гарадыр күнү.
Јаланчы достлуғу гојуб јарыда.
Адамлы, архалы гулбечәләрин
Елә өзләри дә, архалары да
Мәнә бош көрүнүр, күлүнч көрүнүр...

Пислијә чыхачаг пислијин ады,
Јахшы дејиләчәк јахшыја билсәм.
Билсәм ки, бу дүнја нечә дүнјады
Мән дә бу дүнјада јашыја билсәм...
Дүшүм Кәрәм кими одуноза мән
Ај хәстә гасымлар, ашыг гәрибләр.
Күчлүнүн голуну буруб архаја.
Күчсүзү габаға верән һәрифләр
Өзкә тәлҗинә һәсәдлә бахыб
Өзкә гисмәтинә көз кәздирәнләр,
Нә'бәндә таныјыр, нә дә ки, аллаһ
Беләчә сүрүјә дүшүб сүрүнүр.

Ичиндә өзүнү јандырыб-јахыб
Арада-бәрәдә сөзкәздирәнләр
Көдүнмәз гүввәнин өнүндә, валлаһ,
Мәнә бош көрүнүр, күлүнч көрүнүр...

Өтән фәсилләрин сәфәри пәркар
Тәк бирчә күнүн дә сәһв дүшмәз јери.
Өмрүн дә беләчә јазы, гышы вар
Бачара билирсән оху бу сирри.
Јердә галанлары јалан, әфсанә
Ахырда дүнјадан нә галар сәнә.
Јатанда фикир вер бош әлләринә
Сүр өмрүн сонуна өз өмрүнү сүр.
Позулмаз алнына јазылан јазы
Даһа бундан сонра әзилмәк, өлмәк
Даһа бундан сонра вар еһтирасы,
Даһа бундан сонра дүнја мирасы,
Мәнә бош көрүнүр, күлүнч көрүнүр...

ВАЧИБДИРМИ

Инсанларын ичиндә
Адичә бир инсанам.
Бир аз әһмәтсәвәрлијим вар,
Бир аз да шаирлијим.
Истәмирәм башымы
Голтуг алтда кирлијим.

Бир дүнјајам,
Позулубдур бу дүнјанын
Игтисади хәритәси.
Мә'дәм варды бир вахт дашы
 әридәси.

Өтүб-кечэн дөјүшлөрдөн хатирэ тэк.
Инди дава кедир орда.
Үрәјим дә бир кезэлэ мүстәмләкә,
Күнаһларым мәнә ләкә.
Бир балача өлкәјәм
Бир аз мәнкумлуғум вар,
Бир аз да һакимлијим.
Мәкәр чохму вачибди
Нәчилијим, кимлијим!

ОТУЗ БЕШ ЈАШЫНА ГӘДӘР

Һара кетсән јол ачыгдыр
отуз беш јашына гәдәр.
Али-али мәктәбләрин гапысы да,
кезәлләрин үрәји дә, —
Гәләбәнин зирвәсинә,
дағларын башына гәдәр.

Нағыл дили јүјрәк олар,
Илләр артды једди-једди,
Кими дүшүб јолда галды,
Кими дөзүб кама јетди, —
Отуз беш јашына гәдәр.

Нағыл дили јүјрәк олар,
Беш ил бирдән беш күн олду,
Ај совушду, ил совушду,
Мейди дөнүб—Михајло,
Александр —
Пушкин олду! —
Отуз беш јашына гәдәр.

Ғыш да кетди үзү јаза.
Һәтта сәнә елә кәлди
Ғочалар да ғочалмаз һа
Отуз беш јашына гәдәр.

Дујғуларын туфанында
Чашмағ олар, азмағ олар.
Ичкисиз дә јазмағ олар
Отуз беш јашына гәдәр!

Бар ағачы бар кәтирәр,
Пајыз јели гар кәтирәр,
Әлләри бош, үзү гара
Кәлиб чыхдым көр бир һара? —
Отуз беш јашына гәдәр.

Һисс түкәнәр, ағыл башлар,
Отуз бешдән о тәрәфә.
Дүнја тәзә нағыл башлар
Отуз бешдән о тәрәфә.

Пајыз кәләр, јағыш башлар,
Отуз бешдән о тәрәфә.
Ениш енәр, јохуш башлар
Отуз бешдән о тәрәфә!

ӨМҮР СИРЛИ-СОРАГЛЫДЫР

Кәтир хәјалына илк мәнәббәти,
Гапылар бағланыб, итиб ачарлар.
Бир дејән олмајыб севилмәк нәдир,
Бағлы көнүлләри нечә ачарлар.

Ајаг сәсләриндән илләр килејли,
Сонра чаванлығын илк китаблары...
Нә һәлә «севирәм» сөзү дејилиб,
Нә дә көзәлләрин «јох» чаваблары.

Сонра чох «сир»ләрин јери билинәр,
Күлләр дә беләчә ачар хәбәрсиз.
Ајларын, илләрин бағлы дилинә
Дүшәр јаваш-јаваш ачар, хәбәрсиз.

Дејәрсән нә заман, һарда көрүшәк,
Көјәрән зәминин сабаһы—көвшән.
Јазын кәлишинә тәләсән чичәк,
Кечикиб пәјызә галан бәнөвшә.

Сонра јарыјарсан оғулдан, гыздан,
Тәзә өмүрләрин баһары башлар.
Отуздан кечдими јашын, отуздан
Ајларын, илләрин тәкрары башлар...

Бахмаз тәлејинә, бахмаз јашына,
Нә тәклиф көзләјәр, нә наз ејләјәр;
Јадын да әлини јығар башына
Өлүм ганмазы да һәссас ејләјәр.

Бу мәғрур инсандан сонунчу чүмлә:
— Чәкил јолларымдан, ағры-ачылар,
Өлүм, һәдәләмә мәни өлүмлә,
Өләрәм, сәнин дә сиррин ачылар!

ЈОЛУМ ГӘБИРИСТАНДАН КЕЧИР...

Јолум гәбиристандан кечир бу кечә,
Мешәләр бүрүнүб Шимал гарына.
Нәсә варлығымы сыхыр кизличә,
Елә бил дустағам гәм һасарына.

Ешит, көр нәдәнди бу гәм һасары;
Нәләди, фәғанды, көз јашларыдыр.
Торпаға әјилән мөзар дашлары
Өлән инсанларын јаддашларыдыр.

Бу кәдәр бојунча шамлар әкилиб, —
Һәјаты өлүмдән горуја шамлар.
Елә бил горхудан көјә чәкилиб,
Галыбдыр, гуруја-гуруја шамлар.

Үстүнә гаранлыг кечә әјилиб,
Бир гара-горхудур һәр мөзар дашы.
Сөјүд ағачлары нечә әјилиб,
Јохса, будағындан кәдәр саллашыб.

Гаршы јамачлара думан чөкүрдү
Мешәләр гојнунда бу кечә вахты; —
Санки, ајағымдан кимсә чәкирди,
Аз гала горхудан ғышғырачағдым.

Бахыб боз сәһраја, шеһли чәмәнә
Торпаға фәрг гојма, ағлын чашыбды.
Еһ, анам өләли, онсуз да мәнә
Бүтүн гәбиристанлар доғмалашыбды...

Илаһи, дүнәнки ушағам мәкәр,
Нијә варлығымы горху долашыр.
Ким нә дејир десин, бурда кечәләр,
Өлән инсанларын руһу долашыр.

Гәбиристан дүнҗанын гуртаран башы,
Гаранлыг сәрһәди, ишыг сәрһәди.
Һара тәләсирсән, бир аз җавашы,
Көрмәк истәјирдин әбәдијјәти.

Елә ки гаршыда гатар сәсләнир,
Јолчулар көрүнүр јол кәнарында.
Кәсилир архамда аддым сәсләри
Сыҗрылыб чыхырам гәм һасарындан.

АХШАМ ЈУХУЛАРЫ

Күндүзүн јухусу гатма-гарышыг,
Елә ки, ујудун ахшамүстүләр, —
Һардаса, узагда јанар бир ишыг,
Һардаса, бир оба јанар, түстүләр...

Үфүгдә чағлајан о сәссиз һарај,
Боғулан күнәшин батан сәсими?!
Орда, о дәрәдә ишыг верән чај
Күндүзүн сонунчу хатирәсими?!

Өмрүмүз бөлүнүб гараја, аға,
Өрүшдән гајыдан сүрүләр кими.
Кәлир, далға-далға јухулар кәлир,
Кәлир өмрүмүзә шәрик олмаға.

Гаранлыг бүрүјәр дәрәни, дүзү,
Ишыг вар күндүзүн һәр гарышында.
Бәлкә буна көрә аналар бизи
Јатмаға гојмазды шәр гарышанда.

Кечәләр башына кечә јығылар,
Ајрылыг һавасы өтәр сазын да.
Јәгин севәнләрин руһу сыхылар,
Кечәләр јер илә көј арасында.

Гаранлыг — әбәди ағрылар кими,
Ајағы учунда сүрүнүб кәләр.
Думанда кизләнән чанавар кими,
Өчәл дә кечәјә бүрүнүб кәләр...

Ахшамлар гарышар хәстәнин һалы,
Кечә күн боғулур, она көрәми?
Јени күн доғулур она көрәми?

САРЫ ЈАРПАГ НӘҒМӘСИ

Јувамыз исти синә
Исиндик истисинә,
Билмәдик чәтин ишдир;
Алышан очаг олмаг.

Елә ки, ајаг ачдыг
Күнүн далынча гачдыг.
Билмәдик чәтин ишдир: —
Тәзәдән ушаг олмаг.

Күн дөјдү нарын-нарын,
Додағы гачды нарын.
Билдик нечә ширинмиш;
Чичәкдән нүбар олмаг.

Сачымыза дән дүшдү,
Сазымыз көкдән дүшдү,
Билдик нечә ағырмыш: —
Саралан јарпаг олмаг.

АХШАМЛАР, СӘҺЭРЛЭР...

ЕЛЛЭРИН ӨМРҮНЭ ЧАЛАНЫР БАҺАР...

Баһар тәбиәтә пәјләјыр атәш,
Көјләрдә, јерләрдә нур јаныр инди!
Јохса торпагданмы бојланыр күнәш, —
Чөлләрин јанағы алланыр инди!

Бу елләр бағыдыр јамјашыл ләкли,
Узаныр чығырлар үстү тәнәкли.
Бәстәбој көзәлләр чјјни сәнәкли
Булағлар үстүнә салланыр инди!

Үзүр шәфәгләрдә јенә һәр бучаг,
Чичәк гучаг-гучаг, күл гучаг-гучаг,
Вәтән торпағыны кәл, гучаг, гучаг,
Севинчләр, нәш'әләр болланыр инди.

Гыш уча дағларда хәјала варыр,
Көјләри шәфәгләр, шимшәкләр јарыр.
Күнәш каһ бозарыр, каһ да гызарыр,
Инсан тәбиәтә алланыр инди!

Бағлар чичәк-чичәк, чәтир-чәтирми?
Әкинләрдән галхан буғму, әтирми?!
Јохса о мә'налы дүшүнчәдирми?
Тәбиәт бу гәдәр һалланыр инди!

Илк чичәјә дөнүр, сон гарын өмрү,
Узаныр селләрин, суларын өмрү,
Торпаға говушан баһарын өмрү,
Елләрин өмрүнә чаланыр инди!

Сулар дәрәләрә һај-һарај салар,
Көнүл көзәллијә дүшүнәр, далар.
Баһардан пәјызә учан дурналар,
Пәјыздан баһара јолланыр инди!

БУ ЈАЗ ИДИ

Бу јаз иди...

Кәлишиндән хәбәр тутмамыш,
Новрузкүлү гар алтында чичәк ачырды.
Күн вурдугча зирвәләрә чәкилирди гыш,
Әтәјини дәстәләјиб кәнддән гачырды.

Бу јаз иди...

Көврәлмишди торпаг гар кими,
Гышла баһар бир-биринә гарышырдылар.
Дағдан енән, даға галхан чығырлар кими
Бир чичәјин дөврәсиндә барышырдылар.

Бу јаз иди...

Јол кедирди күнәшә сары,
Овхарланмыш булағларын үзүјолајды.
Күндүзләри—вадиләрин буз дашгынлары,
Кечәләри—дурналарын һава јолујду.

Бу јаз иди...

Буғланырды әтирли түстү,
Шәфәгләри үскүкләрә сүзүрдү ары.
Бүллүр күнәш чәләнкијди дүнјанын үстү,
Бүрүмүшдү јер үзүнү фәрәһ јоллары.

АХШАМЛАР, СӘҺЭРЛӘР

Бу яз иди...

Арзуларын көј гуршағыјды,
Мавиликдә чырпынырды, үрәк гу кими.
Дүнја өзү хәјалпәрвәр бир ушағыјды,
Ширинијди, илк мәһәббәт мәктубу кими.

Бу яз иди...

Күл битирди ајаг сәсиндән
Хошбәхтлијә гәрг едирди кечдији јери.
Өмрү көврәк гочаларын һафизәсиндән
Өмрүн нечә илк баһары дөнүрдү кери.

Март кечәси...

Тәбиәтин овчу бәрәси...
Чичәкләнди чағалалар — чөл әрикләри.
Дүнән ғышды...

Бу күн баһар чыхды сәһәрә
Бир кечәдә јарпаг басды пөһрәликләри...

Бу яз иди...

Көзәлликдән көзү гамашды.
Севинчиндән додағында ган галмамышды,
Чичәкләрин үзү-көзү
бәмбәјаз иди.

Тәбиәтин нә меһрибан, нә шән күнүјдү
Үрәкләрин арзулары пардагламышды.
Елә бил ки, јер үзүнүн севән күнүјдү,
Дүнја өзү башдан-баша еһтизаз иди —
Бу яз иди...

Бу нечә јағышды, бүрүјәр јолу,
Узанар сәһбәти шәһәрә кими.
Булуд сыхылмамыш јаш палтар олуб
Дамчылар ахшамдан сәһәрә кими.

Нечә мәһәббәтә анадыр кечә,
Кечә сирр јығыны, сораг јығыны.
Севәнләр көнлүнү ачар кизличә —
Ким көрүб гөнчәнин ачылдығыны?!

Јелин ганадында думан, чән кәләр,
Долар гајаларын каһа бејнинә.
Оғланлар һардаса көрүшдән кәләр.
Гызлар кечәләри кејәр әјнинә.

Һардаса, бир бајгуш өләр ачындан,
Галар гаранлығын алт гатларында.
Бир гуш һаваланар гоз ағачындан,
Ојадар сәһәри ганадларында.

Зәһмәтдән тарлалар батар-барынар,
Ҷығырлар евләрә чатан хатирә.
Ахшамлар—кишиләр гадынларына
Бир узун,
севдалы кечә кәтирәр.

Јухуда чичәкләр ширәли, нурлу,
Чичәк дүздә јатар,
Ары пәтәкдә.
Һардаса бир әскәр јарыјухулу —
Гәлби дүнјамызда.
әли тәтикдә.

Чошар булудларын инадкарлыгы,
Булаглар дәрәдә — баһар чајлары.
Күнәш јохсуллуғу, ишыг дарлығы
Сағар булудлары, сыхар чајлары!

Јорғун балыгчылар јол салар Күрә
Ујумуш сулары гајыглајарлар.
Ағачлар горхулу бир јуху көрәр
Јарпаглар сүбһәчән сајыглајарлар.

Бу узун нәш'әдән кайнат сусур,
Сусур ки, дағылар бу хош хатирә.
Кечә дәстәләјәр ајы, улдузу,
Күнәш гызыл көзлү сәһәр кәтирәр.

НАР

Бир кечәнин ичиндә
Додаглары ачылмышды јарыја.
Бир сәһәрин ичиндә
Күнәш дөндү арыја
Мум еләди,
шам еләди
Күнү ахшам еләди.
гулгуру бир габыгы
Нур долу шам еләди.
Ода бах дәнә-дәнә
Одур бах, дамла-дамла
Додағыны сөјкәјиб
алышан додаглара
алов ичир адамлар...
Улдуз-улдуз данәләри
Дәнәләнир нарын-нарын,
нарын.

КҮНӘШ НАР КИМИДИР

Јанар мајак кими сүбһүн мәш'әли,
Сәһәр

гајыг кими чыхар дәннзә.
Елә бил динч дурмаз
көјләрин әли,
Күнәши нар кими сыхар дәннзә.

Милјон бахышлара дәјиб гамашар,
Бир көрпә көзүнә јерләшәр күнәш.
Ајларын, илләрин үстүндән ашар,
Узаг дүнјаларла бирләшәр күнәш.

Бир һәјат нурудур онун һәр изи,
Үфүг алышанды, гүруб јаханды.
Көзүмүз—әбәди күнәш һәриси
Дүнјамыз бир нәһәнк күнәбахандыр.

Кечәли-күндүзлү чарпар үрәји, —
Јаддан чыхармышыг һарда, нәләри?!
Шәфәги—ғызаран товуз ләләји,
Атому — көзәрән нар дәнәләри.

Күнәш тәбиәтин мәнәббәтидир,
Кечәр нечә милјон ишыг илиндән!
Күнәш дүнјамызын һекајәтидир,
Бөјүјүн, кичијин дүшмәз дилиндән!

Дашыб төкүлдүкчә шәфәг ипәји,
Ахар сәһәр-сәһәр үзүашағы.
Дүнјамыз—нур долу јашыл мәчмәји,
Күнәш—дүнјамызын гызыл гапағы.

Нә гәдәр күнәш вар тарихимиздә
Учадыр инсанын күнәш гејрәти.
Сәһәр дүнҗамызын башынын үстә
Доғар арзумузун күнәш һејрәти!

Биз онун көксүнә чан атан гушуг,
Јолумуз узанар бөјүк инама.
Онун дөврәсиндә һалај вурмушуг,
Нечә ки, пәрванә јығышар шама!

Јанар мајак кими сүбһүн мәш'әли,
Сәһәр
Гајыг кими чыхар дәнизә.
Елә бил динч дурмаз
 көјләрин әли,
Күнәши нар кими сыхар дәнизә.

Бир кизилти кечәр чичәкдән, отдан
Күләк дә чәмәндә ағ ары кими.
Чыхар ағ көјәрчин гара булуддан.
Чыхар ағ булудун ачары кими.

Бир дә нечә дәфә күлүм, ағлајым
Үнүм јетмәјәчәк о гуша, билдим.
О пөһрә ағача көнүл бағлајым
Бәлкә јаз өмрүнә говуша билдим.

Гој кәлсин сабаһда галан илләрим
Бу дәрдим-азарым јаланды бәлкә.
Күнүн шәфәгинә көнүл телләрим
Бир күн јанды бәлкә, чаланды бәлкә.

Ич сүбһүн көзүндән күн ишығыны
Чыхсын варлығындан ағры, ачылар.
Көрсән гөнчәләрин ачылдығыны
Бәлкә дәрдинин дә сирри ачылар.

Еј үрәк, елләрин нәфсини сына,
Бир шәфа кизләниб «сағ ол»да бәлкә.
Дөнүм тәбиәтин бир парчасына
Јаралы көнлүмү сағалда бәлкә.

Б Ә Л К Ә...

Һоп мәним руһума, ај јашыл мешә,
Сәндән ајрыланда руһум јадлашыр.
Тохум да торпағын јадына дүшәр
Көјәрәр дүнҗанын баһар јаддашы.

Јаз кәлди јәјләға оба јериди
Кәлди јаз —
 дүнҗанын чаванлыг вахты,
Бәс нијә үрәјим јува јериди
Голларым гарымыш гуру будагды.

Ким һәјат кәтирәр бағчаја, баға,
Јаздан сорагласам дејәрди, бәлкә,
Гәлбими тохум тәк сәпин торпаға
Јаныг арзуларым көјәрди, бәлкә?!

МЕШЭЛЭР ЕВИДИР МЕШЭБЭЈИНИН

Үфүгдән мешәјә тәләсир кечә
Гаранлыг ишығы бүкүб, әјибдир.
Дүнјаја сәрилир елә бир кечә
Ҡәлә хоруз сәси ешитмәјибдир.

Думан јуху кими, кизли сирр кими
Дәрин дәрәләрин хошуна кәлир.
Гаранлыг шүбһәли бир фикир кими.
Јығылыб бу евин башына кәлир.

Динчәлир кәһәр ат, јәһәр, үзәнки
Ајаглар нә чәкиб гамчылар биләр.
Елә ваһимәдир, овчу түфәнки.
Бир кичик һимә дә ачыла биләр.

Бир чүт пәнчәрәдир көзү гамашан,
Јатыр мешәбәји,
Дәрә, дүз јатыр.
Дөшүнүн үстүндән гатар, тәк ашан
Ајын шәфәгиндән хәбәрсиз јатыр.

Үзүнә, көзүнә дағылыб сачы,
Дөјүр пәнчәрәни сәрсәри күләк,
Ҡардаса кәсилир чөрәк ағачы,
Долур јухусуна балта сәси тәк.

Ачыб гучағыны сәсә, сәдаја
Ағачлар телеграф чәркәси кими,
Бу ев хәбәрләрдән дөнәр адаја
Мешәнин мә'лумат мәркәзи кими.

Гызыл сүфрә дүшәр јашыл талаја;
Кечәјә тушланар чајын ишығы.
Ајылар сүбһәчән шәфәг јалајар,
Сүзүләр бал кими ајын ишығы.

Јатар тәбиәтлә нәфәс-нәфәсә—
Галар ај алтында бинәләр, јурдлар
Мешә хорузлары верәр сәс-сәсә,
Үфүгдә сәһәрин чичәји чыртлар.

Дүнја көзәллијә бинәди јохса,
Дәрәләр олубду сүд көлү инди.
Ај аман бу нәдир,

бу нәдир,
јохса

Мешәләр јухуда сүд көрүр инди.

ПАЈЫЗ ЛӨВҲӘЛӘРИ

Дағларын башына чөкүр думан, сис
Ҡавадан пајызын гохусу кәлир.
Јел әсир, тәрпәнир сары бир дәниз,
Јорғун тәбиәтин јухусу кәлир.

Бурулуб һавада очаг түстүсү,
Кәлән сојуглардан вердикчә хәбәр,
Чәкилир торпагдан јајын истиси,
Узаныр кечәләр, кечикир сәһәр.

Сојунур әјини јенә нар бағы,
Онун јахасыны күләк ачыбдыр.
Ширәдән чатлајан нарын додағы
Елә бил тәзәчә чичәк ачыбдыр.

Булудлар пајызын ше'ријјәтини
Либасы саралан дағлара јазды.
Дәјишди тәбиәт тәбиәтини,
Дүзләр сојуг олду, дағлар ајазлы.

Болдур бағчаларын јетирдији бар,
Ағачлар чијниндән атыр јүкүнү.
Јериндә демишдир елләр, обалар:
«Кәлди пајыз күнү, тој-бајрам күнү».

Дәрәдә курлајыб, даға сәс салан
Пајызын әлвида нәләсидирми?
Нәдир тәбиәтин һүснүндә галан,
Күнәшин саралан шәләсидирми?

Јарпаглар дүшдүкчә өз будағындан,
Өмүр күнләрини бир-бир сајырды.
Гышын кәлишини санки бу заман
Јерин гулағына пычылдајырды.

1960

КӨЧ АРАНА ГАЈЫДЫР

Кәдикләрдән кечилди,
Бәләнләрдән ашылды.
Дағлара јағыш дүшүб —
Јамачлар јамјашылдыр.
Елә бил ки, баһардыр,
Бу һачанын пајызы?
Бу һачанын јајыдыр?
Көч арана гајыдыр!

Дүшәркәләр чадырдан
Јенә тәпә-тәпәдир.
Дағларын этәјиндә
Сүрү ләпә-ләпәдир.
Јоллар булуд карваны,
Јоллар булуд лајыдыр,
Көч арана гајыдыр.

Сүрүләрин ичинә
Машындан ада дүшүр,
Сигналларын сәсиндән
Дағлара сәда дүшүр,
Јенә дағ јолларында
Ләнкијән машинларын
Һајыдыр, һарајыдыр —
Көч арана гајыдыр.

Күн јорулуб динчәлир,
Инди дә ај охусун.
Нағыл кими узанан
Јол чобанын јухусу.
Јаддашында сүрүләр
Улдузларын сајыдыр —
Көч арана гајыдыр.

Јоллар нәғмә охујур
«Чобанбајаты» үстә,
Қими пијада енир,
Қими дә атын үстә.
Әкизләрин һәрәси
Хурчунун бир тајыдыр,
Көч арана гајыдыр.

БАКЫЈА ГАР ЈАҒДЫ...

Торпаға дәјәндә нәфәси гарын
Бакыја туфанлы дағ күнү кәлди.
Дәчәл оғланларын, назлы гызларын
Ағ күнү кәлди.

Көрән нә дедиләр бири-биринә?
Көјләр данышдыгча јер гулаг асды.
Јағды гар...

Бакынын ев дәфтәринә,
Јағды, нечә иллик хатирә јазды.

Туфанла, боранла дәјүшмәк үчүн
Биналар дағ олду,
күчәләр дәрә.

Елә бил адыны дәјишмәк үчүн
Гар ағ пәрде чәкди Гарашәһәрә.

Нечә гаршыладыг кәлән гонағы?
Јорғунлуг, дургунлуг галды керидә.
Гар јағды, јатыртды тозу-торпағы,
Јатыртды кәрилән әсәбләри дә.

Ајдынлыг ичиндә јујунду сәһәр
Торпаға әләнән һәр ағ зәррәдә.
Чәкилди фотолар, фотоетүдләр;
Бир парча гар дүшдү гәзетләрә дә.

Јағды гар.
Олармы јолундан сахламаг ону?
Сорғусуз, суалсыз о бирдән кәлиб.
Дурна гатары тәк азыб јолуну,
Сојуг ахыны тәк Сибирдән кәлиб.

Јағды гар...

Кәсмәди, кәсиләр дедик,
Јолларда нә ганун, нә гајда галды.
Чохумуз онсуз да пијада идик,
Инди шоферләр дә пијада галды.

Јағды гар...
Бакыда бахыш кечирди
Санки гыш нәглијјат һазырлығына,
Гар јағды нәглијјат назирлијинә!

1966

ГАР ТӘМИЗЛИЈИ

Үфүг көј јеләнли кәлағајыдыр,
Гар—кәндин бағланан әл-ајағыдыр.
Дүзләр елә бил ки, бәләк ағыдыр —
Гышда бир көрпәнин вар тәмизлији.

Дағларын думандан ачылыр башы,
Күнүн габағында булуд долашыр.
Су үстә бир гызын көзү гамашыр,
Дам үстә бир оғлан гар тәмизләјир.

Бир өвлад нәфәси дәјүр көксүнү,
Бу күнә, сабаһа... сајылыр күнү.
— Гара бах, көрпәнин ағ олсун күнү
Мән јара бахарам, јар тәмизлијә.

Шәкәрмиш торпағын додағында су,
Көр нечә ширинмиш гышын јухусу,
Дизинә гар чыхан ағачлар сусур,
Сусур, мүркүсүндә бар тәмизлији.

Дүзлүжә бағлыдыр инсанын чаны,
Бу ешгин учундан өмүр-күн жаныр.
Гыш гара басыбдыр дүзү-дүнжаны,
Тутуб жер үзүнү гар тәмизлижи.

КӨР НЭЛЭР КЭТИРДИ ӨЗҮҮЛЭ БУ ЈАЗ

Көр нэләр кәтирди өзүлө бу јаз,
Көһнә ағачлара тәзә чичәкләр.
Өмүрдән өтәнләр кери гајытмаз,
Јарпаглар тәзәдән көјәрәчәкләр.

Бу һансы заманды, һансы фәсилди,
Ајлармы, илләрми јериндә сајыр?
Будаглар узаныр көр нечә илдир,
Бәс нијә ағачлар көјә чатмајыр?!

Нэләри кәтирди өзүлө бу јаз,
Күнәш тәбиәтин бәхтинә күлдү.
Гөнчәләр кечәдән күндүзә чыхды.
Шәфәгләр чөлләрә ахды, төкүлдү,
Лалә чәмәниндә күн дизә чыхды.

Ичди шәфәгләри ағчагајынлар,
Узанды күнәшин гызыл сачлары.
Бу да гардан чыхан ағчагајынлар.
Бу да јазга галан гыш ағачлары.

О тајда зәмиңләр јашыл сәмәни,
Дәрәдә чағлајан тәзә баһарды.
Үстүнә нур јаған шәһли чәмәнин
Ушаг јухусуна бәнзәри варды.

Һаны о дағлар ки, күнеј-гузејли,
Бурда јер галмајыб икиүзлүјә.
Ана тәбиәтин һагады мејли,
Јолу јола чәкәр, дүзү дүзлүјә.

Дөнүб доланмышды күл үстүндә ил,
Бәхт үзә күлмүшдү, тутмушду нахыш.
Чајлара, көлләрә, сулара дејил,
Јанар сәһралара јағмышды јағыш...

Көр нэләр кәтирди өзүлө бу јаз,
Көһнә ағачлара тәзә чичәкләр.
Өмүрдән өтәнләр кери гајытмаз,
Јарпаглар тәзәдән көјәрәчәкләр...

1976

БУ МӘНӘМ...

Бу мәнәм, а кәндим,
танымадынмы?!
Бу һәммин Мәммәдди
бир аз сыныхыб,
бир аз сыхыб ону шәһәр
һавасы,

Дәрманы дағларын сәһәр һавасы.
Мәни танымајыр тәзә чаванлар,
Өзүммү чыхмышам јаддан,
аддымы?!

Сәнин гучағында арзуладығым,
Күнләрден гајыдыб кәлмишәм сәнә,
Бу мәнәм, а кәндим, танымадынмы?!

131

ТОРПАГ НӨҒМӘСИ

Өмүрлүк елөјөр бөхтијар сәни,
Әлинлә јетишән бөһрә-бар сәни.
Јапыш әтәјиндән, учалдар сәни,
Әјилмәк истәсән әјил торпаға.

Бу торпаг анадыр, ананы динлә,
Чинлә, чичәјини, күлүнү чинлә.
Өтсүн фәсилләрин әкин-бичинлә
Бағла тәләјини һәр ил торпаға.

Дүнја башдан-баша сәфалы олса,
Сәбәби зәһмәтди, суалын олса.
Онун гүдрәтиндән ким һалы олса,
Салар өмрү боју мејил торпаға.

Күнәш кәләғәјлы дәрә, дағ күлүр,
Ачылан гөнчәләр — јазын бахт күлү,
Көр нечә бөјүдүб о торпаг күлү
Көр нечә јарашыр о күл торпаға.

Бағлы гөнчәләрин дили ачылсын,
Чичәји ачылсын, күлү ачылсын.
Әкәр истәјирсән көнлүн ачылсын
Көнүл вер, көнүл вер, көнүл торпаға.

Дәрәләр, тәпәләр елә кенишди,
Бурда тәбиәтин гулағы динчдир.
Әкәр бу јерләри унутсам ишди,
Билирәм һеч јердә хоша кәлмәрәм,

Изин вер, а мәним дашым, торпағым,
Доған күнәшини арзума јахым,
Иса булағына гарышыб ахым,
Јохса чағламарам, чоша кәлмәрәм.

Јовшанлар довшан тәк јатыр дүзүнә,
Сәмалар чәкибди чадыр дүзүнә.
Чыдыра чыхарам Чыдыр дүзүнә.
Биринчи олмасам, гоша кәлмәрәм.

Гүдрәтдән дүшмүсән дағлара-ада,
Гаргардан аләмә үрәјим-сәда.
Бирчә күн унутсам сәни дүнјада
Өзүмә кәлмәрәм, Шуша, кәлмәрәм!

ТЭЗЭДЭН МЭН СЭНЭ ГАЈЫДАЧАҒАМ

СЕВКИ ЈОЛЛАРЫ

Үрәјимдә илк мәнәббәт ојаныб мәним
Көрүн һачан,

көрүн һарда

доггуз јашында.

Ушаглығым көзәллијә бојланыб мәним
Һәсрәт-Һәсрәт, кизли-кизли доггаз башында.

Нечәсини охшамышам бахышларымла
Мә'насыны билмәдијим бир мәнәббәти,
Севә-севә нечәсиндән кизләмишәм мән.
Үрәјимдә, көзләримдә севки һәсрәти
Бир уғурлу, хош тәсадүф көзләмишәм мән!

Бир шух бахыш көзләримдән силиб гәмими,
Бахышымла көнүлләрдә јува салмышам.
Каһ мөһрибан јуху кими, каһ дүјғу кими
Бир көзәлин үрәјинә дүшүб галмышам.

О көзәлдән өз ешгини сахлајыб пүнһан
Ушаглығым јолларында хәјала далыб.
Онда мәни танымајан бир чаван оғлан
Һәсрәтими күлә-күлә әлимдән алыб.

Ушаг идим мәнәббәтдә

Бир ушаг кими

Нечәсинә көнүл вериб нәзәр јетирдим.

О гызлары

Итдијинә ағладығым ојунчаг кими

Һајандаса үрәјимдән салыб итирдим!

АЈ ХАТИРӘСИ

Бу кечә јер илә көј арасында
Дүнјаја бир көрпә севки кәлирди.
Ики севән гәлбин мачәрасында
Ај ганад ачырды, ај јүксәлирди.

Нәләр баш верирди бу каинатда,
Күләкләр бир учдан хәбәр јајырды.
Дәниз бу кечәнин јорғаны алтда
Көрпә ушаг кими чапалајырды.

Улдузлар алттында бу кечәјары
Ајын сүд нурунда чүт мәләк кими
Ики улдуз үрәк јердә јанырды.
Дујмагчын илаһи пычылтылары
Јер јавашыјырды, јер дајанырды.

Дөнмүшдү бир нурлу, мәрмәр һејкәлә
Ај һара апарыб кетмишди гызы.
Бир ешгин сәсиндә батмышды һәлә
Дәниз тәлатүмү, чај гыжылтысы.

Сөнмәз еһтираслар, сусмаз ләпәләр
Саһили бүсбүтүн јуху апармаз...
Ајдан ахыб кәлән бу хатирәләр
Кечәдә јашајар, сәһәрә вармаз,

Бу кечә јер илә көј арасында
Дүнјаја бир тәзә севки кәлирди.
Ики севән гәлбин мачәрасында
Ај ганад ачырды, ај јүксәлирди.

БИР МӘҢӘББӘТ ҮЧҮН БУ ДҮНЈА АЗДЫР

Дөшә, яман јердә мачал тапмысан
Јағ, јағыш,

ағ јағыш,

аһ,

јағыш, јағыш.

Дүнјадан бир өмүр севинч тапмысан
Нурлу бир тәбәссүм, шәһли бир бахыш.
Севкисиз кечинән јоллар ајазлы,
Бир мәһәббәт үчүн бу дүнја азды.

Лалә гызартысы алышыб-јанар
Көзләрин көз јашы вадиләриндә.
Бир гәфил бахышдан руһу одланар
Гәлби бузларын да, адиләрин дә.
Арзу евә сығмаз, ешијә сығмаз,
Ачыб голумузу саһилләр кими
Атылаг мәһәббәт дәнннләринә
Үфүг нә јахынды, су нә дајазды,
Бир мәһәббәт үчүн бу дүнја азды.

КӨЗӘЛДИР

Көзләрин чағлајан севки дәнннн,
Көрәннн ачылар бәти-бәнннн.
Галхыз кирпијинн күлсүн дан үзү,
Ағ-гара үстүндән һалә көзәлдир.

Сәһәрнн шәһнннә көз ајағјалын,
Мәһ әсснн, чнјнннә сүрүшсүн шалын.
Ајры аләми вар јашылла алын —
Зәмнләр нчнннә лалә көзәлдир.

Чәкмәзсән гәһрннн варын, јохун сән.
Бир ширин нәғмәсән әкәр охунсан.
Дөнүб гызыл олар даша тохунсан,
Сәнә сәјә салан талә көзәлдир.

Һәсрәт дәнннннн адасы мәнәм.
Сән ешгнн өзүсән — сәдасы мәнәм,
Гара көзләрннннн гадасы мәнә —
Көзәлдән кәләчәк бәла көзәлдир.

Јар ол дәрдбиләнә јар оlanda да,
Јолуна көз дикснн јоруlanda да.
Еләсннә вурул, вуруlanda да,
Десннләр, ај Мәммәд, ә'ла көзәлдир!

КИЗЛИ МӘҢӘББӘТ

Дағларын башына дүшән гардымы,
Думандан хәбәрсиз, чәндән хәбәрсиз.
Снәми көјнәдән ннтнзардымы
Гәлбмдән хәбәрсиз, мәнән хәбәрсиз

Гырдым өз әһдннн мән билә-билә,
Һаггын вар, јанымдан көч күлә-күлә,
Әрнјнн одуна гој килә-килә
Мән сәни севмншәм сәндән хәбәрсиз.

Көр мәним гисмәтим нәләр, нәләрмиш,
Сән узаг сайдыгын җахын кәләрмиш.
Сән демә дағларга гар әләнәрмиш,
Думандан хәбәрсиз, чәндән хәбәрсиз.

1963

НЕЧӘ ДӨЗҮРСҮНҮЗ

Бу гыз нијә белә аглаған олуб?
Бу гыз нијә белә күсәјән олуб?
Бу гыз нијә белә күләјән олуб?
Долуб үрәјинә киминсә ешги!

Огулсан јолундан дөндәр о гушу,
Нәвәс,
Гаранәфәс чыхыр јохушу.
Бу ган нијә белә гајнајыб чошур —
Долуб варлыгына киминсә ешги!

Бу јаз мәһәббәтин әлидир, нәдир?
Күлүр өз-өзүнә дәлидир, нәдир?
Белә сәхавәтдә кәлири нәдир, —
Долуб үрәјинә киминсә ешги!

Әдасы дүнјаја сығышмыр даһа,
Јоллардан, изләрдән јығышмыр даһа,
Бу оғлан јухусуз чыхыр сабаһа —
Долуб үрәјинә киминсә ешги!

Нијә ода дөнүб Фүзули ше'ри?
Баһар һардан белә гајыдыр кери?
Күнәш нијә белә ојадыр јери?! —
Долуб үрәјинә киминсә ешги!

Илләр һара гачыр, һара јүјүрүр,
Јоллар һара гачыр, һара јүјүрүр,
Нә белә јериндән ојнадыб Күрү,
Долуб үрәјинә киминсә ешги.
Нечә дөзүрсүнүз гоча ағачлар?!
Нечә дөзүрсүнүз ағаран сачлар?!

БӘЛКӘ ЧАҒЫРДЫ...

Чығыр узанарды бағ арасыјла,
Шеһдә исланарды салдыгымыз из.
Өмрүн тәзәләшән јашыл јазыјла,
Арзујла долужду үрәкләримиз.

Бу да чај кәнары... гоша дәјирман,
Бу да мәһәббәтләр лиманы — булаг.
О јола бојланан көзләр никаран,
О јоллар, о јоллар дүнјадан узаг...

Суда әкс олурду шеһли чичәкләр,
Чәмәнин шөвгүндән көз алланырды.
Јохса, кәлишимдән тутмушду хәбәр,
Сулар назланырды, сығалланырды.

Сән ки, бир заманлар дил-дил өтүрдүн,
Нә белә дөнмүсән суала оғлан?!
Фүрсәти бурахды,
вахты өтүрдү,
О мән,
о ағзына су алан оғлан.

Һәсрәт үрәкләрин оду сөймәди,
Ким олсун арачы, ачсын бу дәрди.
Дејин ки, булага бир гыз, Мәммәди
Сусуз апармышды, сусуз кәтирди.

Кедирәм үрәјим галыб архада,
Бәлкә о гыз мәни чағырачагдыр.
Бәлкә кечмишләри кәтириб јада,
Бәлкә бир нәғмәми чағырачагдыр.

Шеһли чәмәнләрә јағыш јағырды,
Јолум узанырды јуху ичиндә,
Јағыш күчләнирди, шимшәк чахырды,
Кедирдим сәссизчә сел-су ичиндә,
Бир дә дүшүнүрдүм
Бәлкә чағырды,
Гәлбим чырпынарды арзу ичиндә!

1972

ӨЗҮНҮ КӨЗЛӘ

Һәлә јухудасан көрпә чичәјим,
Јағышдан әввәлки булуд кимисән,
Туфандан әввәлки сүкут кимисән!
Һәр әсән күләкдән өзүнү көзлә,
Һәр чахан шимшәкдән өзүнү көзлә.

Нечә чағлајырса дамарында ган,
Охшајыр гәлбини гырмызы рәнкләр.
Сәнә јуху кими кәлир бу чаһан,
Заманын әлидир әсән күләкләр.
Вахтсыз ојанышдан өзүнү көзлә,
Һәр гардан, јағышдан өзүнү көзлә.

140

Сәнә гәзәб, кин дә көзәл көрүнүр,
Лап елә чиркин дә көзәл көрүнүр.
Арзулар гәлбиндә үммана бәнзәр,
Кәнчлик гәфил кәлән туфана бәнзәр; —
О думандан; чәндән өзүнү көзлә,
Сәни чох севәндән өзүнү көзлә.

Баһары көзләјән ағачлар кими,
Јоллар кәнарында дуруб көзләмә
Дүңјанын ән көзәл оғланы кәлмәз,
Бәнәвшә бојуну буруб көзләмә.

Һәлә ки, гочалыг узаг хәјалды,
Өмрүн баһарында гүруб көзләмә.
Бәхтин гисмәтиндән өзүнү көзлә!
Елин төһмәтиндән өзүнү көзлә.

1966

ДҮНӘН БИР ГЫЗ КӨРДҮМ

Дүнән бир гыз кечиб-кетди јухумдан,
Дүшүб јаддашымда һәлә дә галыр,
Изи шеһли, јалын ајагларынын.

Дүнән бир гыз кечиб-кетди көнлүмдән
Көксүмүн башында галыр көјнәји
Сојуг бахышынын сазагларынын.

Дүнән бир гыз кечиб-кетди өнүмдән,
Үзүмдә, көзүмдә, јанагларымда
Дујдум тәмасыны додагларынын,

141

Дүнән бир гыз кечиб-кетди фикримдән
Дешәр гулағымы, ғырар фикрими
Сәдасы хатирә узагларынын

Дүнән бир гыз кечиб-кетди өмрүмдән
Бу гәфил шәфәгдән јаз күнү башлар
Гәлбимин Арктика бузлагларынын.

ЕВЛӘРИНИН ДАЛЫ ЈОНЧА

Евләринин далы јонча, бәхтәвәр,
Јонча галхар дам бојунча, бәхтәвәр.
Гулағыма һардан чатыб бу хәбәр,
Јончалары гөнчә-гөнчә бәхтәвәр.

Бир заманлар ким демишди, ким көрән?
Дүш чөлләрә дөрдганадлы јонча тап.
Чәмәнләрә јалвар, јахар, јонча тап.
Әкәр тапсан севдијин гыз сәниндир,
Чинарларын чәркәсиндән бој верән
О ејванда јанан улдуз сәниндир.

А додағы нар чичәји олан јар,
Нә јахшы ки, үмид јери варыјмыш.
Нағылдымы о дөрдганад јончалар?!
Үстә шөһдән инчиләри варыјмыш.

Дизин-дизин сүрүнүрдүм чәмәндә,
Шөһә дөнүб нур шөләси олурдум.
Күл-чичәјә бүрүнүрдүм чәмәндә
Ахыр дөнүб от шөләси олурдум.

Бу чәмәнләр бәлкә бир аз ашағы,
Галыб уча зирвәләрә күманым,
Һајандасан дөрд ганадлы ишығым,
Һајандасан дөрдганадлы дәрманым?!

Чөзәләсән сөз узанар, усанар,
Јетәр даһа нә хәбәрди, нә ишди.
Һардан дүшдүм дөрд ганадын изинә,
Һансы јолда үмидимлә көрүшдүм?!

Евләринин далы јонча олан јар,
Нә биләјдим нә демәкмиш бу јонча.
О күнүсү булаг олуб арзулар
Чырпынырды, чағлајырды дојунча.

Мәнә бәлли, мәнә кәлән чәсарәт,
Бәлкә сән дә биләчәксән бир заман.
Һардан дүшдү үрәјинә мәһәббәт —
Кәлишимдән, ја дөрдганад јончадан?!

Евләринин далы јонча олан јар,
Бир гызылкүл зоғу кими јашылдын.
Ај үрәји бағлы боғча олан јар,
Тәләјимә, сабаһыма ачылдын.

Һачан тапдыг бәхтимизә дүшәни
О јончадан һәрәмиздә бир ләчәк.
Күнәш өзү јолумуза дөшәнир,
Јашајырыг дөрдганадлы јонча тәк!

1971.

ГОЈМАЈЫН ДҮНЈАНЫ АДИЛӘШМӘЈӘ

Елә үрәкләр дә зирвәләр кими
Галсын о эввәлки парлаглыгында.
Бөјүк мәһәббәтин чәкин јүкүнү,
Араја тиканлы сөzlәр кирмәсин.
Ишыглы арзулар солмасын дејә
Евләнән күнүнүн сәһәри күнү —
Гојмајын дүнјаны адиләшмәјә.

«Ишыгда көлкә вар, көлкәдә—ишыг»,
Даг дүздән учадыр севинч—кәдәрдән.
Ај күнүн нурујла тапар јарашыг,
Шәфәглә ајрылар ахшам сәһәрдән.
Ики севән гәлбин јахынлыгындан
Севинч сыхлыгындан, ишыглыгындан
Гәм маңал тапмасын јада дүшмәјә, —
Гојмајын дүнјаны адиләшмәјә.

Әријәр бузлары мәһәббәтин дә
Тутащ кирпичләрин сых орманлары
Дөнәр өпүлмәмиш бир чүт чешмәјә.
Јашајын арзулар сәлтәнәтиндә,
Галдырын мәһәббәт һәјәчанлары
Гојмајын дүнјаны адиләшмәјә.

ҮРӘКСИЗ ГАЛАНА

Көјәрдик торпаға дүшән тохум тәк,
Кәлдик бу дүнјаја әрклә, үрәклә.
Сән мәнә дедин ки, көнлүм сәнинди,
Бир азча тохтаг ол, бир аз үрәклән...

Һардасан, көнлүмә сыгал чәкән гыз,
Јува бағламысан һарда сән инди?!
Саралыб о мәнә јаздығын кағыз,
Бир дә о сөzlәр ки, «Көнлүм сәнинди».

Јадына дүшүрмү вида ахшамы,
Көксүмә сығыныб дедин һүзнлә:
— Әкәр ешгимизә јохса инамын,
Ал, көтүр гәлбими апар өзүнлә.

Бәлкә дә бунлары анмаға дәјмәз,
Алдым үрәјини, ај сачы бурма.
Дедин ки, өзүмә — хәтринә дәјмә,
Ал көнүл пајыдыр, көнлүнү гырма.

Бәлкә дә бу сөzlәр хош бир јаланмыш,
Сән мәни алдатдын десәм, дүз олмаз,
Үрәксиз јашамаг мүмкүн оланмыш,
Көрүнүр, севилмәк үрәксиз олмаз.

Ачан јох, гәлбини үзүмә әрклә,
Күл-чичәк совушуб, дәрә-дүз галыб.
Мән өмүр сүрүрәм гоша үрәклә,
Һардаса бир көзәл үрәксиз галыб...

БИР ИЛДИР

Ај шаир Әләддин, шаир достунун,
Ачылмыр габағы-гашы бир илдир.
Олуб мәһәббәтдән илләр хәстәси,
Ајылмыр севдадан башы бир илдир.

Жарын сојуглуғу јара дағ олар,
Үрәк истәмәсә унутмағ олар,
Билмирәм нә гәдәр јас тутмағ олар,
Гурумур көзүмүн јашы бир илдир.

О атды өзүнү варын гојнуна,
Баһар күнләриндән гарын гојнуна.
Мән һәсрәт чәкирәм жарын гојнуна,
Орда ләззәт чәкир нашы бир илдир.

Женә дост элинә галыбдыр чара,
Лоғман ол, дәрдимә бир дәрман ара.
Дөнүб көнүл мүлкүм харабазара,
Көјәрмир торпағы, дашы бир илдир.

Ај Мәммәд, һағлыјар сәни субајлығ,
Исланар, гурујар вердији јайлығ.
Онун көрпәсинин јашы үчајлығ.
Мәним һәсрәтимин јашы бир илдир.

ГОРХУРАМ МӘН СӘНИ КӨРӘ БИЛМӘЈӘМ

...Чәкә ајағымдан утанчағлығым,
Бир аз чатышмаја чәсарәтим дә.
Кечикәм јолларда, башым гарыша,
Көрүшдән әввәлки хәчаләтимдә, —
Горхурам мән сәни көрә билмәјәм.

Һағлы килејини алам ејнимә,
Итә јаддашымдан пинтилијим дә.
Чыхам күчәләрә, чыхам јоллара
Оғрун бахышларда дөнәм сәркијә.

146

Тәзәдән көзүнә көрүнмәк үчүн
Тәсадүф истәјәм, бәхт әсиркәјә, —
Горхурам мән сәни көрә билмәјәм.

Бирчә јол сөјләјиб лә'нәт шејтана,
Өзүмдән бирчә јол чыхыб кәнара,
Кечәнин бириндә миниб гатара
Үчам бир гуш кими мән сәнә доғру!
Бу гәфил кәлишим гәлбинә дама,
Сәбрин таб етмәјә кәлән ахшама
(Һәјатда белә иш аз олур бәјәм)
Мән кәләм, хәбәрсиз сән дә кәләсэн,
Јатам, хошбәхтлијим өтә јанымдан.
Чатмағ истәдијим бир арзу кими
Горхурам мән сәни көрә билмәјәм.

Өзүндән мүштәбеһ адамлар кими,
Инадкар гәлбимиз сөз көтүрмәјә.
Јүкү ејни олан атомлар кими
Чыхағ өмрүмүзүн сәјаһәтинә;
Бизи
јолларымыз дүз кәтирмәјә,
Арзусуз јашамағ көзүндән дүшә, —
Күсүб дүнјамыздан чыхыб кедәсэн,
Горхурам мән сәни көрә билмәјәм.

ТӘЗӘДӘН МӘН СӘНӘ ГАЛЫДАЧАҒАМ

Дүшүб аралыға һәфтәләр, ајлар
Галмысан өмрүмүн өтән илиндә.
Бир һәсрәт синәмдән сәни һарајлар
Мәһәббәт, сәдагәт, севки дилиндә.

147

Бир ешгин уғурсуз гәдәми кими
Демә арамьзы сојудачағам.
Лимана гајыдан бир кәми кими
Тәзәдән мән сәнә гајыдачағам.

Шөһрәтдән көзүмә кур ишыг дүшүб
Елә билмишәм ки, јенилмәз дағам,
Бирчә хәјалына кәтир сән мәни,
Фикрим дә, јолум да долашыг дүшүб, —
Һәмишә нараһат едирсән мәни.
Қими ојатмамыш де, һәсрәт, кими —
Анадан олдуғум доғма кәнд кими
Тәзәдән мән сәнә гајыдачағам.

Јолундан, гәлбиндән, јадындан чыхыб
Һачанса мән сәндән бухарланмышам.
Ешгин сынағындан, одундан чыхыб
Доһан булуд кими губарланмышам.
Бир чылғын шимшәјә бәндәм ки, јағам, —
Нифрәти сојумуш бахышлар кими,
Турағлыға јаған јағышлар кими
Тәзәдән мән сәнә гајыдачағам.

Демә ки, ај-ајдан, ил-илдән кечиб;
Һичранын көрүшлә бағрыны јарыб,
Дөјүб көнүлләри, үнван ахтарыб,
Нечә көздән кечиб, көнүлдән кечиб
Һәлә хош дујғулар ојадачағам.
Дујуб килејини, дујуб әркини,
Үнваны сәһв дүшән бир мәктүб кими
Тәзәдән мән сәнә гајыдачағам.

Сурәтин—көзүмдән чәкилән јуху,
Булуд кирпикләрин јағышла долу.
Мәним бу кечикмиш пешиманлығым
Һәјат јолларына бәләдчим олуб,

Бу јени фәрәһлә,
фикирлә,
һисслә

Елә билирәм ки, көрпә ушағам.
Ајларын, илләрин узағлығындан
Синәмә салдығын чығырла, излә
Тәзәдән мән сәнә гајыдачағам!

ӨМРҮМДӘН, КҮНҮМДӘН ӨТӘН ЈАШМЫСАН...

Өмрүмдән, күнүмдән өтән јашмысан,
Илләрә гошулуб ганад ачмысан.
Јәгин киминләсә доғмалашмысан,
Сәндән өкәјләнир, јадланырам мән.

Демә даш гәлбимә, дәмир гәлбимә,
Дөзүм дә өјрәтди өмүр гәлбимә,
Сәнин гәмли күнүн дамыр гәлбимә,
Сәнин шад күнүндә шадланырам мән.

Нә сөзүм гәлбинә дәјмиш, тохунмуш,
Бир үрәк истәдим, о да јохунмуш,
Јохса буна көрә чохдан охунмуш,
Бир севки нәғмәси адланырам мән.

ҺӘЛӘ МӘҺӘББӘТИМ ДҮШҮБ ДӘРВӘДӘР...

Һәлә мәһәббәтим дүшүб дәрбәдәр,
Јоллара дикилән бир чүт бахышам.
Сәнинчүн һардаса бојланыр сәһәр,
Мәнимчүн һардаса гаралыр ахшам.

Санки хатирәҗә чеврилмишик биз,
Чөлләрә төкүлән јоллар, изләрик.
Мәчһул бир арзујла вурар гәлбимиз,
Гуру јалаңдан да үмид көзләрик.

Һәсрәтин гәлбимә дүшәр тохуму,
Күн батар,

кечә дә кечәр кечәдән!

Ахшам көзләримдән гачан јухуму
Сәһәр көзләриндә ахтарарам мән.

ГОРХУРАМ

Оғлунму, гызынмы чәкди голундан,
Фикрини бир анлыг јајындырдылар.
Гадынлыг һиссини едиб јолундан
Аналыг һиссини ојандырдылар.

Јахшы ки, фикриндән чәкилиб думан,
Башынын үстүндән туфан өтүшүб.
Мәним үрәјимә бир анлыг күман,
Сәнин үрәјинә тәрәддүд дүшүб.

Билмәздин јолларын јағышды, гарды,
Кәләрдин, бир өмрү гојуб јарыда.
Онда башга чүрә јазмаг оларды,
Бәлкә бу јазылан мисралары да.
Горхурам анасыз көрпә сәсиндән,
Күнаһы мәндәки мәнәббәт ола,
Горхурам, чинајәт мәчәлләсиндән
Хәбәрсиз, нә гәдәр чинајәт ола.

Әрин дә хәлвәти ола кефиндә,
Гуру ады-саны сәндә јашаја.
Горхурам бәдәнин гала евиндә,
Үрәјин евиндән кендә јашаја.

О кизли көрүшләр дүшәндә јада
Әл едә тәзәдән мәнәббәт сәнә,
Горхурам башыны арзу алдада,
Кәлиб гисмәт ола хәјанәт сәнә,
Инди хатирәнди мәнә тәсәлли,
О да әлдән чыхар, кәрәк сусам мән,
Сәнин илк ешгинин үнваны бәлли,
Һәлә өз ешгимдә үнвансызам мән.

БИРЧӘ АРАМЫЗДАН ИКИ ИЛ КЕЧИР

Јоллар илан кими гыврылмағында...
Ағачлар јолчуму јол ғырағында
Өмүр еһтијатда, күнләр ахында,
Сону көрүнмәјир бу сәфәрин дә.
Дүнја көзләримә јүкләнән фикир.
Һәр шеј јериндәдир, јерли јериндә —
Бирчә арамыздан ики ил кечир.

Дағын ахырына су јујуб чыхыр,
Чығырлар мешәдән үшүјүб чыхыр
Јоллар ваһимәдән шүтүјүб чыхыр —
Гајалар учачаг күнүн бириндә
Тәбиәт көзүмдә ачылмамыш сирр,
Һәр шеј јериндәдир, јерли јериндә
Бирчә арамыздан ики ил кечир.

Хатирә ачыјам, хатирәм ачы,
Бағлара јәј кәлди баһара бачы
Көвшәнләр күнәшин јолунмуш сачы
Һәлә дә шәфәгләр јатыр зәриндә.
Дүзәнләр бир күнәш пијалә ичир
Һәр шеј јериндәдир, јерли јериндә
Бирчә арамыздан ики ил кечир.

Көјләрин көзүнә шәфәг сағылмыш
Дүнјаја күнәшин фикри дағылмыш
Дәрәләр јарымчыг галан нағылмыш
Ким исә кәсибмиш ширин јериндә
Булағлар данышар бир-бир, ики-бир,
Һәр шеј јериндәдир, јерли јериндә.
Бирчә арамыздан ики ил кечир.

Һаны дүјғуларын дағ азадлығы,
Сузмаз тәбиәтин дәрә шадлығы,
Бир ешгин әбәди нараһатлығы,
Јатыр думан кими дағ үзәриндә
Бир үлви һәсрәт вар кириб араја
Сулар арзумузу бөлүб јарыја
Нечә о чағлары чәкиб ојадаг
Јолму вар, изми вар, кери гајыдаг?!
Һәр шеј јериндәди, бир дағ чајы тәк,
Һејф арамыздан ики ил кечир
Һејф арамыздан ики ил кечир.

БАХТ АРАСЫНДА

Севинч ума-ума,
гәм ума-ума
Елә бил икијә бөлүнүб үрәк.
Бәһрәси бу имиш инадкарлығын
Мәнфијлә мүсбәт тәк,
хејирлә шәр тәк.
Ахшамла сәһәр тәк кирир голума
Сәнин јохлуғунала,
сәнин варлығын.
Мәним јолларымы дәјишәр инди,
Үз-үзә, көз-көзә дәјүшәр инди.
Мәним дүјғуларым, дүшүнчәләрим,
Мәним гүтбләрим, чәһәтләримди —
Сәнин јохлуғунала,
сәнин варлығын.
Бирчә јол гојмајыб гылынчы гына,
Кәсиб гәрарымы инадкарлығын.
Мәни дөндәрибди јолајрычына
Сәнин јохлуғунала,
сәнин варлығын.

Каһ кәнддән кечәрсән,
каһ да шәһәрдән,
Көздән јайынмаға јер гәһәт дејил.
Ики мәсәфәнин арасындакы
Интизар јоллары мәнәббәт дејил,

Һаны о көрүшләр, һаны о күнләр,
Үзәрдим көлүндә бәхтијарлығын —
Гисмәти бу имиш көзүдарлығын
Һичраны дилиндә јанан бир нејәм,

Чатар талејимә ихтијарлығын
Көр башдан-ајаға мән нәјәм, нәјәм
Сәнин јохлуғунла,
сәнин варлығын!

ИЈДӘЛӘР ЧИЧӘКЛӘЈӘНДӘ

Гызыл јола дөнүб ајын шө'ләси,
Зәмиләр үстүндә јанар, јанарды...
Чөлләрә дәјдикчә Күрүн нәфәси
Јаныг јовшан ији далғаланарды...

Севдалы көнүлләр оларды биһуш,
Бир ешгин үмиди көзә дәјәрди.
Күнәшдән нур әмән бир чүт гарангуш
Вүсал күнләрини мүркүләјәрди.

Түстүдән гачарды бал арылары
Көрүкдә бир парча әски јанарды...
Сүбһүн лиманында ај сараланда
Суларда күнәшин әкси јанарды...

Шәфәгдән мәнәббәт јағарды кәндә,
Јаныл јанағларда көз алланарды.
Јазбашы ијдәләр чичәкләјәндә
Көзләрдә мәнәббәт тонгалланарды...

Мәни бәндә салды бир гыз сачында
Һачан учуб кедиб вахт јејин-јејин.
Јадымдан чыхмајыб јолајрычында
Узагдан-узаға јаныг вердији.

Мүддәтдир, су ичмир, гәлбим баһардан,
Севинч боллуғуну гәм тәкләјәрми?!
Бу арзу башыма дүшүбдү һардан
Гышда да ијдәләд чичәкләјәрми?!

ДАҒЛАР ГЫЗЫ

Дағлар архасында о тәнһа кәндә
Кечәләр көнлүнә јуху јатармы?
Зәиф шө'ләсијә мәним ше'римин
Сәни истәмәјә күчү чатармы?

Туташ кирпичләрин ојнады, јохса
Соналар чығрышды көл кәнарында.
Һәја јанағында гызарды, јохса
Күнәш шө'ләләнди күл кәнарында.

Ширич хәјалларды вәрдишин, ишин,
Нә бирдән јандырды, бу очағы, нә?!
Каш ки, кәлмәјәјдим, еһ бу кәлишин
Мәгсәди нә иди, умачағы нә?

Бу гәфил көрүшүн сонрасы мүшкүл,
Көзәрән очаға күләк лазымдыр.
Ја сәнә тәзәчә ачылан көнүл,
Ја мәнә икинчи үрәк лазымдыр.

Севки јад танымыр, өкеј танымыр,
Көзүмүн ичинә бахдын, гызардын.
Һардан өјрәнәјдин ев үнванымы
Бары, һеч олмаса мәктуб јазардын.

Сил мæни јадындан, сил јаддашындан,
Тәрәддүд јашындан, бөһран јашындан.
Јухуда көрмүсән сән бу көрүшү,
Јохса ки, һиссләрин һәддини ашар.
Үркәк үрәјинә кизли сирр дүшүб
Үркәк бахышында бир ејһам јашар...

Сөјлә, һаггыммы вар јанында галам,
Көрәнләр дејәр ки, валлаһ дәлисән.
Мән даһа әлчатмаз узаг хәјалам,
Сәнсә көзәлләрин ән көзәлисән.

Чәкди јахшы јердә сынаға бизи
Бу севки дағымы, белә дағ олмаз
Ким баша салсын ки, гәлбитәмизи,
Ахы, илк бахышдан вурулмаг олмаз.

Зара кәләчәкми булаг јоллары,
Мәһәббәт гарышыб гыз һәвәсинә!
Көзүн арајачаг узаг јоллары.
Гәлбин атланачаг машын сәсинә.
Амма кәлмәјәчәк «о субај» оғлан
О инди һардаса евли-ешикли...
Јоллара бахырсан ахы, нијә сән?!
Бу она бәнзәр ки,
гәлбиндә әркин,
Гатарда өтәри таныш оласан,
Бир сөз сөјләмәјә дилин кәлмәјә
Дүшәсән; араја ајрылыг дүшә,
Ајлардан, илләрдән шүтүјә гатар,

Бахасан, ардыңча әл ејләјәсән.
Дејәсән ким иди о чаныјанмыш,
Јохса, аранлардан гачан әликмиш.
Сабаһы јолларда ачылачагмыш
Елә хатирәси бир кечәликмиш...

АПАР МӘНИ

Апар мæни баһарлара
Нејләјирәм мән гышы.
Сәнә галсын бу дүнјанын
Јаған гары, јағышы.

Апар мæни баһарлара —
Севилдијим күнләрә,
Арзу олуб јер үзүнә
Сәпилдијим күнләрә.

Дурналарын ганадыјла
Апар мæни јазлара
Булаглардан севки ахыр
Хәбәр көндәр гызлара.

Гош күнәшә көндәр мәнә
Бир парча јаз сәмасы.
Јохса севән үрәјимин
Донар севки дүнјасы.

Баһар олду, баһар солду
Апар мæни јәјлара.
Итирдијим илләрә јох,
Јашадығым ајлара.

Апар мәни пайызлара,
Нейләјирәм мән җазы?
Өмрүм-күнүм, ахы сәнсиз
Нәдир өмрүн мәнасы?!

Җазы гајтар җалгызлара
Апар мәни гышлара
Ат бу дөчәл үрәјими
Гарлара, җагышлара.

О КИМ ИДИ...

Ә. Кәримә

Һардаса,
кәләчәкдә бир көзәл җашајырды.
Мән она көндәрәрдим фикир телеграмлары,
Һардаса,
кәләчәкдә бир көзәл җашајырды
Сорағында илк ешгин чаглајан илһамлары...

Севки далғаларында руһумун сигналлары: —
— Кәлирәм,
көзлә мәни — бу бојда, бу нишанда —
Җа пијада, җа атлы ашыб гарлы јоллары,
Сәһәринә кечиксәм,
көзлә шәр гарышанда.

Кечәләрдән баш алан јоллар — җаз јухулуду,
Нәјди өмрә тәсәлли, өмрүн нашы чағында?!
Мән идим...
кәләчәкди...

җашамаг арзусуду...
Мәһәббәт дөвр едирди өмрүн үчбучағында.

Севки далғаларында руһумун сигналлары;
Кәлирәм — көзлә мәни, бу бојда, бу нишанда.
Дүшдүм јолун ағына,

ашдым гарлы илләри,
Сәһәринә чатмадым,
чатдым шәр гарышанда.

Җа мөндә ојанмады, җа сәни ојатмады,
Туш кәлмәди җа да ки, һиссләр бири-биринә:
Җагыш олду, гар олду, фикрим сәнә чатмады,
Мән кечикдим, җа да сән, ешгин вәдә јеринә!

Јухуларда арзумун архасынча гачанда,
Бир гызын дизи үстә јатдығым нечә илмиш.
Өмрүи ојаныш чагы көзләрим ичәнда
Башым үстә дајанан гыз јох, о гыз
дејилмиш.

Јох, кәлди бир өзкәси бахмады, өмрә, җаша,
Дондурду дамарымда чаглајан ал ганлары.
Чағрылмамыш бир гонаг чыхды јухары баша,
Сөндүрүлдү гәлбимин инадкар вулканлары.

Һаны о хәјали гыз — илләрин әлванлығы
Јохса дүнја әзәлдән гәмли сүкунәтијмиш?!
Бәс нә имиш о өмрүн илкин дәлиганлығы, —
Җа атадан, анадан һазыр мәһәббәтијмиш?!

Һаны о хәјали гыз,
Јохса әлван һиссләри сүкут дону кејинди,
Нә иди варлығымы
чулғалајан, нә иди?!
О, бу тәмизлијилә јер адамы дејилди,
Җа илһамын өзүјдү, җа да ки, мәләк иди.

Кечикди, ја тэлэсди
шығыжан гатарлара,
Чыхмады мэндэн кэлэн
сигналларын сәсинә?!
Кечикди, ја тэлэсди
ачылан баһарлара,
Дүшдү арзуларымдан
севки хатирәсинә.
Һачан јоллара чыхдым
јазыјды, пајызыјды,
Һансы ширин арзунун
галдым күнч-бучағында.

Мән идим...
кәләчәкди...
о хәјали гызыјды,
Јолумуз говушмады
бәхтин үчбучағында.

Дејирәм нә олајды
Өмрүн астанасында — 13-14 јашында,
Әввәлки тәк ач-сусуз,
лап јухусуз олајдым,

Набәләд кечәчәјим
бу јолларын башында
О инам, үмид јери —
хәјали гыз олајды!

Мән она көндәрәјдим
фикир телеграмлары,

Дејәјдим:
— Көзлә мәни бу бојда, бу нишанда.

Ја пијада, ја атлы
ашыб гарлы јоллары,
Сәһәринә кечикдим,
көзлә шәр гарышанда!..

КЭЛЭРДИ

Бәхтимин јолуна чыхарды бир гыз,
Јатмыш дујгуларым диниб кәләрди!
Кечә ај дүшәндә ағ чығырлара
Күлләрин далына синиб кәләрди.

Јајда јајлајардыг хош хәјал кими,
Бинәләр галарды гоша хал кими.
Күнәшдән ајрылан гызыл шал кими,
Дағларын башына дөнүб кәләрди.

Көрүнсә көзүмә һүнәрди, бир күн,
Бир күн алышарды, сөнәрди бир күн.
Чејран баласына дөнәрди бир күн,
Бир күн «чин» атына миниб кәләрди.

Кечәрди мәнәббәт саһилләриндән,
Кечәрди өмрүнүн илк илләриндән.
Бәхтинин севкили фәсилләриндән, —
Саллана-саллана ениб кәләрди.

Ким көрүб беләчә чанлы сәркини?!
Сабаһа чағрышды онун һәр күнү.
Гоншу гејбәтини, гардаш әркини —
Ана данлағыны јениб кәләрди.

Севдалы күнләрин өтүб јанындан,
Кечәрди көзләрин имтаһанындан,
Сыјрылыб чыханда јаз думанындан, —
Мәрмәр бир һејкәлә дөнүб кәләрди.

Өмрүнүн севилэн чағлары варды,
Билдикми бу ахар, неч нә ахарды?!
Дағда дағ селләри гаја җыхарды,
Арана сәнкиҗиб, сениб кәләрди.

1974

БӘЛКӘ

Галыб һәсрәтинми әли җаханда
Инсанлар ичиндә де ниҗә тәксән?
Тәлеҗин көз ачыб сәнә баханда,
Мәни үрәјиндә көрмәҗәчәксән.

Сыхачаг бу кениш дәрә, дағ сәни,
Динәнми күнаһкар, јохса
сусанмы?
һәлә бир фикир дә тутачаг сәни
Көрән удмусанмы,
удузмусанмы?!

Дилин чалышса да гәмдән дашына,
Үрәјин дүшәчәк севинчдән гачаг.
Бир шаир хәјалы сәнин башына,
Даһа дөнмәҗәчәк, доланмајачаг.

Бурда нә мәнәббәт, бурда нә нифрәт,
Кедән кедәркидир, галан галачаг.
Бәлкә мәнән сәнә бир гуру һәсрәт,
Бәлкә сәнән мәнә јалан галачаг.

СӘНӘ ГОВУШАЧАҒАМ

Кәлдим, арзумузун зијарәтинә,
Кәлдим,
Јад еләдим һәммин јерләри.
Һејф, бу дағларын тәбиәтинә,
Көр нечә дәҗишиб гәммин јерләри.

Гүрүб —
үрәјимдә јанан очаглар,
Мәнә гәмли-гәмли бахма дүнәним.
Дағлар,
Һәсрәтинә вәфалы дағлар,
Сәнсиз үзүмә дә бахмады мәним.

Долајлар өнүмдә дөнүб суала,
Бурда дәрә чүмлә, бурда дағ нида!
Өтән хатирәләр бојланар јола,
Синәми көјнәдәр бир додаг нида!

Чајлар ешгимиз тәк дүшәр дәринә
Илләрин гәммини ојар дәрәдә.
Вүсал чыха билмәз вәдә јеринә,
Һичран көзләрини гыјар дәрәдә.

Сојуг бир севинчди гузејдәки гар,
Әримәз үстүндән нечә јаз кечәр.
Мәнә зирвәләр дә јад кими бахар,
Мәни. чығырлар да танымаз кечәр.

Дүнја да гочалыр, дағ да ашыныр,
Каһалар гојнунда галармы адым?
Хырда севинчләрә гатыб башымы
Өзүмү алдадым,
нечә алдадым?!

Мәни тәнһа көрүб лаләдир күсән,
Көзләри ган олуб һејрәтлә бахар.
Дәрин дәрәләри ахтарыб көзән,
Сулар мәһәббәтдән баш алыб ахар.

Мән ки бу јерләри унутмамышам,
Архамча сәсләнән нә һај-һарајды.
Бу да сонунчу күн, сонунчу ахшам,
Бу да сонунчу јол, сонунчу чајдыр.

Һәсрәтин гәлбимин кизли һакими,
Һәлә корун-корун јанан очағам!
Мәним олачагсан бу дүнја кими
Мән сәнә торпагла говушачағам!

МӘН БУНА МӘҲӘББӘТ ДЕМӘРӘМ ДАҲА

Севдалы күнләрим архада галыр,
Кечирәм шүбһәләр хијабанындан.
Нараһат дүјғулар, һиссләр гочалыр,
Јухум чәкилмәјир хоруз банындан
Севки олан јердә нә ағыл, чаным
Мәчнун олмазды ки,

Мәчнун ағылла?!

Илк ешгин хатирә јағышы алтда
Лап дәли олурам инан аллаһа.
Өтәри истәкләр варса һәјатда,
Мән буна мәһәббәт демәрәм даһа.

Үст-үстә јығылар, бир гыз гәлбинә,
Јарымчыг мәһәббәт мәчәралары.
Кәл инди оғулсан ону арашдыр,
Јаддаша јазылан бир өмрү чашдыр.

Дағылмыш издивач базары үстән,
Өлмүш һәсрәтләрин мәзары үстән
Вахтыны кечириб јашаја билсән,
Бир тәзә мәһәббәт башлаја билсән,
Мән буна мәһәббәт демәрәм даһа.

* * *

Һәр кедән тәәссүф аддымларыјла,
Бир үрәк мәһәббәт ајрылыр чандан
Даралыр севкинин сыныг мејданы
Чәтиндир саф чыхмаг бу имтаһандан
Гәлбим гызлар үчүн сынаг мејданы
Кизли мәһәббәтләр, хәлвәти зәнкләр
Јүз јерә бөлүнүб даш олан үрәк
Тәзәдән бу һаггы газанар баһа
Дағылсын фикримә кәлән планлар
Мән буна мәһәббәт демәрәм даһа.

* * *

Гашлары, көзләри, тәбәссүмләри,
Нә гәдәр јаддаша јүкләмәк олар.
Јалан севкиләрин һавасы үстә
Бир өмрү нә гәдәр көкләмәк олар.
Јарыб сазағыны гарлы гышларын,
Киминсә илк севки додагларыјла
Гајыдыр өзүмә јалварышларым.
Сабаһа бир тәмиз өмүрәм даһа.
Бу һәвәс әријән гара бәнзәсә,
Мән буна мәһәббәт демәрәм даһа!

* * *

Арзулар чеврилсә мискин һәјата,
Көрүшләр—гүссәли експоната
Һәр өтән севкидән хатирә јығыб,
Үрәји музејә чевирмәк олса

Тәмизлик һејкәли илк мәһәббәти,
 Шаһлыг зирвәсиндән девирмәк олса
 Гәлбинин хатирә салонларында,
 Икинчи бир адам тапсан анмаға,
 Долашыб илк ешгин чығырларында,
 Үрәк дә башласа парчаланмаға,
 Мән буна мәһәббәт демәрәм даһа!
 Мән буна мәһәббәт демәрәм даһа!

Г Ы З Л А Р Ы Н

(Нағлә)

Һансы көздән көз көтүрдү бу очаг,
 Јаз мөвсүмү кәлди, һачан, гызларын?!
 Индән белә күзкүләнмәк олачаг
 Иши-күчү ахшамачан гызларын!

Сәһркарлыг о көзләрдә, бәли, вар.
 Сүбут кәзмә, Мәчнун кими «дәли» вар
 Ја таледә, ја илһамда әли вар.
 Өз-өзүнә ишыгсачан гызларын.

Мө'чүзәми гоша нарын дәјмәси
 Гој Вагифин хатиринә дәјмәсин.
 Мән олајдым јахасынын дүјмәси
 Синәсини күләк ачан гызларын.

Кәлишинә күл-чичәкләр дәрилсин,
 Көрүшүнә гоша голлар кәрилсин.
 Халы олуб ајағына сәрилсин, —
 Ев-ешијим, һәјәт-бачам гызларын!

Елчи кәлсин, үстүнә күн сачылсын,
 Вермәсәләр «көтүрүлүб гачылсын»,
 Көрүм елә бәхти, күнү ачылсын —
 Өз бәхтинә көнүл ачан гызларын!

Көзәлликдә һәрәси бир сонады
 О соналар ешгимизи сынады,
 Нә јахшы ки, инди чоһу анады
 Дүнән бизи гојуб гачан гызларын!

ИКИ ГҮТБ

Һачан бу дүнјаја кәлмишәм көрән,
 Илк ешгим нә заман чыхыб әлимдән.
 Нә заман гочалыб әлдән дүшмүшәм,
 Нәјатым нә заман кечиб өлүмдән?
 Гол кими ајрылдым һачан ахындан —
 Бу һәм чохдан олуб,
 һәм дә јахындан.

Ашарды күнләри, әј тәпәләри,
 Учалыб кедәрди өнүндә ил—дағ.
 Јанарды фикринин ишыг шамлары,
 Бир көрпә дә варды хәјаллы, шылтаг
 Тутарды жүкүнү гыш ахшамлары
 Килас гурусундан, армуд гахындан —
 Бу һәм чохдан олуб,
 һәм дә јахындан.

Бир ана гушағы — исти бухары,
 Бир дә ки, һәсрәтин гыш узунлуғу.
 Гајғылы бир өмрүн додагларындан
 Руһума, гәлбимә чиләниб јуху,

Кеч каһ ахшамындан,
каһ сабаһындан, —
Бу һәм чохдан олуб,
һәм дә јахындан.

Кәләһ баһарлара үмид бәсләјим,
Онсуз да Сараны селләр апарыб.
Бу јаз совушубдур,
бу јаз кечибдир,
Мән кими чағырым, кими сәсләјим?
Сәсим күләкләр, јелләр апарыб.
Һачан јер үзүндән Араз кечибдир
Һачан бухарланыб Араз аһындан?!
Бу һәм чохдан олуб,
һәм дә јахындан.

Севкили күндүзләр гајғылананда,
Севкисиз кечәләр јухусуз олуб.
Мәним башабәлә чылғынлығымдан
Нечә мәһәббәтләр уғурсуз олуб.
Көрән нечә көнүл сындырмышам мән?!
Диз чөкүм өнүндә
Ешт илаһәси,
Күнаһсыз гәлбимин кеч күнаһындан,
Бу һәм чохдан олуб,
һәм дә јахындан...

Пәришан өмрүмә бахма гыјгачы
Һәјатым чәннәтин бағы дејил ки?!
Кимин учбатындан ағартдым сачы,
Бәхтимди, сачымын ағы дејил ки?!

Бах мәним өмрүмә, гәлбимә бахма,
Сыныб о евчијәз, учуб о дахма,
Вүсәл күнләрим башыма гахма —
Өмрүмүн севилән чағы дејил ки?!

Вүсәлла һичранын јолу бир гарыш,
Кимин хејринәдир көрән бу јарыш,
Сәнә дејәммәрәм барышма, барыш,
Ич бу мәһәббәти ағы дејил ки?!

Әлиһи әлимдән нијә үзүрсән
Бир ешгин сәдагәт өмрүнү сүр сән.
Көзүмүн ишығы, кимдән күсүрсән,
Көрдүјүн Мәммәдди, јағы дејил ки?!

НӘЈИНӘ КӘРӘК...

Даһа мән сәнинчүн кечилмиш јолам,
Охунмуш китабам, дәрилмиш чичәк.
Дөнүб индән белә лап гызыл олам
Ја ки, даш парчасы нәјинә кәрәк.

Ахы, һәр чичәјин өмрү бир дәрим,
Көксүндә нар кими јетишиб үрәк.
Нәјинә кәрәкдир јоргун әлләрим
Далғын хәјалларым нәјинә кәрәк.

Чатар гулағына узаг сорағым
Јахын үлфәтимин дәрдини аз чәк.
Нәјинә кәрәкдир солан јанағым
Солухан додағым нәјинә кәрәк?

Гыјма гисмәтинин о јаз өмрүнү,
Дујма бир шаирин ајаз өмрүнү,
Һарда гочалмышам, нәјинә кәрәк.

Гыјма мәнәббәтин чаван чағына,
Пајыз һәсрәт чәкәр јаз јарпағына
Өлмүшәм, галмышам нәјинә кәрәк,
Һарда гочалмышам нәјинә кәрәк!

АЈ БИЗИМ КҮНЛӘРИН КӨЗӘЛ ГЫЗЛАРЫ

Ај бизим күнләрин көзәл гызлары
Бәлкә дә сиз мәни дуја биләрдиз.
Бу јаш сәрһәдини,

гардаш һәддини

Әл-үз дәсмалы тәк јуја биләрдиз.
Амма,

нәјим вар јолундан сизи сахлаја
Бир көзәл, илаһи һисс габаглаја.
Бу сач да башымда дуруш кәтирмир
Бу бығ да вәфасыз ағарыр даһа.
Елә бил бир заман гыз гәјтармыјыб
Дуруб арсыз-арсыз ағарыр даһа.
Сөнүк көзләрим дә әзәлки дејил
Сојуг сөзләрим дә әзәлки дејил.
Тәк бирчә үрәјим һәммин-һәминди
О да ки, о да ки, көзә көрүнмәз,
Нә иллаһ еләсәм сизә көрүнмәз.
Бу һиссиз дүнја да чылпаг галыбды
Көзәллик донуну кејиндирән јох.
Көзүндән дүшмүшәм мән бу дүнјанын
Мәнә бу дүнјаны бәјәндирән јох.
Даһа өјүнән јох, өјүндүрән јох.

Нә дәрдимдән өлән,
нә дәрд бәләним
Өнүмдә додағы сәјријиб әсән
Арзуја тәләсән, ешгә тәләсән
Сабаһа сәсләјән бир кимсәнәм јох.
Бизим арамыздан јаш ајрылығы,
Бизим арамызда
мәнәм, сәнәм јох.

Һардады мән севән,

мәни севәнләр

Чох да өзүнүзлә өјүнмәјин һа
Ај бизим күнләрин көзәл гызлары
Бизим илләрин дә гызлары варды,
Ширин нәғмә кими битди, гуртарды,
Ата евләриндән әр евләринә
Назлана-назлана кетди, гуртарды.
Арзулар гојнундан дағ чајы кими
Гәјғылар гојнуна јетди, гуртарды
Инди һа чағырым, кери сәсләјим
Чыхан әлдән чыхды,

итди, гуртарды...

О һансы бағды ки, күлү солмасын
Вахтсыз солдуғумдан дәрдем, килејәм.
Молла Нәсрәддинин иши олмасын
Чаванлыг көрдүм ки, чаванлыг дејәм.
Әввәли дејүшә дүшүб өмрүмүн
Гәјғыдан касадам,

сүддән јанығам

Елә бәд кәлиб ки, доғулдуғум күн
Сонра да гојмајыб бир јана чыхам.
Өмрү кечирмишәм һарај-һәширсиз
Ај бизим күнләрин көзәл гызлары
Гојмурсуз гахылыб ишими көрәм,
Елә бил мәнимлә дүшүб ачыға
Сиз дә бир тәрәфдән көзәлләширсиз.

Сиз еј јашыдларым.

 һардасыңыз һеј
Бизи күрсүлөрдөн сыхышдырды ки
Севилән шаирләр, севән шаирләр
Пырпыз кәкилини јана дарајыб
Гызлара хош кәлән чаван шаирләр.

Бахар үзүмүзә охучу дик-дик
Бахар, үстүмүзә алгыш әләнмәз.
Биз ки, гафијәсиз мисра кимијик
Даһа ешгимиз дә гафијәләнмәз.

Јанашы јашајыр бүтүн нәсилләр
Бир евдә ушаг вар, гыз вар, гары вар,
Заманын позулмаз јаш гатары вар
Јахшы ки, һәр нәслин тај-тушлары вар.

Көзүмдә бир даһа учалды мәним
Әллини, алтмышы аша биләнләр
Дүнәнин мәнәббәт өмрүнү алыб
Сабаһын өмрүнә гоша биләнләр.

Ај бизим күнләрин көзәл гызлары
Бәлкә дә сиз мәни дуја билдиниз.
Бу јаш сәрһәдини,

 гардаш һәддини,
Јуја билмәдиниз,
 јуја билдиниз?

ИСТӘК

О гыз атасыны чох истәјирди,
О гыз анасыны чох истәјирди.
Көрәсән һансыны чох истәјирди?
Һәлә гардаш нәји, бачы нәјијди?
Бу истәк һәләлик сүд истәјијди.
Бу истәк һәләлик ад истәјијди.
От көкү үстүндә битәр дејибләр
Бу көк истәјијди, от истәјијди.
Бу һәлә анадан һазыр мәнәббәт
Үлви истәкләрин кәләчәјијди.
Бу севки дејилди, бу истәк иди.
Һәр гәлбин түкәнмәз арзусу варды
Ана сорушарды, ата сусарды.
Ата сорушарды, ана сусарды.
— Бир де истәјирсән мәни нә бојда?
Гуш кими голуну јана ачарды.
Ачыб кестәрәрди бу дүнја бојда
Һәлә бу дүнјаја мејл салмамыш
Мәнәббәт өлчүсү дүнјајды гызын
Талеји үзүнә күн ајды гызын.
Бу истәк һәләлик сүд истәјијди.
Ондан хәбәрсиз,
Кәнчлик јолларында јол көзләјәни
Өзкә истәјијди, јад истәјијди.
О гыз јол кедирди үзү баһара.
Һарады, кимәди ешгин үнваны?
Ким билир, ја гисмәт көрәк дејирсән.
Чыхаг илк көрүшә кедән јоллара
Сорушаг сән кими чох истәјирсән.

БИЛМЭДИМ

Күсүб кетдин, дуруб бахдым узагдан
Нэ јалвара, нэ диндирэ билмэдим.
Ешгин-андын варлығымда о вахтдан
Дөнөчәкмиш кизли сиррә билмэдим.

Јаз совушуб а јамачым, а јалым,
Һардан сизә тәзә күнәш, ај алым.
Јердән көјә ганадланан хәјалым
Енәчәкмиш көйдән јерә билмэдим.

Дағда, дашда гојуб кәлдим үрәји,
Ғуру чисмим торпағларын кәрәји.
Үстүмүзү вахтын сојуг күләји
Алачағмыш бирдән-бирә, билмэдим.

Сәнсиз мәнәм көзләринә ган даман
Өтән өтдү нәјә јетәр анд-аман.
Ешгим сәни учалтмышды бир заман
Өзүм сәни севиндирә билмэдим.

МӘНИ ЈАШАМАҒА ҒОЈМАЗ БУ ДҮНЈА...

Мәни јашамаға ғојмаз бу дүнја,
Өлүб кедәсијәм һәсрәт ичиндә.
Ғәлбимдән кечәни дујмаз бу дүнја,
Сирринә даларам ғејрәт ичиндә...

Бир оғул тоју вар, бир ана чатмаз,
Бир өмрүн севинчи бир ана чатмаз,

Әлим даға чатмаз, арана чатмаз,
Боғулуб ғаларам ғејрәт ичиндә.

Бағышла Мәммәди, ај ана кәндим,
Сәндән ајрылалы битиб түкәндим.
Кедиб узағларда бир јар бәјәндим,
Чүрүтдү өмрүмү хиффәт ичиндә.

СӘНДӘН О ТӘРӘФӘ...

Сәндән о тәрәфә ушаг күнләрим,
Ајларым, илләрим башлы-башына.
Пајызлы, баһарлы көч јолу кими
Арана дашынар, даға дашынар.

Дедин: — кәл көрүшәк, кеч сынағымда
Сән бәлкә тәлејин јердә әлијдин,
Ширин арзуларын кәһнакәлијди?!
Де, нечә нәфәрик биз бу ағылла,
Јатмышдыг, билмирдик ајылмалыјыг.
Ким билир нә заман,

Һарда көрүшдүк, —
Көрүшдүк, демәли ајрылмалыјдыг.

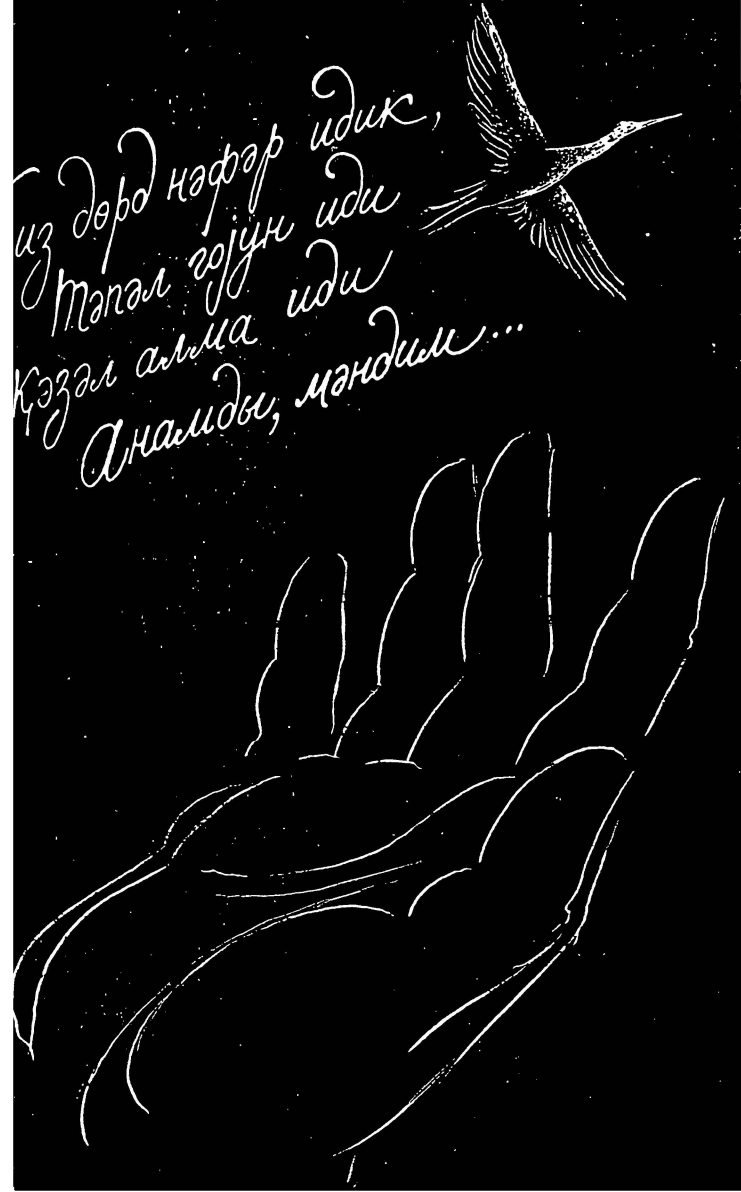
Бу нә сәхавәтди, көрәнләр чашар,
Бир јазда бу гәдәр күл-чичәк олмаз.
Бир јаваш, күнәшин көзү ғамашар,
Дүнјаны бу гәдәр дәјишмәк олмаз.

Сәндән о тәрәфә нағыл күнләрим,
Көстәр гүдрәтини, вар исә күчүн.

Гајтар о гэлбими ојнадан сели,
Бир дэ дамарымы дағыдан күчү.

Сэндэн о тэрэфэ... бир дэ ја гисмэт,
Сэндэн о тэрэфэ кетмэк истэрэм.
Сэндэн о тэрэфэ, а көјэрэн јаз,
Сэндэн о тэрэфэ, ај илк мәнәббәт!

1975

МҮГЭДДЭС КЭДЭР

(п о е м а)

Анам Күлзарын
әзиз хатирәсинә.

Биз дөрд нәфәр идик.
Тәпәл гојун иди
Кәзәл алма иди,
анамды, мәндим.
Кәләчәк һәјатын хатирәсинә
Бизи атмышдылар јер күрәсинә.
Анам көзәллијин кәлинлијиди
Алма мешәләрин пөһрәлијиди.
Мән исә бәшәрин көрпәлијидим,
Вахтыңыз оlanda сыхын бир мәни
бир көрүн нәјәм?!
— Ана чөрәјијәм,
алма ширәсијәм, гојун сүдүјәм.

Киминсә башына кәлмишди һава
Јаман гарышмышды дүнјанын башы.
Дүнјаја таун тәк дүшмүшдү дава
Ода галамышды јары-јолдашы.

Һаны бәдирләнмиш бир парча күнәш,
Дүнја да дајаныб күман јериндә.
Һаны зәмиләрин сары севинчи
Бир шенлик галмајыб хырман јериндә...

Аллаһ сәнә инсаф версин, ај оғул
Нијә гырдын белими,
Демәдимми, сәнә кәлсә,
Мәнә көндәр өлүмү.
Арзуларым охланды,
Үмидләрим охланды.
Бә беләми данышмышдыг
Нијә поздун, оғул, анды.
Ај һәзәрәт, ај чамаат,
мәним оғлум бир оғланды,
Икичә көз кәрәк иди баха она.
Әлим чатмаз, үнүм јетмәз
даһа она.
Сәнсиз оғул, ағ күнүмүз гараланды,
гара күнүм ағыланды.
Анан өлсүн ах, ај бала,
Нә мән өлмүш өләсијәм,
Нә бу дүнја дағыланды...

БУ ЕЛӘ ВАХТ ИДИ КИ...

Күн көзүнү дикәрди јерләрә сәһәр-сәһәр,
Јаваш-јаваш ганады сынарды думанларын.
Бошу-бошундан кечән чајлар дириләрдиләр,
Күчү ахыб кәләрди гоша дәјирманларын.

Бу елә вахт иди ки, анамын ач тутары
Чөлдә киши јеринә котана маң тутарды.
Арыг өкүзләр гоча,
Һөјүш торпагдан гопан кәлтәнләр архамызча
Төкүләрди дән кәзән гара гарғалар кими,

Бу елә вахт иди ки, јаза бир гарыш галар,
Гыш гајыдыб кедәрди кәлдији јоллар боју.
Күнәш чыхмышды ишә,

шәфәгләрин изинә
дүшмүшдү бузлу чајлар,
арылар, гарышгалар.

Гәфил гәһәтлик бизи даға-даша саланда,
Нәмли сүнбүл гылчыгы, дашы хамырлајарды
Ил гураглыг кечәндә, чөлдән дән азаланда
Дәһнәдән су кәсиләр, дашлар мамырлајарды...
Һава гаранлыглашар, һава ағарчыглашар,
Чувап дағарчыглашар,

додаглар барлыјарды...

Нәјди ахы күнаһы?

киши ајагларына,
көһлән дырнагларына
синәси һәсрәт галан

вәһши дағ күлләриндә әријән чығырларын?
Јаван чөрәјә һәсрәт ушагларын нәдәнсә
Дөзүмү бөјүк иди, чыхмазды чынгырларын.
Дул галмышды аналар

чапанча гыз јашында,

Онда доста, гоһума әрк еләмәк чәтинди.
Дәјирманлар ач галан о илләрин гышындан
Нечә саламат чыхдыг дәрк еләмәк чәтинди.
Гыш кәләр, о гышлары јада салар, ај ана,
Үшүдәр хәјалымы, тәзәләјәр дәрдимин.
Бир суалдан асылы галмышам отуз илди:
Өмрүнүн сонуначан дајаныб кишијана
Дул галыб јашамаға

атам таб едәрдимин?!

Мәни баба јурдуна гајым-гәдим еләјән,
Көрпә әлимдән тутуб
Бу дүнјаја, бу јерә;

елә тәгдим еләјән
руһу мүгәддәс анам,

Үнваныма јағарса

јаған алгышлар сәнин,

Көрүшүмә кәләрсә күлләр-чичәкләр сәнин,
Кәлишимә ачылан бүтүн үрәкләр сәнин
Чијнимдәдир уғурлу-бәрәкәт әлин, ана.
Кәзәри һејкәлинәм —

мәнәм һејкәлин, ана!

АНА ӘЛЛӘРИ

Күнәши јайлыг кими

башына өртәрди анам

Күнәшин јердә битән

Сүнбүл шәфәгләриндән

үзү-көзү пөртәрди.

Јерин гызыл сачыны

Бичәрди бәндәм-бәндәм.

Вағам олан зәмиләр

Уғунарды, кедәрди:

— Әл вурма, һимә бәндәм...

Иши башындан ашарды анамын

Ахшам дүшүб

әл-ајағына долашарды анамы

Сәһәр дә, бириси күн дә белә

Күндә белә, күндә белә...

Габарлар бармағына

Тахылан үзүк олуб.

Өз зәһмәти бир јана

Дөјүшләрә јолланан

Атамын зәһмәти дә

Бу әлләрә јүк олуб.

Бу әлләр од көтүрүб
Бу әлләр су көтүрүб
Бизә ағ күн кәтирән
Ағ әлләр,

 јумшаг әлләр
Ағлығыны итириб.
О әлләрин һәр јери
Аяздан чат-чат олуб
Итирдији гара күн
Тапдығы һәјат олуб
О, истијә дүшүбдүр,
О, сојуға дүшүбдүр,
Үстүнү шахта алан
Күл кими бүрүшүбдүр.
Кәзәндә күрәјимдә
Даға дөнүб үрәјим
Һеч билмирәм онлара
Ана әлләри дејим,
Ата әлләри дејим.

* * *

Мәним анам гызыл буғда зәмисијди,
 долан баһар сәмасыјды,
 јахшылығын симасыјды.
Доғрулуға тәрәзијди мәним анам,
Һәгигәтин ағ јолунда
Көзүјлә од көрәсијди мәним анам.
Бир јахшылыг тохумујду, сәпилмишди
 үрәкләрә.
Тарлалара, зәмиләрә, күләкләрә —
Дүнјанын бир зәррәсијди мәним анам!
Бүтүн бу јер күрәсијди мәним анам.

МӘН ҺАҢСЫ ЈОЛЛАРЫ КЕЧИБ КӘЛМИШӘМ

Дава гуртармышды, гәм сојумушду
Тәзәчә гојурдуг дашы-даш үстә.
Аналы-балалы көз дикдик јола
Заман јаралара үмид бағлады
Ил дә ки кәтирди јашы-јаш үстә.
Беләчә... Баһара јәј гарышырды
Анам арзуларын көрүш јеријди,
Дизләри башыма балыш оларды
Евимизин бача ышыгыңдан
Һәсрәт нағыллара ај гарышырды...
Һардаса,
Һардаса, зәһмли бир ата варды
Јоллары, изләри зәһми басарды
Анам чүрүјүрдү онун учундан.
Атам мәнзил кәсәр, чәбһә јарарды
Кечәрди өмрүмүн јаз јухусундан...

(Ата һәсрәтијлә үрәкдир сусан,
Дејим акаһ олсун дәрдим һамыја.
Сорушан оlanda кимин оғлусан
Анамын адыны — вердим һамыја).

Ајын һәфтәбашы — базар күнләри
Гаршы јамачдакы дағ јолларында
Бир һарај гопарды, ат кишнәјәрди
Анам алышмышды бу јаныг сәсә
Итириб-тапырды елә бил нәсә
Каһ јаш ахыдарды, каһ диншәјәрди.
Атамдан анама әманәт галан
О јеткин муразлы, јорға јеришли
Көһләни кимәсә сатмышды анам
Јолларда, изләрдә чилов кәмириб
Даһа ипә-сапа јатмырды көһлән.
О тәзә саһиби дәли Күрәни

Бизэ чатар-чатмаз мѣмизлѣјерди.
 Кѣлѣн дѣлисијди таныш јерлѣрин
 Кѣјѣ зѣнчир салан кишнѣртисијлѣ
 Анамы нѣр дѣфѣ тѣннизлѣјерди...
 Ким ону ајырыб ѳз јувасындан
 Ким таныш јоллары чѣпѣрлѣјибдир?!
 Бир базар кѣлѣнин сѣси кѣлмѣди,
 Сонрадан ѳјрѣндик: ат чѣрлѣјибдир.

О иллѣр атамын палы-палтары
 Дѣјишиб чѣрѣјѣ, уна дѣнүрдү.
 Гуру ад галмышды атамдан мѣнѣ
 Бир ѳзиз ѳманѣт, јадикар кими
 Анам горумушду мѣнѣ бу ады
 Киши гејрѣтијлѣ, гадын ѣлијлѣ.

Башы гарышмышды гајғыларыјла
 Анам јер шумлајыр, хырман дѣјүрдү.
 Иллѣрин үстүндѣн ашыб кѣлирдик
 Бүтүн јолларыјла, чығырларыјла
 Биз бинѣ тутурдуг, кѣнд бѣјүјүрдү.

Дамазлыг салмышды ѣлинѣ анам
 От басмыш чығырла нѣрај-нѣширлѣ
 Елин сүрүсүндѣн ајрылыб ахшам
 Мѣлѣјѣ-мѣлѣјѣ гачыб кѣлѣрди
 Тѣпѣлин тѣпѣлчѣ баласы варды
 Дуз кими јаларды ону кѣрѣндѣ,
 (Бѣлѣчѣ... ѣкиндѣн-бичиндѣн дѣнѣн
 Анамын үстүнѣ гачардым мѣн дѣ,)
 Дѣрд ганыб, дил билир елѣ бил тѣпѣл
 Доғуб-тѣрѣјирди илбѣил тѣпѣл.
 Ана јанғылыјды — мѣлѣр, мѣлѣрди.
 Сүрү јаратмышды балаларындан
 ѳзү дѣ нѣмишѣ ѳндѣ кѣлѣрди...

...Тѣзѣ мѣлѣмиздѣ ағач адына
 Бир ағач варыјды — кол алмасыјды
 Мејвѣси јамјашыл, дады ачыјды
 Намы дѣјирди ки, кѣзѣл алмады.
 Бир пајыз мѣчүзѣ баш верди амма
 Урасы варыјды бүкрүмлѣриндѣ
 Сарала-сарала галмышды, дѣрдим
 Анам једи, дѣди: кѣзѣл алмады.
 (Онлар ки, анама ана-бачыјды)
 Илбѣил артырды алма барыны
 Дѣнмүшдү чѣфакеш инсана санки
 Варыны-јохуну ѣсиркѣмирди,
 ѳјиб-сындырырды будагларыны.

Нѣчѣ охшајырды анам онлары
 Дѣрд ганан, дил билѣн јолдашы кими:
 — Доғ, а тѣпѣл гојун, јѣтиш, ај алма!
 Баламын дадына јѣтиш, ај аллаһ!
 Тѣбиѣт анамын сирдашы кими —
 Газанч газанырды, күмѣ јапырды
 Евимиз тѣзѣчѣ бинѣ тапырды.

КҮНЛӘРИН БИРИНДѢ

Күнлѣрин бириндѣ нѣчѣ олдуса,
 ѳмрүнү анама тапшырды тѣпѣл.
 О күн ѣли ѣсди гѣссаб Алынын
 Гыјыб боғазына бычаг чѣкмѣди.
 Ким билир биз нѣчѣ батмышдыг јаса
 ѳтиндѣн дилинѣ вурмады анам
 Јоллар ајрычында галдыг мѣѣттѣл
 ...Кѣчѣјди... Гејзлѣ јағырды долу
 Анамын гѣлбинѣ даммышды нѣсѣ,
 О нѣ курултујду кѣлирди бағдан?
 Бир кѣз гырпымында гачдыг бу сѣсѣ

Жериндә көрмәдик кәзәл алманы, —
Анамын өнүндә күнаһкар кими
Җыхылыб галмышды торпағын үстә.
Әлләри гојнунда бахырды анам...
Будаг дөзүб дурду пайыза гәдәр
Горујуб сахлады мејвәләрини
Сонра тәлејијлә барышды алма.
Гыјмадыг јандыраг гол-будағыны
Чүрүјуб торпага гарышды алма.
Жерин нурла долсун, ај тәпәл гојун,
Жерин нурла долсун, ај кәзәл алма!
Азды бәсләдијим мәһәббәт сизә
Анамын адындан рәһмәт сизә,
Атамын адындан рәһмәт сизә!

Јолун ортасында тәк галды анам.
Дөзмәзди ким олса онун јеринә.
Түстүсү дүз чыхды ата јурдунун
Арада елчилик едән чоһ олду
Тохуна билмәди бир јад нәфәси,
Бизим евимизин һәндәвәринә.

Атам чәһһәләрдән кери дөнмәди
Интизар одуна јанды бир өмүр.
Анам күмүлдәнди хәлвәти-ашкар;
— Әр нәјимә кәрәк оғлума шүкүр
Одур, оғлум, гызым, ганадым, голум.
Арада галмады зарафатындан:
— Күнләрин бириндә атан гајытса
(Көрән нә оларды о күнүн ады)
Мәни гоча көрүб хошу кәлмәсә
Ајрылсаг,

киминлә кедәрсән, оғлум!
О белә дејирди көз јашында да,
30 јашында да, 40 јашында да.

Үчү дә ишләјиб дүшмүшдү әлдән
Үч бөјүк ананын өвладыјам мән
Вахтыңыз оlanda сыхын бир мәни
Көрүн бир нәјәм,
алма ширәсијәм,
ана чөрәјијәм,
гојун сүдүјәм.

БАҲАРА КЕДИРДИК, ҮЗҮ БАҲАРА

...Һардан ахыб кәлди бу гәфил севинч
Бу күн үстүмүзә дүшмүшдү һардан?!
Көчәри севинчләр учуб кәлирдн
Совушан илләрдән, кәлән баһардан
Кечәни јатмаздыг биз ана-бала
Чыраг да кешикчи оларды бизә.
Бирдән јалан олар, јуху олар бу
Һәр кечә јатанда јухума кәлән
Ајагы чәкмәли, дөшү нишанлы
Севинч атам кими јох олуб кедәр
Мән һа бу севинчи тутмаг нстәрәм
Вар едә билмәрәм јох, бу јохлуғу.

Гөвсү-гүзәһ иди сәһәри дүнја
Бир күн дүшмүшдү ки, ишыглы, парлаг
Тарлаја, мәктәбә кедән јоллара
Баһара кедирдик, үзү баһара.

Өмрүн баһар ајы кәлди јетишди
Сонра јаваш-јаваш үз тутдуг јаја.
Башы гарышмышды анамын јаман
Јоллары, изләри һачаланырды
Бири зәмиләрә, бири тарлаја.
Јолун үст јанында јаз алағыјды
Шеһли зәмиләрә нур әләнирди.

Көз-көз алышырды сары чичөклөр
Көзлөр шәфәгләрлә сүрмәләнирди.
Тәзә арзуларла вурурду үрәк
Көрән нә олмушду, ахы, нә ишди,
Атамын кетдији чәбһә јолу тәк
Әјнимиз, башымыз дәјишмәмишди.

Гаршы јамачдакы тәпә башындан
Тахыл совурурду ганады јелин.
Јајлыг јелләјирди хырман јерләри
Талада чичөкләр далғаланырды
Көрпә чүјүрләрин күман јерләри...

Бир тәзә чанланма кәлмишди кәндә
Ја бајрам күнләри,
Ја да ки, чаванлар әскәр кедәндә.
Ахарды јоллара севинч карваны,
Гатыны ачарды Рәсул кишинин
Сандыгда гат кәсэн зарафатлары.
Чаванлар су кими сүздүрәдиләр
Синәси готазлы кәһәр атлары.
Адамлар хырмана јығышардылар
Ал-јашыл чаларды гаршы јамачлар
Таһир күч кәләрди гара зурнаја,
Гара көјнәјиндән чыхарды сазлар.
Бирчә бахышлара бахан олајды
Ахыб төкүләрди ширин муразлар.
Севинч ишләјәрди иликләринә
Севинч бүрүјәрди кәнди бир аздан...
Ахшамы өтүрәр, күнү гаршылар,
Күзкүјә дөнәрди күнәгаршылар
Гочалар јолларда фикрә даларды...
Көрпүләр кечәрди аддамачлары
Узаг обалара јол чәкилирди.
Алгыш еләјирди бизә бир гары

Оғулсуз гочаја ев тикилирди.
Артыб чохалырды пајыз тојлары
Тәртәзә өмүрләр гошалашырды.
Мәнә охшадырды анам онлары
Көксүндә арзулар ашыб-дашырды.

НИКАРАН АНАМ

Атамын кетдији дәјүш јолунда
Көзүнү итириб
Көз јашларыјла.
Кәриб синәсини сипәр едибдир,
Ана гајғысыны чәпәр едибдир —
Нечә јол борч алыб өлүмдән мәни.
Сонра нечә олду?
Үз тутдум шәһәрә шәһрәт далынча:
Өлүмү јолундан гајтаран анам
Гајтара билмәди јолумдан мәни
Һачандыр мән она, о, мәнә һәсрәт —
Көрүн үрәкләрин нәдир истәји:
Мән ондан бешиллик,
Ониллик мөһләт,
О мөндән бир сағлыг, сәда истәјир.
Оғуллар кәндләрдән чәкилиб кәлир.
Кәндләрдә нә гәдәр аналар галыб
Совгат әвәзинә, оғул јеринә
Гајғылар, гајғылар үстән
Зәрфләрин гојнуна бүкүлүб кәлир.

Јенә јухусуна јағыб јағыш, гар,
Јенә үрәјиндә јүз нискили вар.
Гәзетләр дүнјадан нә јазачаглар
Дикторлар дүнјадан нә дејәчөкләр,
Сәһәр сәксәкәли галхыб ојанар,

Кечэлэр кеч јатан никаран анам
Бирчә мәнә көрә
Бүтүн бу дүнјадан никаран анам.

Үмид сәс верирди онун сәсинә
Арзудан илк сораг алмышды анам
Оғул әвәзинә, гыз әвәзинә
Атамын јурдунда галмышды анам

Тохум кими о чүрүдү
Мән көјәрдим
О, јемәзди...
мән ичәрдим,
мән јејәрдим,

мән кејәрдим.

Јата билмәдијим кечәләрде
гәфил кәлән јуху кими
Билмәдим өлүмүн кәлдијини
Һеч хәбәр дә тутаммадым.
Көрүн нечә доғмалашды

өлүм мәнә,

Көрүн нечә јахынлашды
өлүм мәнә.

Чанһачаныг өлүм илә
Мән өлүмдән јапышмышам
көзүм илә, элим илә
Ја мәни дә апар, өлүм,
ја анамы бурахмарам.

Бурахмарам,
бу-рах-марам. Бурахмара...

Инсаф һара,
бу инсафсыз өлүм һара?!

Һај-мачалда јадынамы дүшүрдү ки,
чалынмамыш оғул тоју,
алынмамыш гыз вәдәси

булунмамыш нечә мәтләб
јашанмамыш нечә күн, ај,
Нечә тәзә сабаһ илә
Башланачаг нечә дүнја
јетим галыр.

Сон анында ешитмирди о һеч кәси
Көзләриндә, нәфәсиндә
Бир бахымлыг, бир удумлуг,
бир видалыг

ачы һәјат хатирәси...
Вурушурдуг өлүм илә...
чәкирдиләр мәни кери
бағырырдым,

Мән олмајан аллаһы да
Көмәјимә чағырырдым.
(Аллаһ кимә көмәк олуб
Анама да көмәк ола?
Бәлкә өлүм сәфәриндән мүвәггәти
Мәним гәфил фәрјадларым гајтарырды,
ону кери.

Ајылырды көзләриндә үмид јери
Ана, ана фәрјадыма
Дили тутар, дили тутмаз «чан» дејирди.
Сон анында ешитмирди о һеч кәси,
Сон анында танымырды о һеч кәси
Өлүмүн о дүнјасындан,
Һәјатын бу дүнјасына
Фәрјад чәкән бала үчүн
тәсәлліјди ана сәси.

Өлүм јахын дүшмәмишди
Бу мүгәддәс мәһәббәтә,
бу бәшәри доғмалыға...

Бәдәниндә дәјиширди, дөнүрдү һәјат,
Биләкләри бир гурумуш гамчы сапыјды.

Көзлөрүндө өлкүн-өлкүн сөнүрдү һәјат,
Бахышлары өлүм үчүн ачыг гапыјды.
Дар ајагда таб еләмөз ахы һәр адам,
Көзлөрүмдән јаш ахытды эәиф ирадәм,
Көзлөрүмдән көзлөрүнә горху кечирдим.

Дага бахды, даша бахды:
Киди дүнја башдан-баша
јашамагды.

Көзлөрүнә, нә јерләшәр,
Гәлбинә нә сығардыс
јығды, јығды

Бахышыјла о бизимлә видалашды...
Әбәдијјәт сәрһәдини вуруб ашды..
Ән кәдәрли, ән күләкли бир ај олду
мај—мәнимчин

Јер үзүнә сәда салан
хәбәрләрин көзү јашлы,
...мәни гонум-гоншулара,

Тәрк етдији бу дүнјаја тапшырды о.
Јорғун-арғын әлләрини
чарпазладыг
дөшү үстә

Арзулары дуа етди
башы үстә.

Ады галды, саны галды бу дүнјада.
Кетди,

јары чаны галды бу дүнјада.
Әлләринин бири чөлдә,
Көзләринин бири јолда
һәсрәт галды.

Архасынча баха-баха
јана-јана бир кәнд галды.
Бир оғулсуз ана өлдү,
Бир анасыз Мәммәд галды...

ӘБӘДИЈЈӘТ ЈОЛЧУСУ

Бу гәбиристан јолу сәнсиз инан ки,
Гәмли дујғуларла долудур, ана.
Бу ади јол дејил,
өлүмүн санки,
Һәјата узанан голудур, ана.

Сәнсиз тәбиәт дә сусуб елә бил,
Донуб галмышаммы мән өз јеримдә.
Ана, ағыр олан чәназән дејил,
Аналыг һаггындыр чийинләримдә.
Нә дејим һәјатын ганунларына
Көр нијә фәрјадлар гопарырам мән.
Сән мәни дүнјаја кәтирдин, ана.
Сәнисә дүнјадан апарырам мән.

Сән демә, бу имиш ајрылыг, һәсрәт,
Нә сәс вар, нә сәмир, гәмли сүкунәт.

Чилик-чилики олуб төкүлдү сүкут,
Бу нә вәсијјәтди, бу нә адәтди
О мәним көзүмү ачды дүнјаја,
Мән онун көзүнә торпаг әләдим...
Јарым әср бу дүнјанын

севинчинә, кәдәринә ортаг олду мәним
анам.

Торпагы чох севдијиндән
ахыр дөнүб торпаг олду мәним анам.

ЛАДИКАР БАЈАТЫЛАР

Ја мән сиз

Ја мәнли ол, ја мәнсиз,
Мән сәнсиз јашамаздым
Јаша а дүнја мәнсиз!

Алы галды

Јашылы, алы галды.
Оғул тојундан өтрү
Әлим узалы галды.

Бу сәпин

Узун чәкди бу сәпин.
Оғлум евләнән күнү
Мәзарыма су сәпин.

Дән дашысын

Сын даһа, дәндашы, сын.
Мәккә торпағы кезән
Гәбрим үстән дашысын.

ЈЕТИМ БИР ҺАРАЈ ВАР КЭЗЭР ДҮНЈАНЫ

Көзләр дә көз кими јағышла долмуш,
Бу нечә өмүрмүш, бу нечә јолмуш?
Гызлыг јанаглары саралмыш, солмуш,
Кәлин әлләринин һанасы өлмүш.

Өмрүн гүрубунa енди көзләри,
Сөндү арзулары, сөндү көзләри,
Бир чүт көл јеринә дөндү көзләри, —
Сулары соғулмуш, сонасы өлмүш.

Вахтсыз арзуларым бојатдыр, бојат
Вермәз әвәзини нә гоһум, нә јад.
Онсуз бир гәпијә дәјмәз ки, һәјат,
Мәндә јашаса да, мә'насы өлмүш.

Һаны ахтардығым о һәсрәт, һаны?
Демә андырармыш өмүр-күн аны.
Јетим бир һарај вар, кәзир дүнјаны:
— Көрән һарда галды анасы өлмүш!

ҺАРДАСА БИР КӘНД ВАР

Шәһәрләрин сәс-күјүнә, гајғысына,
Мисралара, китаблара гарышдырыб
Унутдуғум бир кәнд дә вар — ана кәнди.
Гәриб-гәриб хатирәмә
Тапшырмышам мән о кәнди
...Гапысына ачар дүшмәз
Дили бағлы бир ев дә вар,
Күлданлары,

күзкүләри,
пәрдәләри

Губарланыб, тор бағлајар.
Данышдырсан фәрјад гопар,
Сығыныбды хатирәләр сүкутунун
галханьна.

Бир јол да вар
Һара дөнсәм, һара кетсәм
Кедиб чатар узаг «ана» кәлмәсинә.
Гоһумларын, гоншуларын
Инсафына бурахдығым
Башсыз галан бир јурд да вар.
Додағымда донуб галан бир сөз дә вар,
Јаныланда бағрым јанар:
Ана, Ана!

ЈОЛЛАР УЗАГЛАШЫБ

Јоллар узаглашыб јоллар јадлашыб,
Јоллар бир бахыша һәсрәт галыбдыр.
Һардаса бир өмүр јолуну чашыб,
Һардаса кимсәсиз бир кәнд галыбдыр.

Орда бир мөзар вар гәми дашлајар,
Нә гәдәр арзулар чүрүјәр орда.
Бир ана тәзәчә лајла башлајар
Бир оғул тәзәчә јеријәр орда.

Ајларын, илләрин дәјишәр һалы,
Сорагмы ахтарар, сәдамы көзләр?!
Анамдан өмүрлү, мәндән вәфалы
Евимиз тәк-тәнһа атамы көзләр.

Гышы бухарланмаз әкин буғундан,
Үмид тохумундан көјәрмәз баһар.
Гәриб дујғуларын сојуглуғундан,
Күнәш дә бу јерә узагдан бахар.

Хәсислик еләмәз пајыз варына,
Киминсә һәсрәти чатладар нары.
Дөзә билмәјирәм көз јашларына,
Нә јаман көврәлиб гоз ағачлары?!
Гәлбими көјнәдән гәфил бир истәк,
Бурда ана дејиб чағырмаг истәр.
Сарала, сарала галан һејвалар
Һејф алар,

замандан,

мәндән һејф алар!

Мән кимәм,

мән нәјәм,

гәриб дүшүнчә,

Кимсәјә кәрәксиз тәнһа бир үрәк.
Бурдан оғул олуб узаг дүшүнчә,
Бурда чинар олуб битәјдим кәрәк

ЕВИНӘ КӘЛИН КӘЛИБ, АНА!

Гара гарылар кими,
Гаранлыглар чәкилир
Евимдән јас дағылыр,
Ишыгдан гаранлығын
Көзүнә ган сағылыр.

Ешидиб тој сәсини,
Јығышыб елин кәлир.
Руһун шад олсун, ана
Евинә кәлин кәлир.

Дејирдин бу арзуму
Јердә гојма, ај оғул,
Евләнмәзсән, өләрәм,
Бу да сәнә дағ олар.
Елә бил үрәјинә
Нәсә дамыбмыш, ана.
Аман аллаһ, белә дә
Үрәјә даммаг олар?!
Јанында үзүм гара,
Үзүнә ағ олмушам
Евләнмәк бу идисә
Ахы, сән сағ оландә
Нижә евләнмәмишәм,
Нижә ахмаг олмушам!

Сојујуб буза дөнәр,
Сәнсиз палаз, бархана.

Бу тој сәси мәнимди,
Мәзарындан галх, ана!

Арзун күл-күл ачылыб
Күл бүрүжүб бағчаны.
Ким тохуна, ким ача
Кәлининин адына
Сән бағлајан боғчаны.

Ушаглар јол көзләјир,
Һамыја ширни пәјла
Оғлумун нәнә пәјы,
Гызымын нәнә пәјы,
Анам лајлај, а лајлај!

Дәрдә бах, өз тојумда
Јанасыјам, јанасы.
Бәј тә'рифи башлајыб
Һардады бәј анасы?!

Сүз сындыра-сындыра
Доста, јада әрк елә,
Чалғычы бәхшиш умур,
Дур, күркүнү силкәлә.

Мәнә сәнсиз көрдүјүм
Бу күнү һалал елә.
Көзләримдән ган дәмәр,
Сүдүнү һалал елә!

Ешидиб тој сәсини,
Јығылыб елин кәлиб.
Руһун шад олсун, ана,
Евинә кәлин кәлиб.

Вер она, кәрәк олар
Нәнәмдән сәнә галан
Вәсијјәти, өјүдү,
Тој өјрәнсин, аналар
Јурду нечә шен едир;
Нечә өвлад бөјүдүр.

Евимдән гәм дағылыр,
Севинч гәми һалајлар.
Оғлумун нәнә пәјы
Гызымын нәнә пәјы
Анам лајлај, а лајлај!

Олду, тојум олду мәнә көз дағы
Өмүрдән сајмарам јох о тојлары.
Атам дөјүшләрдән гајыдыб кәләр,
Анам јери-көјү ојадыб кәләр,
Тез-тез кечирәрәм јуху тојлары.

Һарда өмр еләјир үрәји дүзләр,
Һансы чәмәнләрин гызылды јазы,
Һаны бабаларын үрәји—дүзләр,
Һаны зәмиләрин гызыл дүнјасы?

Кимә мүнтәзирди, узалы голлар?
Кими севиндирир узаглыг, кими
Нијә кәндимизә гајыдан јоллар
Узагды әлчатмаз ушаглыг кими?

Алчалан зирвәми мәнә һај верән,
Јохса ғарталлармы нәфәсдән дүшүб?
Учалмағ һиссимин көһнәлиб көрән?
Јохса чығырлармы һәвәсдән дүшүб?

Бир ана гајытса дүнја үзүнө
Севинч јохсуллуғун дашыны атар.
Тәбиәт һејрәтлә бахар өзүнө,
Күнәш һардан доғар, ај һарда батар?!

Нәјин сојуглуғу кириб араја,
Бир дејин, бу ахар нечә ахарды?
Бу чај әсрләри бөлүб јарыја,
Бу вахт нәсилләри бөлүб јарыја.

Сән демә һејирдән, бәһәрдән кечәр
Ајрылыг кар едәр о нәр кәндләрә.
Шәһрәт чығырлары шәһәрдән кечәр,
Еһтијач јоллары дөнәр кәндләрә.

Ајағым алтында чығырлар килеј
Керијә гајтарын дәли Күрәни.
Кәзирәм анамыз јер күрәсиндә
Ушағлыг пајыма дүшән күрәни.

Тәкләниб, көнүлдән, көздән јајыныб
Арада хәлвәти енәрәм баға.
Һәсрәтдән алышан додағларымы
Тутарам көзләри долан булаға.
Гоча киласлары гучаглајарам,
Бағрыма басарам бир ана кими.
Чопур, кәлә-көтүр көвдәләринә
Үзүмү сүртәрәм дојана кими.
Көзүмдән од јағар омахшыјарам
— Доғ, а тәпәл гојун, јетиш ај алма,
Һардасан, дадыма јетиш, ај аллаһ —
Чијнимә тохунар тутдуғум будаг
Бу о алмадырмы бахыр јоллара
Бу да о бүлбүлдү кәдәр сәсиндә
Бојлана-бојлана донуб галарам

Ҷанлы хатирәләр әһәтәсиндә.
Дајаныб фарағат командасына
Бу да шүј чинарлар — көһнә танышлар.
Ҷәркәләр өнүндән кечиб-кедирәм
Будағлар башыны салыб ашағы
Этән күнләrimi хатырламышлар!?
Вахт да ахыб кедәр бахмаз истәјә,
Этән хатирәләр јанар, көврәләр.
Гәфил кәлишимә севиниб, нәдир?!
Дикәлиб ајаға дурмаг истәјир,
Гызыма охшајан чаван пөһрәләр.

Ајағым алтында чығырлар килеј
Керијә гајтарын дәли Күрәни.
Кәзәрәм анамыз јер күрәсиндә
Ушағлыг пајыма дүшән күрәни.

Анама тәләсик хәбәр верәрди,
Узагдан аланда сәдамы јоллар.
Гәлбими көјнәдән гәфил бир истәк
Әрзин јахасындан јапышмаг истәр.
Бир заман әлимдән алдығыңыз тәк,
Өзүмә гајтарын атамы, јоллар
Өзүмә гајтарын анамы, јоллар.
Һәшәм өмүрләрин нәјди күнаһы
Көк атыб көјәрди бу һәсрәт нәдән?!
Узаг обалара, узаг елләрә,
Јоллар һаҗалана мұһарибәдән.
Кәзмәјә чыхарам доғма јерләри,
Таныш көрпүләрдән кечиб-кедәрәм.
Нечә дарвазалар ачылар јола.
Бојнума меһрибан голлар доланар
Үстүмә әләнәр һејир-дуалар.
Һәр јердә хатирән варыјмыш, ана

Һајана үз тутдум мәни чағырды.
Ясымды,
Олмасын елин яслары,
Елин кечирдији тојлар ағырды.
Өрк илә ачылыр таныш гапылар,
Ајагда отурсам баша чәкәрләр.
Үзрләр, гајғылар, илыг бахышлар
Адыны адымла гоша чәкәрләр...

Гәбринин үстүнә јолланан чығыр
Һәјатын өлүмә суалы кими.
Бизим ана-бала мәһәббәтимиз
Чәкиләр аталар мисалы кими.

Мәһәббәтин дәрин, һәсрәтин дәрин
Күнәшин нә заман рәнки солубдур.
Бөјүјүб, чохалыб хатирәләрин
Кечдијим обалар, елләр олубдур.
Елә өјрәшмишик нәвән дә, мән дә
Һәр ај бурнумузун учу көјнәјәр.
Бакыдан Товуза дүшәрик јола
Јоллар гәмимизин јолдашы кими.
Гәбринин үстүндә биз ата-бала
Гурујуб галарыг башдашы кими.

САҒ ОЛУН АНАЛАР

Аран јолларыјла, дағ јолларыјла
Бајрамдан-бајрама кәләрик кәндә
Додаглар гурујар «сағолларыјла»,
Ушаглар јүјүрүб чыхмаз гаршыја
Аталар тутулар мәни көрәндә,
Аналар көрүшмәз оғулларыјла.
Һамыдан биринчи мәни анарлар,
Сағ олун, аналар!

Бир өмрүн борчуну баша вармадыг
Сонралар гызыма ад ахтармадыг.
Әлдән-әлә кәзәр гызым бир анда
Јүз јердә чәкиләр анамын ады
Бүтүн кәлинләрдән чох јанашарлар
Бизим ушагларын анасына да...
Бизим евимиздә илк ишыг јанар,
Илк түстү учалар бизим бачадан
Хәлвәти кимисә кәтириб јада,
Үздә севинәрләр, кизли јанарлар.
Мүгәддәс сајылан бу ејһам үчүн
Анамын руһуна еһтирам үчүн
сағ олун, аналар...

1962—1981

КИТАБЫН ИЧИНДӘКИЛӘР

Өн сөз	3
Вәтән	12

КӨКСҮМДӘН КӨЈӘРӘН АРЗУ

Еј үрәк	14
Талејим	16
Һәлә јашамаға дәјәр	17
Чатачағым бир арзу вар	18
Илк бешик, илк јува	20
Көксүмдән көјәрән арзу	21
Гәбәләм, Гәбәләм...	22
Әлинчә галам мәним	23
Рјазан мотивләри	25
Нәсиминин Москва көрүшү	27
Тәкрат	28
Бир дә кечмәјәчәк әлә бу анлар	29
Мәнзил башында	31
«Ата» кәлмәси	33
Ағачдәлән, дәј гапымы...	34
Вахт	36
Сирли чеврәләр	38
Гапалыдыр дүнјамыз	39

БАБАЛАРЫН УНУДУЛМУШ ӘМӘК НӘҒМӘЛӘРИНДӘН

Әкин, әкин торпағлары	41
Ишлә, котаным, ишлә	42
Хырман, ач, вәли сазла...	44
Аһ, бу саралан зәмиләр	47
Дән кәтир һеј, дән кәтир...	48
Гырат да бир атыјды	51

БИР АХШАМ КЕРИЈӘ ГАЈЫДА БИЛСӘК

Уча биналарын әһатәсиндә	53
Бу јолларын башында	54
Јаман дарыхмышам сәнинчүн, ана	55
Бир ахшам керијә гајыда билсәк	56
Илк үмид, сон мәкан	57
Кедирәм	58
Үмиддән асылан гылынчлар	59
Випчдан әзабы	61
Торпағын һаггы	62
Ашыг гардаш	63
Бир саз охујарды	65
Үстә	67
Гәриб ахшамлар	67
Олур	68
Киласым, тәләсмә бар кәтирмәјә	69
Су јолу, арзу јолу	70
Мәнә ев тикирдик	72
Бир дәфә	73

АЧДЫҒЫМ ГАПЫЛАР, КЕЧДИЈИМ ЈОЛЛАР...

Васил	75
Амстердам шәһәри	77
Бәхтин үзү дәнәндә	79
Көз јашы гүлләси	80
«Еј көјәрчин, нә кәзирсән»	82
Үз-үзә	82
Бүһенвалд	85
Бу торпағын	89
Мәнә нә дејәчәкдин	90
Турин мешәләриндә	92
Күлбаба	94
«Пәнчәрәм ачыг Дунаја...»	96
Пуллар	96
Ушағлара күлмәјин	97

ӨМҮР-КҮН СЕВДАСЫ

Тәрәддүлләр	99
Ики нәфәр	99

«Сәнин бу гәрибә титрәжишиндән»	100
Бәнзәжиб	101
«О, һансы нурани гочады көрән»	102
Инди ки, сәфәрә чыхырсан	102
Бөтүвлүк	103
Көрәсэн	105
Кечикмиш гәм	105
Беләми олду	106
Сәни билмирәм	107
Вачибдирми	109
Отуз беш яшына гәдәр	110
Өмүр сирли-сораглыдыр	111
Јолум гәбиристандан кечир...	113
Ахшам јухулары	114
Сары јарпаг нәгмәси	115

АХШАМЛАР, СӘҺӘРЛӘР

Елләрин өмрүнә чаланыр баһар...	116
Бу јаз иди	117
Ахшамлар, сәһәрләр	119
Нар	120
Күнәш нар кимидир	121
«Бир кизилти кечәр чичәкдән, отдан»	122
Бәлкә	123
Мешәләр евидир мешәбәжинин	124
Пајыз лөвһәләри	125
Көч арана гајыдыр	126
Бакыја гар јағды	128
Гар тәмизлији	129
Көр нәләр кәтирди өзүлә бу јаз	130
Бу мәнәм	131
Торпаг нәгмәси	132
«Дәрәләр, тәпәләр елә кенишди»	132

ТӘЗӘДӘН МӘН СӘНӘ ГАЈЫДАЧАҒАМ

Севки јоллары	134
Ај хатирәси	135
Бир мәнәббәт үчүн бу дүнја азды	136
Көзәлдир	136
Кизли мәнәббәт	137

Нечә дөзүрсүнүз	138
Бәлкә чағырды	139
Өзүнү көзлә	140
Дүнәи бир гыз көрдүм	141
Евләринин далы јонча	142
Гојмајын дүнјаны адиләшмәјә	144
Үрәксиз галана	144
Бир илдир	145
Горхурам мән сәни көрә билмәјәм	146
Тәзәдән мән сәнә гајыдачағам	147
«Өмрүмдән-күнүмдән өтән јашмысан»...	149
Нәлә мәнәббәтим дүшүб дәрбәдәр...	149
Горхурам	150
Бирчә арамыздан ики ил кечир	151
Вахт арасында	153
Ијдәләр чичәкләјәндә	154
Дағлар гызы	155
Апар мәни	157
О ким иди...	158
Кәләрди	161
Бәлкә	162
Сәнә говушачағам	163
Мән буна мәнәббәт демәрәм даһа	164
Гызларын	166
Ики гүтб	167
«Пәришан өмрүмә бахма гыјғачы»	168
Нәјинә кәрәк	169
Ај бизим күнләрин көзәл гызлары	170
Истәк	173
Билмәдим	174
Мәни јашамаға гојмаз бу дүнја...	174
Сәндән о тәрәфә	175

ПОЕМА

Мүгәддәс кәдәр	178
--------------------------	-----

И78
Аз2

Мамед Исманл
(Исмаилов Мамед Муришуд оглы)
ЖИТЬ ЕЩЕ СТОИТ
Стихи и поэма
(На азербайджанском языке)

Редактору Муса Әләкбәрли.
Рәссамы С. Шатиков.
Бәдни редактору Н. Рәхимов.
Техники редактору Н. Сүлейманов.
Корректорлары Р. Мурадова, Т. Рүстәмова.

ИБ № 940.

Жыгылмаға верилмиш 15. 06. 81. Чапа нмзаланмыш
8. 12. 81. ФГ 24764. Кағыз форматы 70×90^{1/32}. Мәтбәә
кағызы № 1. Јүксәк чап үсулу. Литературный шрифт.
Шәрти ч/в. 7,60. Учот нәшр. в. 7,0. Тиражы 7 000. Сифа-
риш № 936. Гијмәти 1 ман. 20 гәп.

Азәрбајҹан ССР Дөвләт Нәшријјат, Полиграфија вә
Китаб Тичарәти Ишләри Комитәси.

«Кәңчлик» нәшријјаты, Бақы, Нүсү Начыјев күчәси, 4.
26 Бақы комиссары адына мәтбәә, Бақы, Әли Бајрамов
күчәси, 3.

